

IV

Cilt/Sayı: IV

ISSN 2667-7253
e-ISSN 2687-3885

KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ

KARABÜK TÜRKOLOJİ

Dergisi

2021

KARABÜK
2021

2021

Cilt/Sayı IV

ISSN 2667-7253
e-ISSN 2687-3885

KARABÜK TÜRKOLOJİ

Dergisi

2021

KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ
ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR DERGİDİR.

Karabük Türkoloji Dergisi

KARABÜK
2021

Karabük Türkoloji Dergisi: Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.--
Karabük : Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, 2019-

c.: resim, tablo; 24 cm.

Yılda iki sayı

ISSN **2667-7253**
e-ISSN **2687-3885**

Elektronik ortamda da yayınlanmaktadır:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katud>

1. TÜRK DİLİ – SÜRELİ YAYINLAR. 2. TÜRK EDEBİYATI.
3. DİLBİLİM.

Asos İndeks, LMA ve Sobiad tarafından dizinlenmektedir.

Baskı:
Karabük Üniversitesi

Karabük Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Daire
Başkanlığı tarafından bastırılmıştır.

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nodirkhon Khasanov
Doç. Dr. Ramazan Ahmedov
Doç. Dr. Türkan Gözütok
Doç. Dr. Cıldız İsmailova
Doç. Dr. Enver Kapağan
Doç. Dr. Mustafa Kundakçı
Doç. Dr. Şerife Ağarı
Dr. Öğr. Üyesi Saidbek Boltabayev
Dr. Öğr. Üyesi Nimet Kara Kütükçü
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Taş
Dr. Öğr. Üyesi Zafer Topak
Öğr. Gör. Yılmaz Bacaklı

Sorumlu Müdür-Baş Editör : Dr. Öğr. Üyesi İsmail Taş (Baş Editör)
Yayıma Hazırlayan : Dr. Öğr. Üyesi İsmail Taş
Düzeltili : Dr. Öğr. Üyesi Saidbek Boltabayev
Dr. Öğr. Üyesi Esra Kılınç
Yabancı Dil Düzeltili : Prof. Dr. Mehmet Turgut Berbercan
Arş. Gör. Yusuf Karatay

Yurt Dışı Temsilcilikler ve Yurt Dışı İrtibat Noktaları:

Mısır : Dr. Sami Ahmed (Ezher Üniversitesi Diller ve Tercüme Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü)

Suudi Arabistan : Dr. Majed Zouba (King Saud Üniversitesi)

Rusya : Prof. Dr. Elfine Sibgatullina, Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü

Prof. Dr. İldar Yunusov, Rusya, Tataristan Devlet Üniv.

Amerika : Prof. Dr. Timur Kocaoğlu, Michigan University, ABD

Çin : Doç. Dr. Osman Cüme, Northwest Minzu University

Özbekistan : Prof. Dr. İbrahim Hakkul, Özbekistan İlimler Akademisi
Prof. Dr. Kasımcan Sadikov, Özbekistan, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi

Doç. Dr. Marufcan Yuldaşev, Özbekistan Devlet, Sanat ve Medeniyet Üniversitesi

Azerbaycan : Prof. Dr. Almaz Ulvi, Azerbaycan İlimler Akademisi

Kazakistan : Doç. Dr. Toralı Kıdır Kazakistan Farabi Milli Üniversitesi

İran : Doç. Dr. Ebrahim KHODAYAR, Tarbiyat-e Modarres Üniversitesi

Hakem Kurulu

(Hakem Listesi İsmi ve Unvana Göre Sıralanmıştır.)

Prof. Dr. A. Azmi Bilgin
Prof. Dr. Abdildacan Akmataliyev
Prof. Dr. Abdullah Uçman
Prof. Dr. Abdülkadir Emeksiz
Prof. Dr. Abid Nazar Mahdum
Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk
Prof. Dr. Alsu Kamaliev
Prof. Dr. Almaz Ulvi
Prof. Dr. Ayşe Gül Sertkaya
Prof. Dr. Bayram Durbilmez
Prof. Dr. Bilal Gökkr
Prof. Dr. Cengiz Gökşen
Prof. Dr. Ceval Kaya
Prof. Dr. Elfine Sibgatullina
Prof. Dr. Fatma Açık
Prof. Dr. Fikret Turan
Prof. Dr. Gülden Sağol
Prof. Dr. Gülsel Sev
Prof. Dr. Handan İnci
Prof. Dr. Hanifi Vural
Prof. Dr. Hayati Develi
Prof. Dr. Hikmet Koraş
Prof. Dr. İhsan Kalenderoğlu
Prof. Dr. İhsan Safi
Prof. Dr. İbrahim Hakkul
Prof. Dr. İldar Yunusov
Prof. Dr. İsmail Çalışkan
Prof. Dr. İsmail Güleç
Prof. Dr. İsmail Parlatır
Prof. Dr. Kasımcan Sadikov
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Prof. Dr. Kemal Eraslan
Prof. Dr. Kemal Yavuz
Prof. Dr. Mehmet Tekin
Prof. Dr. Mehmet Turgut Berbercan
Prof. Dr. Metin Özarslan
Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan
Prof. Dr. Muhammet Yelten
Prof. Dr. Muharrem Dayanç
Prof. Dr. Muna Yüceol Özezen
Prof. Dr. Musa Duman
Prof. Dr. Mustafa Balcı
Prof. Dr. Mustafa Özkan
Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın
Prof. Dr. Mustafa Tanç
Prof. Dr. Nadir İlhan
Prof. Dr. Necmettin Gökkr
Prof. Dr. Nevzat Özkan
Prof. Dr. Nodirxon Khasanov
Prof. Dr. Nurettin Demir
Prof. Dr. Nuri Yüce
Prof. Dr. Orhan Yavuz
Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya
Prof. Dr. Ömer Kara
Prof. Dr. Önal Kaya
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu
Prof. Dr. Ruhi Ersoy
Prof. Dr. Selahattin Tolkun
Prof. Dr. Shuhrat Sirojiddinov

Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan
Prof. Dr. Şuayip Karakaş
Prof. Dr. Tanju Oral Seyhan
Prof. Dr. Timur Kocaoğlu
Prof. Dr. Tuncer Gülensoy
Prof. Dr. Uwe Bläsing
Prof. Dr. Vahit Türk
Prof. Dr. Yakup Karasoy
Prof. Dr. Yakup Poyraz
Prof. Dr. Yunus Kaplan
Prof. Dr. Zeki Taştan
Prof. Dr. Zuhul Kültür
Doç. Dr. Ahmet Naim Çiçekler
Doç. Dr. Abdullah Murad Tilavov
Doç. Dr. Aynura Kadırmabetova
Doç. Dr. Cıldız İsmailova
Doç. Dr. Ebrahim Khodayar
Doç. Dr. Enver Kapağan
Doç. Dr. Fatih Kaya
Doç. Dr. Kürşat Yıldırım
Doç. Dr. Marufcan Yuldaşev
Doç. Dr. Meerim Kolbayeva
Doç. Dr. Mehmet Gedizli
Doç. Dr. Muhammed Alim Labib
Doç. Dr. Muhammet Abay
Doç. Dr. Murat Elmalı
Doç. Dr. Mustafa Altun
Doç. Dr. Mustafa Kundakçı
Doç. Dr. Nurzina Iysayeva
Doç. Dr. Osman Cüme
Doç. Dr. Ömer Yağmur
Doç. Dr. Ramazan Ahmedov
Doç. Dr. Selçuk Atay
Doç. Dr. Sema Özher Koç
Doç. Dr. Sirderyahan Utanova
Doç. Dr. Sherzodkhon Mahmudov
Doç. Dr. Şerife Ağarı
Doç. Dr. Toralı Kıdır
Doç. Dr. Türkan Gözütok
Doç. Dr. Uğur Gürsu
Dr. Öğr. Üyesi Abidin Karasu
Dr. Öğr. Üyesi Ali Ilgın
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Zengin
Dr. Öğr. Üyesi Bilal Alpaydın
Dr. Öğr. Üyesi Didem Akyıldız Ay
Dr. Öğr. Üyesi Fahri Dağı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Odunkıran
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Taş
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uluçay
Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tabaklar
Dr. Öğr. Üyesi Saidbek Boltabayev
Dr. Öğr. Üyesi Selim Gök
Dr. Öğr. Üyesi Sevinç Ahundova
Dr. Öğr. Üyesi Zafer Topak
Dr. Fatih Kemik
Dr. Ümran Erdoğan
Dr. Ömer Güven

KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ Cilt / Sayı: IV
İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Nuray Demir Öztürk

XVI. Yüzyıl Osmanlısında Bir Hekimbaşı
Talimde Hangi Kitapları Okutur? 1-11

Ömer Güven

Yahyâ bin Bahşî'ye Ait Emîr Sultân Menâkıbnâmesinin
İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi TY.7 Numarada
Kayıtlı Olan Nüshası Üzerine 12-37

Yılmaz Bacaklı-Yalçın Altay

Rahimcan Otabayev'in Baş Adlı Romanında
Fantastik Unsurlar Üzerinden Tarihi Hesaplaşma 38-48

Enver Kapağan

Kültür, Tarih ve Kimlik Açısından
Dilin Önemi 49-58

Muhammet Başol

Metinsellik Açısından Kemal Tahir'in
"Kurt Kanunu" Romanının İncelenmesi 59-84

Hanifi Vural

Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'ndan
Kullanım Yaygınlığı Kazanmamış
Kelime Üzerine 85-100

XVI. YÜZYIL OSMANLISINDA BİR HEKİMBAŞI TALİMDE HANGİ KİTAPLARI OKUTUR?*

WHICH BOOKS DID THE CHIEF PHYSICIAN TEACH IN THE 16TH CENTURY OTTOMANS

Nuray DEMİR ÖZTÜRK **

ÖZ

Hekimbaşılık, tarih boyunca hemen hemen tüm devletlerde görülen bir yapıdır. Başta hükümdar ve ailesinin sağlığı ile ilgilenmek onları gerekli durumlarda tedavi etmek, ilaç hazırlamak gibi görevleri bulunmasının yanı sıra halk sağlığıyla ilgili tüm konular da yine bu kurumun görevleri arasındadır. Mezopotamya, Mısır, Roma, Bizans ve Türk-İslam devletlerinin tamamında bu kurumun izleri bulunmaktadır. Geleneğin devamı niteliğinde sayılabilecek Osmanlıda da bu kurum işlevsel olarak varlığını sürdürmüştür. Bu çalışmada, ilk olarak hekimbaşılık kurumunun ne olduğuna değinilecek ardından kısa bir hekimbaşılık tarihçesi verilecek ve Osmanlı arşivinden edinilen belge okunup yorumlanacaktır. Belgede, 16. yüzyılın sonunda Osmanlıda hekimbaşılık görevini yürüten Molla Kasım'ın emekli olması dolayısıyla talim yaptırdığı kitapları yeni hekimbaşılık görevine gelen İsa Çelebi'ye devir teslim ettiği liste yer almaktadır. Ayrıca yazıda bu listede bulunan kitaplardan bazılarının kısaca değinilecek ve bu liste vasıtasıyla Osmanlı tıbbi, talimde kullanılan yazarlar ve eserler hakkında da çıkarımlarda bulunulacaktır. Padişaha teslim edilmesi gereken bir kitabın da notlandırılmış olması ve bahsi geçen tüm kitapların Arapça yazılmış olmaları belgedeki en önemli özellikler arasında sayılabilir. Daha önce yapılan herhangi bir araştırmaya konu olmamış olan Osmanlıdaki bu talim kitapları İmparatorluğun en güçlü olduğu dönemlerde tıbbın bilimsel olarak geldiği seviyeyi de göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu belgeden yola çıkarak böylece Osmanlı tıp müfredatı hakkında yorum yapma imkanımız da olmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hekimbaşılık, tıp tarihi, Osmanlı tıbbı, talim.

---

* Bu makale 14.10.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 15.10.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 30.10.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Nuray Demir Öztürk, XVI. Yüzyıl Osmanlısında Bir Hekimbaşı Talimhanede Hangi Kitapları Okutur?, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 1-11.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 10.7596/katud.31122021.001

** Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, demimurayozturk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4751-9056>

ABSTRACT

Chief Physician is a structure seen in almost all states throughout history. In addition to having duties such as taking care of the health of the monarch and her family, treating them when necessary, preparing medicine, all matters related to public health are also among the duties of this institution. There are traces of this institution in all Mesopotamia, Egypt, Roman, Byzantine and Turkish-Islamic states. In the Ottoman Empire, which can be considered as a continuation of the tradition, this institution continued its functional existence. In this study, firstly, what is the institution of chief physician will be mentioned, then a short history of chief physician will be given and the document obtained from the Ottoman archive will be read and interpreted. In the document, there is a list of the books that Molla Kasım, who served as chief physician in the Ottoman Empire at the end of the 16th century, handed over his training books to İsa Çelebi, who became the new chief physician, due to his retirement. In addition, some of the books in this list will be briefly mentioned in the article, and through this list, inferences will be made about Ottoman medicine, the authors used in training and the works. One of the most important features of the document is that a book that should be delivered to the sultan is also graded and that all the books mentioned are written in Arabic. These training books in the Ottoman Empire, which have not been the subject of any previous research, are important in terms of showing the scientific level of medicine in the periods when the Empire was at its strongest. Based on this document, we will thus have the opportunity to comment on the Ottoman medical curriculum.

Key Words: Chief Physician, history of medicine, Ottoman medicine, training.

Giriş

Hekimbaşılık, ülke yöneticileri ve onların ailelerinin sağlığı ile ilgilenmek, ülkedeki genel sağlık hizmetlerinden sorumlu olmak gibi işlevlere sahip bir kurumdur. Tarihi çok eskilere dayanır ve ilk görüldüğü yerler Mezopotamya, Mısır, Roma ve Bizans'tır. Mezopotamya tıbbında hekimbaşışya [GAL lu. Mes A.ZU], *Şef Doktor, Baş Hekim*; Eski Mısır'da *Sunu, Sumesu*; Roma ve Bizans İmparatorluğu'nda *Protomedicus* adlarının verilmesi hekimbaşışlık kurumunun varlığı hakkında bize bilgi verir.¹

Hekimbaşışlık kurumunun oluşumunda sadece hükümdar ve ailesinin sağlığını koruma değil hekimlerin kendi haklarını savunma ve bilgisiz kişileri bilgililerden ayırmak istemeleri de etkili olmuştur; Grek hekimler bu amaçla hekimlerin aldıkları eğitimden sonra sınava tâbi olmalarının gereğini

---

¹ Ali Haydar Bayat, *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşışlık Kurumu ve Hekimbaşışlar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s.1-2.

savunmuşlar, idareciler de her şehirdeki en meşhur hekimi seçmiş ve diğer hekimlerin imtihana girmelerini sağlamıştır.²

Türk-İslâm Devletlerinde Hekimbaşılık

Türklerde ve İslâm ülkelerinde hekimbaşılık kurumunun diğer medeniyetlerde olduğu gibi varlığı eskilere dayanmaktadır. Eski Türklerde *Otacı İligi*, İslâm devletlerinde *Reisü'l-Etibbâ*, Selçuklularda *Melikü'l-Hükemâ*, Osmanlılarda *Reisületibba*, *Seretibbâ* olarak adlandırılan *hekimbaşılık* hükümdar ve çevresindekilerin sağlığını korumak, devletin sağlıkla ilgili kararlarını yönlendirip yürütmek amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur³. Hekimbaşı, saray hekimlerinin başı, yani padişah ve ailesinin sağlıklarının baş sorumlusu olarak düşünülse de ülkenin sivil ve askerî bütün sağlık işlerinden sorumludur ve Hassa-Saray hekimleri, hastaneler, körhaneler, cüzzamhaneler, çeşitli yardım kuruluşları hep bu hekimbaşılık kurumuna bağlı olarak görevlerini icra etmiştir.⁴

Osmanlılarda Hekimbaşılık

Osmanlılarda hekimbaşılığın teşkilatlanarak bir kurum hâline gelmesi tartışmalı bir konu olsa da ilk kez genel anlamdaki sağlık hizmetlerinden sorumlu bir hekim olarak Mehmed Muhyiddin İzmitî'nin II. Bayezid (1481-1512) döneminde sarayda görevlendirilmesiyle başladığı söylenebilir.⁵ Diğer hekimler arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip olan hekimbaşılığa atanmak için Osmanlıda takip edilen şu aşamalar söz konusudur: Hekimbaşılık için gerekli olan şartlardan ilki hekimbaşının tecrübe, bilgi ve güvenilirlik açısından diğer hekimlerden daha üstün olmasıdır. Ayrıca ilmiye sınıfına mensup olan hekimlerden hem ilmî hem de dinî bilgileri iyi bilmesi istenir. Şeyhülislam ilmiye mensuplarına özgü talik yazı ile sadrazama hitaben bir yazı kaleme alır ve önerdiği hekimbaşını dile getirir, konuyu değerlendiren sadrazam atamayı uygun bulursa önerisini bir telhis ile padişahın onayına sunar, padişahın da hatt-ı hümayûn ile atamayı onaylaması gerekir, atamanın onaylanmasının ardından ise hekimbaşına törenle hilat giydirilir ve hekimbaşı taltif edilir.⁶ Ayrıca hekimbaşılar, “sancaklı” denilen bir kıyafet giyer, başlarına da tepesi eğik, sarı çuha börk üzerine beyaz sarık sararlar, XIX. yüzyıla kadar Topkapı Sarayı'nın “başlala kulesi” adı verilen yerinde

² Cemil Akpınar, “Hekimbaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hekimbasi#1> (31.10.2021).

³ Ali Haydar Bayat, “Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık ve Hekimbaşılar”. *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri*, İstanbul 2001, s. 239.

⁴ Esin Kahya - Ayşegül Demirhan Erdemir, *Bilimin Işığında Başlangıçtan Cumhuriyete Türklerde Tıp ve Sağlık Kurumları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2021, s. 294.

⁵ Nil Sarı, “Hekimbaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hekimbasi#2-osmanli-donemi> (30.10.2021).

⁶ Sinem Serin, *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Müessesesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020, s. 34-43.

otururlar. Padişah ve yakınlarına ilaç hazırlanırken ise hekimbaşının tarifi doğrultusunda eczacıbaşı tarafından burada ilaç hazırlanarak saraya gönderilir.⁷

Osmanlı döneminde Hekimbaşı (*Kıyâfet-nâme*, TSMK. A. 3690)

Hekimbaşılar, görevlerini icra ederken sarayda buldukları bu süre içerisinde birtakım tıp kitaplarına ihtiyaç duymuşlardır. Hekimbaşılardan ihtiyacını karşılamak amacıyla İç Hazine'den kendilerine kitaplar tahsis edilmiştir. Hekimbaşılar, kendilerine teslim edilen bu kitapları görev süreleri bittiğinde ise yeni hekimbaşına teslim etmişlerdir. Bu çalışmada da bunun bir örneği sayılabilecek III. Murad'ın (1574-1595) hekimbaşısı olan Molla Kasım'ın emekli olması hasebiyle kendisinden sonra göreve gelen Hekimbaşı İsa Çelebi'ye 988/1580-1581 tarihinde ve Şaban (Eylül-Ekim) ayının sonunda kitapları devir teslimde bulunduğu görülmektedir. Molla Kasım 1578'de hekimbaşı olup 1580'de de emekli olmuş ve yerine sancak-ı hümayûnda sertabip olan İsa Çelebi

⁷ Nil Sarı, "Hekimbaşı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hekimbasi#2-osmanli-donemi> (30.10.2021).

geçerek hekimbaşılık görevini beş yıl sürdürmüştür.⁸ Çalışmada kullanılan belge Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi D.8228 numarada bulunmaktadır.

Talim İçin Kullanılan Kitaplar Hakkında Notlar

Hekimbaşına talim için verilen kitapların listesinde toplam 65 tıp eserinin ismi zikredilmiştir. Bu kitapların geneline bakıldığında o dönem için tercih edilen, kullanılan tıp kitapları hakkında da bilgi sahibi oluruz. Belgede geçen eserlerden en dikkat çeken *Ḳarābāzīn Kūhīn*'dir. Bu eserin isminin altına padişaha teslim edilmesini içeren bir not düşülmüştür. III. Murad'a ait rüya mektuplarının satır aralarında sultanın zaman zaman hastalandığına dair ifadelere yer verilmiştir.⁹ Muhtemelen Sultan bu hastalıklarından ötürü tıbbî ilaç formüllerinin olduğu ve mürekkep ilaçlardan oluşan *Ḳarābāzīn Kūhīn*'in kendisine verilmesini istemiştir.

Ortaçağ tıbbının en önemli tabiplerinden sayılan ve Şeyhü'r-reis olarak bilinen İbn Sînâ'nın (ö. 1037) *el-Kânûn fi't-tıbb* ve *Urcûze fi't-Tıbb* kitaplarının listede yer alması Osmanlı tıp medreselerinde bu kitapların okutulduğu göstermektedir.¹⁰ Yine Doğu ve Batı Ortaçağı'nda eser yazarken üç kıtayı gezerek malzemesini toplayan ve basit ilaçlar konusunda Arapça kitaplar arasında en güvenilir ve önemli görülen *Müfredât*'ı yazan İbnü'l-Baytâr'ın (ö. 1248) da bu kitabı ile *el-Mugnî fi'l-edviyeti'l-müfrede* kitapları talim listesinde bulunmaktadır.¹¹

Küçük kan dolaşımı gibi önemli bir keşif yapmış olan İbnü'n-Nefis'in (ö.1288) *Şerhu Teşrihi'l-Kânûn*, *el-Mucez fi't-tıbb* ve göz hastalıklarıyla ilgili *el-Mühezzeb fi'l-Kuhli'l-Mücerreb* gibi önemli eserlerinin de listede yer aldığı görülmektedir.¹² Anadolu'nun İbn Sînâ'sı olarak bilinen Hacı Paşa'nın (ö. 1424(?)) da *Şifâü'l-eskâm ve dev'ü'l-âlâm* adını verdiği ve tıp konusundaki en önemli eseri olarak görülen bu kitap da yine listede yer alır.¹³

⁸ Nejat Göyünç, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık ve Hekimler Hakkında Bazı Yeni Tespitler", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2000, S. 4, s. 4.

⁹ Özgen Felek, *Kitâbü'l-Menâmât: Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul 2014, s. 251/1198, 257/1234, 268/1315, 316/1657, 251-252/1024.

¹⁰ Arslan Terzioğlu, "İbn Sînâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sina#3-tip> (02.11.2021).

¹¹ Mahmut Kaya, "İbnü'l-Baytâr", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-baytar> (02.11.2021).

¹² Esin Kahya, "İbnü'n-Nefis", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnun-nefis> (02.11.2021).

¹³ Cemil Akpınar, "Hacı Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-pasa> (02.11.2021).

İskenderiye tıp geleneğinin Dımaşk'taki temsilcilerinden olan Yuhannâ b. Serâbiyûn'un (ö. VIII. yüzyılın ikinci yarısı) *el-Künnâş* isimli eseri de listede bulunmaktadır.¹⁴ Endüslü bilim adamlarından biri olan ve hayatı boyunca yalnız tıpla ilgilenen ve yazdığı geniş kapsamlı eseri bir hekimin karşılaşabileceği tüm sorunlara cevap veren ve kısaca *et-Tasrîf* olarak bilinen eserin sahibi Ebu'l-Kâsım Zehrâvî (ö.1013) de bu listede yer almaktadır.¹⁵ Klinik tıbbın üstadı kabul edilen er-Râzî'nin *Kitâbü'l-Hâvî* isimli eseri Yunan, Hint, Süryani ve İslam tıbbına dair literatürü aktarması yönüyle mühim sayıldığı gibi bu değerli eserin de listede bulunması önemlidir.¹⁶ Şirvânî'nin yazdığı ve Osmanlı eczacılığının ilk telif eseri olarak görülen *Ravzatü'l-Itr* da listede yer almaktadır.¹⁷ Demîrî'nin (ö. 808/1405) kendisini şöhrete kavuşturan büyük eseri *Hayâtü'l-hayevân*'ın¹⁸ da listede bulunması bu dönemde hekimbaşlarının hayvanlar ile ilgili ansiklopedik bilgileri kullandığını gösterir.

Yûsuf b. İsmâil b. İlyâs al-Hûyî al-Bağdâdî al-Kutubî al-Şâfî (710/1310)'nin İbnü'l-Baytâr'ın *Müfredât*'ından ihtisar ederek yazmış olduğu *Mâ-lâ-yesa*¹⁹ adlı eser de talim listesinde yer almaktadır. Bu eserin bir önemi de daha sonra III. Murad'ın emriyle Divan katiplerinden Hasan bin Abdurrahman tarafından 1001/1592-3'te Hoca Sâdeddin Efendi, Hekimbaşı Sinan Efendi ve dönemin hekimlerinden Bakkâlzâde Mevlana Muhyiddin Efendi'nin yardımlarıyla Türkçeye tercüme ettirilmiş olmasıdır.²⁰

Hekimbaşların Talimde Kullandıkları Kitaplar (T SMA. D.8228)

iç hazînededen ta'lim için hekimbaşlıya vèrilen kitâblardur

1 *el-Müfredât fi 'l-Tıbb* li-İbni'l-Baytâr cild bir

2 *Şerhü'l-Marâzî'l-Vâfid Bukrâ't* li-İbn Nefîs cild bir

3 *Şerhu Külliyyât-ı Kânûn* cild bir

4 *Kitâbu Künnâş* Yühannâ bin Serâfyûn cilt bir

¹⁴ Mahmut Kaya, "Yuhannâ b. Serâbiyûn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yuhanna-b-serabiyun> (03.11.2021).

¹⁵ Esin Kahya, "Zehrâvî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zehravi> (03.11.2021).

¹⁶ Mahmut Kaya, "Râzî, Ebû Bekir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/razi-ebu-bekir> (03.11.2021).

¹⁷ Ali Haydar Bayat - Necdet Okumuş, "Osmanlı Eczacılığının İlk Telif Eseri Ravzatü'l-Itr [1430]", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 10 Haziran 2001, s. 224.

¹⁸ Cevat İzgi, "Hayâtü'l-Hayevân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayatul-hayevan> (14.11.2021).

¹⁹ *Osmanlı tıbbi bilimler literatürü tarihi/ History of the literature of medical sciences during the Ottoman period*, Hazırlayanlar: Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul 2008, C. 1, s. 189.

²⁰ Müellif nüshası için bk. Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi Selimiye, 4715.

- 5 *Kitābu 'l-Muġnī* li 'İbni 'l-Baytār Cild bir
- 6 *Kitābu Teşrīh* erba' u maḳālāt cild bir
- 7 *Şerhu Külliyyāti 'l-Ḳānūn ilā 'n-Nabz* te' lif Şeyhü' r-Re'īs İsmā'ıl cild bir
- 8 *Şerhu Külliyyāti 'l-Ḳānūn fi 't-Ṭıbb* cild bir
- 9 *Kitābu 'ş-Şifā fi 't-Ṭıbb* cild bir
- 10 *Kitābu Şerhu Mūcez Nefīsī* cild bir
- 11 *Kitābu Te'sīsü 'ş-Şihḫa bi-Şerhi 'l-Lamḫa* cild bir
- 12 *Kitābü fi 'l-Eṭ'ima* cild bir
- 13 *Kitābu Şerhu 'l-Ḳānūn fi 't-Ṭıbb* li-Ya'ḳūb bin İshāḳ es-Sāmīrī cild bir
- 14 *Kitābu 's-Semūm ve 'l-Aḳrābādīn* li'ş-Şeyhi' r-Re'īs Ebī 'Alī el-Ḥasan bin Sīnā cild bir
- 15 *Şerhu İllākī* li'ş-Şeyh Muḫammed bin Maḫmūd el-Âmilī cild bir
- 16 *Kitābu 'l-Manşūrī* li' r-Rāzī cild bir
- 17 *Kitābu 't-Taşrīh bi 'l-Meknūn fi Tenḳīhi 'l-Ḳānūn* cild bir
- 18 *Mecmū' fīhi Cem'ü 'l-Fevā'idi 'l-Müntehibe* cild bir
- 19 *Şerhu 'l-Ḳareşī* li 'l-Ḳānūn mine 'l-Evvel ilā *Teşrīhi 'l-'A'zā' i 'l-Müfredede* cild bir
- 20 *e 't-Tezkire fi 'l-Hey'e* cild bir
- 21 *Kitābu 'l-Muġnī* li 'bni 'l-Hişām cild bir
- 22 *Te' lifü Ebū 'ş-Şükr min Mevālīd* cild bir
- 23 *Şerhu 'l-Ḳānūn Urcūze-i Ṭıbb* li 'bn Dānyāl cild bir
- 24 *Kitābu 't-Te'alīm fi 't-Ṭıbb* cild bir
- 25 *Kitābu 'l-Ḳānūn* cild-i şānī cild bir
- 26 *Şerhu 'l-Ḳareşī el-Ḳānūn min Evveli 'l-Edviyetü ilā Āhirihi* cild bir
- 27 *Şerhu 'l-Kitābi 'l-Esbābi 'l-'Alāmāt Semerkandiyye* cild bir
- 28 *el-Cüz'ü 'ş-Şānī min Şerhi 'l-Kitābi 'l-Evvel mine 'l-Ḳānūn* li 'bn Nefis cild bir
- 29 *Şifā'u 'l-Ālām fi Ṭıbbi Ehli 'l-İslām* cild bir
- 30 *Kitābu Cāmi 'i 'l-İftirāk ve 'l-İttifāk* li-Şīnā'ati'd-Diryāḳ cild bir
- 31 *Kitābu 'l-Hayāti 'l-Hayevān* cild bir
- 32 *Şerhu 'l-Ḳareşī* li 'l-Ḳānūn min *Emrāzi 'l-Kebd ilā Ağdiyyeti 'l-Meshūlīn* cild bir
- 33 *Kitābu 'l-Mühezzeb fi Şīnā'ati 'l-Kuḫl* cild bir
- 34 *Kitābu İbn Reşīd* cild bir
- 35 *el-Cüz'ü 'l-Evvel min Şerhi Kitābi 'l-Evvel min Kitābi 'l-Ḳānūn* li 'bn Nefis cild bir

- 36 *e't-Tenkih li'z-Zerkefi* cild bir
 37 *Cild-i sanī min ibni'l-Humām* cild bir
 38 *Ravzatu'l-İtr* cild bir
 39 *Kitābu'l-Mesihī fi'l-Mu'ācelāt fi't-Tıbb* cild bir
 40 *Şerhu'l-Kitāb li-Kuṭb el-Mıṣrī* cild bir
 41 *Şerhu'l-Fuṣūl* cild bir
 42 *Ādābü't-Tabīb* cild bir
 43 *el-Cüz'ü's-Sāliḥ min Şerhi'l-Kitābi'r-Rābi' mine'l-Kānūn li'bn nefis* cild bir
 44 *Kitābu't-Taşrīfi't-Tıbb* cild bir
 45 *Kitābu's-Şāmil li's-Şūrī* cild bir
 46 *Kitāb 'Umdetu'l-Eḥbbā fi Ma'rifeti'd-Dā'i ve'd-Devā'i* cild bir
 47 *Kitābu'l-Felāḥ* cild iki
 48 *Kitābu't-Tezkiretu fi 'İlmi't-Tıbb* cild bir
 49 *Şerhu Sedīdi Mūcez* cild bir
 50 *Kitābu'l-'Umde fi'l-Cerrāḥ li-İbni'l-Ḳaf* cild bir
 51 *Şerhu'l-Kitābi'l-Eleylākī te'lif Muzaffer bin Emīr Hācc* cild bir
 52 *Şerhu'l-Ḳareṣī li'l-Ḳānūn min Emrāzi'r-Re's* cild bir
 53 *Kitābu'l-Hāvī li'l-üstādi'l-'allāme* cild bir
 54 *Kitābu Müdāvāti'l-Emrāz* cild bir
 55 *Kitābu'l-Mūzic* cild bir
 56 *Kitābun min İhtiyārāti'l-Hāvī* cild bir
 57 *Şerhu Fuṣūli Buḳrāt li'l-Üstād Muḥammed bin 'Abdu's-selām* cild bir
 58 *Kitābu Şerhi Teşriḥ* cild bir
 59 *Şerhu'l-Ḳareṣī li'l-Ḳānūn min Mu'ālecāt* cild bir
 60 *Şifā'u'l-Eskām li-Hacı Paşa* cild bir
 61 *Esbābü'l-Alāmāt* cild bir
 62 *Kitābu's-Şeyḥi'l-'Allāme Muḥyī'd-dīn* cild bir
 63 *Şerhu Urcūze li-İbn Sīnā* cild bir
 64 *Ḳarābāzīn Kūhīn* cild bir (mezbūr kitāb pādīşāḥ ḥazretlerine teslīm)
 65 *Kitābu Mā-lā-Yesa'* cild bir

SONUÇ

Osmanlıda hekimbaşılık kurumu incelendiğinde sistemli bir şekilde Eski Türklerden ve İslam devletlerinden taşınan özelliklerin devam ettiği anlaşılmaktadır. Başta hükümdar ve ailesinin sağlığının korunmak istenmesine ilaveten halk sağlığına dair tüm konular da hekimbaşılığın yetki alanındadır.

Bu makalede, belgeden hareketle yeni hekimbaşısına devir teslimi yapılan 65 eserin varlığından bahsedilebilir. Eserler, önceki yüzyıllara ait büyük tıp âlimlerinin yazdığı, şerh ettiği önemli tıp yazmalarıdır. Bu derecede büyük bir külliyyatının tıp eğitiminde kullanılıyor olması Osmanlının bu alandaki yetkinliğinin de bir göstergesidir. Hint, Yunan, Süryani, Arap tıp geleneğinin yansımalarını taşıyan bu önemli eserlerin Osmanlıya aktarılması birikimin taşınması ve geliştirilmesinde çok önemli bir etkiye de sahip olmuştur.

Ayrıca bu eserlerin dikkate değer bir diğer önemli özelliği de hepsinin Arapça yazılmış olmasıdır. Bahsi geçen eserlerin müellifleri arasında Türk hekimlerden Hacı Paşa bulunmasına rağmen onun Türkçe eserlerinin değil Arapça eserinin bulunması bize o dönemde tıp dilinde prestij olan dilin hâlâ Arapça olduğunu gösterir niteliktedir. Beylikler dönemi ve Osmanlının erken dönemlerinde her ne kadar Türkçe tıp eseri yazmaya teşvik edilmeye çalışılmış olsa da Arapçanın tıp dili üzerinde bu yoğun etkisi 16. yüzyılın sonunda devam eder görünmektedir.

Belgede yine III. Murad'a teslim edilmesi istenen bir tıp kitabının da geçmesi önemlidir. Sultanın mektupları ve hayatından yola çıkarak onun kendinde bulunan hastalıklara dair istifade etmeyi istediği bu eser yani *Ķarābāzīn kūhīn* ilgi çekicidir. Bu eser içeriği bakımından mürekkep ilaçlardan meydana geldiğinden Sultan'ın bu ilaçları merak etmesi kendinde bulunan hastalıkların şifa bulmasında yardımcı olur niteliktedir.

Ayrıca, Sultan'ın *Mā-lā-yesa'u* isimli tıp eserini de Divan katiplerinden Hasan bin Abdurrahman tarafından Türkçeye tercüme ettirmesi de dikkate değerdir. Oldukça hacimli olan bu eser *Müfredât*'ın muhtasarı olup halkın anlayabileceği bir Türkçe ile tercüme ettirilmiştir.

Ek- TSMA. D. 8228

ایچ عزیز دنیایم بصر حکیم باشیده وزیر کمال برود

کتاب المنی فی الطب
فی الطب حبله بر

ادب الطب
حبله بر

کتاب الفائل للموری
حبله بر

کتاب التدرة فی علم
الطبخ حبله بر

شرح الکتاب الاولی فی
تالین تلفظ فی الطب
حبله بر

کتاب الموزج
حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب شرح شریح
حبله بر

اسانیا فی الطب
حبله بر

کتاب الشفاء فی الامراض
حبله بر

کتاب فی الاسبغ
حبله بر

کتاب الحیة الحیات
حبله بر

شرح الفشیح للقانون
من مرضی الکتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی من مرضی الکتاب
حبله بر

دروسة الطب
حبله بر

شرح الکتاب المقط
انصری حبله بر

المزج القائل فی شرح
الزاهر من القانون لابن
نفیس حبله بر

کتاب عمدة الاطما
فی شرح الادویة الاولی
حبله بر

شرح سده بدوی
حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

شرح کلمات القانون
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب المنی فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

شرح المعز الاولی
حبله بر

کتاب المنی فی الطب
حبله بر

شرح کلمات القانون
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

النفوس فی الطب لابن
الطیاطر حبله بر

کتاب من اختارات
لماوی حبله بر

شرح کلمات القانون
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

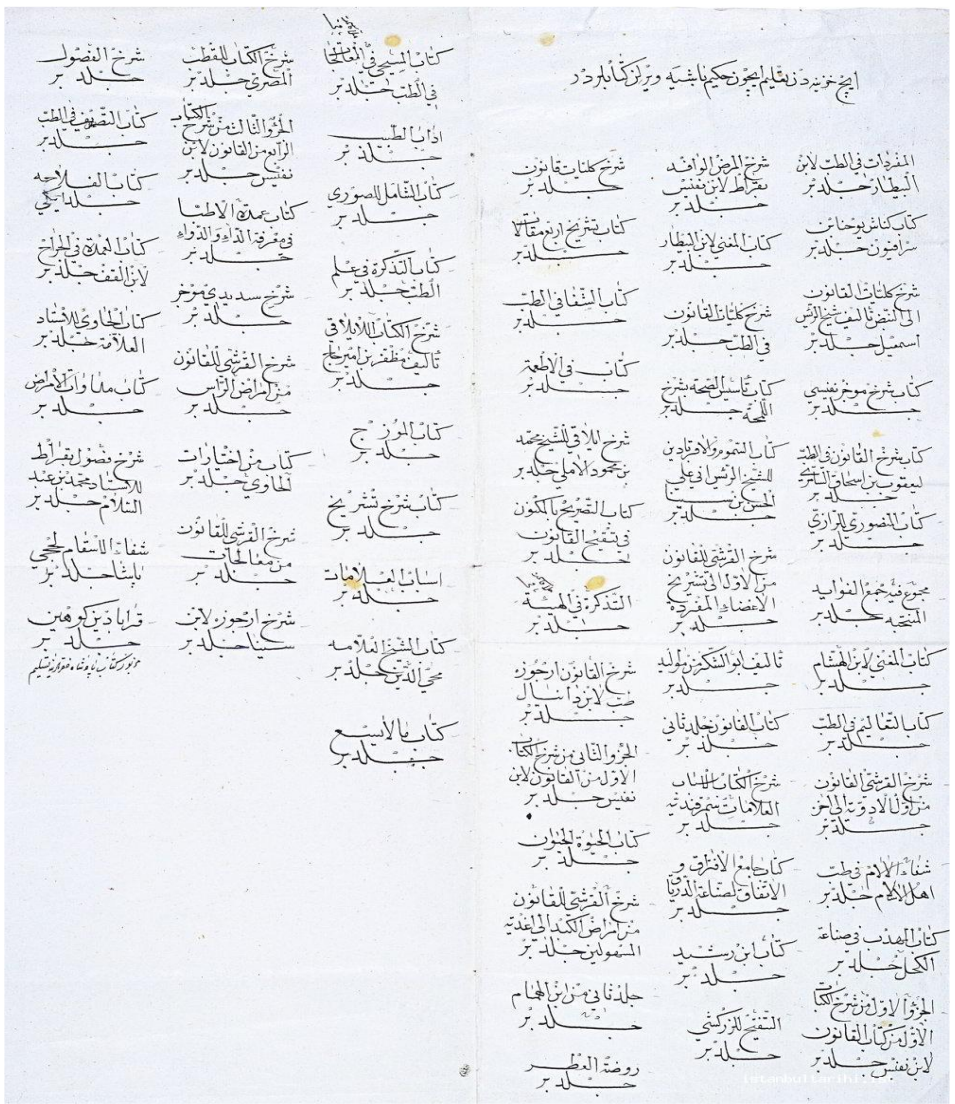
کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

کتاب فی الطب
حبله بر

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Cemil, “Hacı Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-pasa> (02.11.2021).
- AKPINAR, Cemil, “Hekimbaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hekimbasi#1> (31.10.2021).
- BAYAT, Ali Haydar – Okumuş, Necdet, “Osmanlı Eczacılığının İlk Telif Eseri Ravzatu’l-Itr [1430]”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 10 Haziran 2001, s. 221-225.
- BAYAT, Ali Haydar, “Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık ve Hekimbaşılar”. *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milleterarası Kongresi Tebliğleri*, İstanbul 2001, s. 239-248.
- BAYAT, Ali Haydar, *Osmanlı Devleti’nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- FELEK, Özgen, *Kitabü'l-Menâmât: Sultan III. Murad’ın Rüya Mektupları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hekimbaşılık ve Hekimler Hakkında Bazı Yeni Tespitler”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 2000, s. 1-6.
- İZGİ, Cevat “Hayâtü’l-Hayevân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayatul-hayevan> (14.11.2021).
- KAHYA, Esin- ERDEMİR, Ayşegül Demirhan, *Bilimin Işığında Başlangıçtan Cumhuriyete Türklerde Tıp ve Sağlık Kurumları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2021.
- KAHYA, Esin, “İbnü’n-Nefis”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnun-nefis> (02.11.2021).
- KAHYA, Esin, “Zehrâvî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zehravi> (03.11.2021).
- KAYA, Mahmut, “İbnü’l-Baytâr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-baytar> (02.11.2021).
- KAYA, Mahmut, “Râzî, Ebû Bekir”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/razi-ebu-bekir> (03.11.2021).
- KAYA, Mahmut, “Yuhannâ b. Serâbiyûn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/yuhanna-b-serabiyun> (03.11.2021).
- Osmanlı tıbbi bilimler literatürü tarihi/ History of the literature of medical sciences during the Ottoman period*, Hazırlayanlar: Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul 2008, C 1.
- SARI, Nil, “Hekimbaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hekimbasi#2-osmanli-donemi> (30.10.2021).
- SARI, Nil, “İstanbul’da Tıp Eğitimi ve İlgili Kuruluşlar”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2015, C. 9, s. 118-139.
- SERİN, Sinem, *Osmanlı Devleti’nde Hekimbaşılık Müessesesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020.
- TERZİOĞLU, Arslan, “İbn Sînâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sina#3-tip> (02.11.2021).
- TÜCCAR, Zülfikar “İbn Dânyâl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-danyal> (26.10.2021).

YAHYÂ B. BAHŞÎ'YE AİT EMİR SULTÂN MENÂKİBNÂMESİNİN İ.Ü. NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ TY. 7 NUMARADA KAYITLI OLAN NÜSHASI ÜZERİNE*

ON THE COPY REGISTERED AT NUMBER TY. 7 OF EMIR SULTAN
MENAKIBNAME WHICH BELONGS TO
YAHYA B. BAHSI IN THE “NADIR ESERLER” LIBRARY OF ISTANBUL
UNIVERSITY

Ömer GÜVEN**

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde önemli etkiler bırakmış pek çok mutasavvıf yetişmiştir. Yetişen bu mutasavvıfların başında Emir Sultan gelmektedir. Emir Sultan gibi dervişler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ilim ve tasavvuf hayatında çok önemli rol oynamışlardır. Emir Sultan Buhara'dan Bursa'ya göç etmiş ve Bursa'nın ilim ve kültür hayatında eşsiz bir yere sahip olmuştur. Emir Sultan hakkında başta müridleri olmak üzere çeşitli müellifler tarafından pek çok menâkıbnâme yazılmıştır. Yazılan bu menâkıbnâmelerin ilki 15. yüzyıl Türk tasavvuf edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yahyâ b. Bahşî'ye aittir.

Bu çalışmada Yahyâ b. Bahşî'nin kaleme almış olduğu Menâkıb-ı Emîr Sultân adlı eserin İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı nüshası çeşitli yönleriyle ele alınacaktır. Çalışmada ilk olarak Emir Sultan ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından eserin müellifi Yahyâ b. Bahşî ve eserleri üzerinde durulacaktır. Son olarak Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan ve yapılan çalışmalarda zikredilmeyen nüshası çeşitli açılardan ele alınacaktır.

---

* Bu makale 22.10.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 22.10.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 05.11.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Ömer Güven, Yahyâ bin Bahşî'ye Ait Emîr Sultân Menâkıbnâmesinin İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi TY.7 Numarada Kayıtlı Olan Nüshası Üzerine, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 12-37.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 107596/katud.31122021.002

** Arş. Gör. Dr., Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, omer.guven@amasya.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9376-3538>.

Anahtar Kelimeler: Emir Sultan, Yahyâ b. Bahşî, menâkıbnâme, Menâkıb-ı Emîr Sultân, nüsha.

ABSTRACT

During the foundation period of the Ottoman Empire, many mystics who had a significant impact were trained. One of the leading these trained mystics is Emir Sultan. Dervishes such as Emir Sultan played a very important role in the life of science and mysticism in various parts of Anatolia. Emir Sultan migrated from Bukhara to Bursa and had a unique place in Bursa's scientific and cultural life. Many menakibnames were written about Emir Sultan by various authors, especially his followers. The first of these written menakibnames belongs to Yahya b. Bahsi which is one of the important names of 15th-century Turkish Sufi literature.

In this study, the copy of the work named Menakib-ı Emir Sultan which is written by Yahya b. Bahsi and is registered at Ty. 7 in the Nadir Eserler Library of Istanbul University will be handled in various aspects. In the study, first, brief information about Emir Sultan and her works will be given. Then, the author of the work, Yahya b. Bahsi, and his works will be emphasized.

Key Words: Emir Sultan, Yahya b. Bahşî, Menakib-ı Emir Sultan, menakibname, copy.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde geniş çevrelerde etkiler uyandırmış pek çok mutasavvıf yetişmiştir. Yetişen bu mutasavvıfların başında Emir Sultan gelmektedir. Emir Sultan gibi dervişler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ilim ve tasavvuf hayatında çok önemli rol oynamışlardır. Emir Sultan da Buhara'dan Bursa'ya göç etmiş ve Bursa'nın ilim ve kültür hayatında eşsiz bir yere sahip olmuştur. Emir Sultan, Buhâra'da doğduğu için "Emir Buhârî" veya "Emir Şemseddîn-i Buhârî" diye tanınmış, bunun yanında Yıldırım Bayezid'e damat olmasından dolayı da, "Emîr Sultân" adıyla anılmıştır. Özellikle menkıbeleri halk arasında çok benimsenmiş ve sevilmiştir, bunun sonucunda da Emir Sultan büyük bir şöhrete kavuşmuştur.

Emir Sultan¹, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu zamanında; yani Yıldırım Bayezid (1389-1403), Fetret Dönemi (1402-1413), Çelebi Mehmed (1413-1421)

¹ Emir Sultan hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Kara, *İsmi Erguvanla Özdeşleşen Derviş: Emir Sultan Buhârî*, BURDEF, Bursa 2003; Şinasi Çoruh, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972; İlhan Yardımcı, *Emir Sultan: Kerametler Sultanı*, Tarih ve Millî Folklor Araştırmaları, Bursa 1997; Gazâli

ve II. Murat (1421-1451) devirlerinde yaşamış, halk arasında kerametleri ile meşhur olmuş büyük bir mutasavvıftır. Hz Peygamber'in neslinden gelmesi hasebiyle el-Hüseyinî, Buhâra doğumlu olmasından dolayı da el-Buhârî nisbeleri isminin sonuna ilave edilmiştir. Doğum yılı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1368-1369 olduğu tahmin edilmektedir.²

Kısa zamanda büyük bir şöhret kazanıp, etrafında pek çok müridler topladığı gibi, Bursa'nın ulemasıyla ve meşayihleriyle de münasebette bulunmuştur.³ Emir Sultan'a Bursalılar müthiş bir sevgi duymuştur; avam, havas, fakir, zengin, devlet adamı, hoca, esnaf, talebe herkes ona koşuyor ve sayıyordu. Büyük âlim Molla Fenari dâhil herkes ona sevgi beşlemiştir. Kısa zamanda Seyyid Şemseddin (Emîr Sultân) büyük küçük herkesin başvurduğu bir zat olmuştu. Böylece Seyyid Şemseddin adı yerine "Emîr Sultân" adı söylenmeye başlamıştır.⁴

Bütün kaynaklar Yıldırım Bayezid⁵, Celebi Mehmed ve II. Murad'ın Emîr Sultân'a saygı gösterdiklerini, sefere giderken onun eliyle kılıç kuşanıp duasını aldıklarını belirtir. Padişahlara kılıç kuşatma geleneği, Emîr Sultân'ın Hammer'e

---

Saltık, *Bursa'da Emir Sultan ve Kerametleri*, Taşman Matbaası, Bursa 1959; Ahmet Haldun Terzioğlu, *Bir Türk Ereni: Emir Sultan*, Panama Yayıncılık, Ankara 2019; Hasan Turyan, *Hazreti Emir Sultan ve Zeyniler Haziresi*, Prestij Matbaası, Bursa 1995; Hüseyin Algül, *Emir Sultan ve Erguvan*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2007; a. mlf., "Geçmişten Günümüze Halkın Muhayyilesinde Yaşayan Emir Sultan", *Uludağ Üniversitesi Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (II: 2005: Bursa) II. Bursa Halk Kültürü: Bildiri Kitabı* (20-22 Ekim 2005), 2005, C. 2, s. 511-524; a. mlf., *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982; a. mlf., *Emir Sultan*, Nil Yayınları, İzmir 1991; a. mlf., *Gönül Sultanlarımız (Eyyüb Sultan, Hala Sultan, Emir Sultan)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007; Mustafa Özdamar, *Emir Sultan*, Kırk Kandıllı Yayınevi, İstanbul 2008; Hüseyin Algül - Nihat Azamat, "Emir Sultan", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 146-148; M. Cavid Baysun, "Emîr Sultan", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 261-264; M. Cavid Baysun, "Emîr Sultan'ın Hayatı ve Şahsiyeti", *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1949, s. 77-94; Ahmet Bayer, *Emir Sultan: Hayatı ve Menkıbeleri*, Sultan Kitabevi, Bursa 1990; *Emir Sultan ve Erguvan Toplumsal Bir Çağrı* (Ed. Enes B. Keskin), Bursa Büyükşehir Belediyesi Uludağ Yayınları, Bursa 2007; Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, (haz. M. Kara-K. Atlansoy), Bursa 1997; Halim Bâki Kunter, "Emir Sultan Vakıfları ve Fatih'in Emir Sultan Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, IV, 1958, s. 39-63; Raif Kaplanoğlu, *Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, Bursa 1998, s. 128; Hasan Basri Öcalan, *Bursa'da Tasavvuf Kültürü (XVII Yüzyıl)*, Bursa 2000, s. 91-98; Necmi Ülker - Vehbi Günay, *Türk Tarih ve Kültüründe Emir Sultan*, II. *Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (20-22 Ekim 2005) Bildiri Kitabı*, C. II, Bursa 2005, s. 345-368.

² Hüseyin Algül - Nihat Azamat, a.g.m., s. 146.

³ M. Cavid Baysun, "Emîr Sultan", s. 262.

⁴ Hüseyin Algül, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, s. 233.

⁵ Emir Sultan ve Yıldırım Bayezid arasındaki ilişki için bk. Ömer Yılmaz, "Osmanlı'da Padişah Sufi İlişkisi: Yıldırım Bayezid-Emir Sultan Örneği", *Akademiar Dergisi*, sy. 2, 2017, s. 135-155.

göre Yıldırım Bayezid'e, Ata Bey'e göre ise II. Murad'a kılıç kuşatmasıyla başlamıştır. Osmanlı padişahları Emîr Sultân'ın vefatından sonra da ona hürmet göstermeyi sürdürmüşler, Bursa'ya geldiklerinde türbesini mutlaka ziyaret etmişlerdir. II. Bayezid ile Yavuz Sultan Selim'in Emir Sultan'ın sandukasının örtüsü altına girip uzun süre dua ettikleri bilinmektedir.⁶

Emîr Sultân'ın vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda 831, 832, 833 ve 837 yılları verilmekteyse de en kuvvetli ihtimal 833 (1429) tarihidir. Bursalı Ahmed Paşa'ya ait olduğu söylenen “İntikâl-i Emîr Sultân'a / Oldu târîh intikâl-i Emîr” beytindeki “intikâl-i Emîr” terkibi 833 (1429) yılını vermektedir. Ancak bu beyit Ahmed Paşa'ya ait ise Emîr Sultân'ın vefatından oldukça sonra yazılmış olacağından 833 yılının kesin olarak Emîr Sultan'ın vefat tarihini gösterdiği söylenemez. Emîr Sultan'ın vefat tarihi hakkında bilgi vermeyen eski kaynaklar onun Bursa'da çıkan bir veba salgınında öldüğünü kaydetmekle yetinirler. Cenaze namazı o sırada Bursa'da bulunan Hacı Bayrâm-ı Velî tarafından kıldırılan Emîr Sultân bugün türbesinin bulunduğu yere defnedildi⁷.

Menâkıbnâmeler⁸ Anadolu'nun değişik bölgelerinde tekke ve zaviye şeyhlerin hayatlarını anlatan tarihi eserlerdir. Edebiyatımızda yer alan türler içerisinde önemli bir yer teşkil eden menâkıbnâmeler pek çok bilgiyi öğrenebileceğimiz eserlerdendir. Yer yer olağanüstü unsurlar içerseler de menâkıbnâmelerde pek çok tarihi bilgi kendine yer bulabilmektedir. Daha çok devrin yöneticilerine sunulan bu eserler sayesinde hükümdarların tarikatlara ve tarikat erbablarına karşı tutum ve davranışları da görülebilmektedir. 13. yüzyıldan itibaren edebiyatımızda görülen bu tür ile ilgili pek çok eser kaleme alınmıştır. Özellikle 15. ve 16. yüzyılda menâkıbnâme türündeki eserlerin sayısında büyük bir artış görülür. Menâkıbnâmeler içerisinde Emir Sultan menâkıbnâmeleri önemli bir yer teşkil eder. Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde yaşamış olan ve büyük bir şöhrete kavuşmuş olan Emir Sultan, hakkında en fazla menâkıbnâme yazılan mutasavvıflardan biridir. Halk arasında dilden dile dolaşan Emir Sultan menâkıbnâmeleri günümüze kadar varlığını korumuştur.

⁶ Hüseyin Algül - Nihat Azamat, a.g.m., s. 147.

⁷ Hüseyin Algül-Nihat Azamat, a.g.m., s. 147.

⁸ Menâkıbnâmeler hakkında geniş bilgi için bk. Haşim Şahin, “Menâkıbnâ”, *DİA*, C. XXIX, Ankara 2004; Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, T.T.K. Basımevi, 2. bs., Ankara 1997; a.mlf., “Evlîya Menkıbeleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, (haz. Talat Sait Halman vd.) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Ahmet Yaşar Ocak, Mustafa Kutlu, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 253-257; Ahmet Ateş, “Menâkıp”, *İ.A. M.E. Basımevi*, İstanbul 1964, 701-702; Arif Eflâki, *Âriflerin Menkıbeleri I*, (çev. Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul 1964; Mustafa Güneş, “Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler ve Menâkıb-ı Akşemseddin”, *The Journal of International Social Research*, C. 4, Volume:4, Issue:16, s. 165-171.

Bu çalışmada İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan Yahyâ b. Bahşî'nin kaleme almış olduğu Menâkıb-ı Emîr Sultân tanıtılmaya çalışılacaktır. Bu nüshaya doktora çalışmamızı hazırlarken rastladık. Üzerinde doktora çalışması yaptığımız Esrârü'l-Ârifin⁹ bir nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan mecmuanın içinde yer almaktadır. Doktora çalışmamızda esas almadığımız ancak yer yer okunamayan yerler ve eksik kalan bölümler için kullandığımız bu nüshanın bulunduğu mecmua dini muhtevalı çeşitli eserlerden oluşmaktadır. Mecmuada yer alan eserler sırasıyla şu şekildedir: Mecmuada ilk olarak 1b-69b sayfaları arasında Mustafa b. Muhammed tarafından kaleme alınan Tebâreke Tefsiri yer alır. İkinci sırada ise tanıtılmaya çalışacağımız eser olan Yahyâ b. Bahşî tarafından yazılan Menâkıb-ı Emîr Sultân 71b-147a sayfaları arasında bulunur. Mecmuada üçüncü sırada doktora çalışması yaptığımız Esrârü'l-Ârifin adlı eserin başka bir nüshası 147b-265b sayfaları arasında yer alır. Ardından mecmuada Kitâb-ı Adâbü'l-Dua (265b-277b) ve Kitâb-ı Mev'iza (279b-298b) adlı eserler yer alır. Mecmuanın sonunda ise Sinanoğlu'nun Kitâb-ı Medhi Mevlidi'n-Nebi adlı eserlerinin ilk sayfası bulunur.

Yahyâ b. Bahşî'nin kaleme aldığı Menâkıb-ı Emîr Sultân ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan nüshası görülmemiştir. Böyle bir çalışma yapmaktaki temel gayemiz yapılan çalışmalarda görülmemiş olan bu nüshayı tanıtmak ve nüshanın taşıdığı çeşitli özelliklere dikkat çekmektir. Çalışmada öncelikle Emir Sultan ve Yahyâ b. Bahşî hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan nüsha tanıtılmaya çalışılacaktır.

1. Yahyâ b. Bahşî ve Eserleri

1.1. Hayatı

Yahyâ b. Bahşî'nin hayatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Kütüphane kayıtlarında ve kaynaklarda adı; Yahya b. Bahşî b. İbrahim Rumî Gönenî, Yahya b. Yahşî, İbn Bahşî, Muhyiddin, Fahreddin Yahya el Gönenî, Tuzlalı, Kuzlalı, Tuzlavî Yahya Efendi olarak geçmektedir.¹⁰

Yahyâ b. Bahşî, tasavvuf eğitimini, Kübrevîye tarikatını Anadolu'da yayan Yıldırım Beyazıd'ın (ö. 805/1403) damadı Emir Sultan'ın (ö. 833/1429)

⁹ Ömer Güven, *Kitâb-ı Esrârü'l-Ârifin: Dil İncelemesi-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2019.

¹⁰ Hatice Liman, *Yahyâ Bin Bahşî'nin Menâkıb-ı Emîr Sultân (Menâkıb-ı Cevâhir) Adlı Eseri: İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2008, s. 9.

halifelerinden Şeyh Lütfullah Karamanî'nin (ö. 14/89488-89) yanında ikmal etmiştir.¹¹

Bahşî, ilmî derinliği ve vaazlarının tesiriyle döneminde kısa zamanda tanınmıştır. II. Bayezid'in davetine, Lütfullah Efendi'nin yanında Yenişehirli Hacı Halife ile birlikte katılmış ve Cuma namazını birlikte kılmışlardır. II. Bayezid, Cuma namazı sonrası Lütfullah Efendi'den vaaz vermesini istemiş; Lütfullah Efendi de kürsüye Bahşî'nin çıkmasını önermiştir. Bahşî, vaazında Meryem suresini tefsir etmiş ve vaazın tesiriyle halk gözyaşlarını tutamamıştır. Sultan, bu vaazdan sonra Bahşî'ye ihsanlarda bulunmuştur¹²

Ömrünün sonlarına doğru Tuzla'nın Yaylacık köyüne yerleşerek burada bir tekke inşa eden Bahşî, vefatına kadar halkı irşad vazifesini burada sürdürmüştür. Yahya b. Bahşî 1436 (H.840) yılında burada vefat etmiştir.¹³

1.2. Eserleri¹⁴

1. Maktel-i Hüseyin
2. Menâkıb-ı Emîr Sultân
3. Mevlidü'n-Nebî
4. Lemhu'l Mesâ'ili'n Nahviyye fî Şerhi'l 'Avâmili'l- Birgiviyye
5. Şir'atü'l-İslâm Şerhi
6. Menâkıb-ı Şeyh Muhammed b. İsâ-yı Akhisârî
7. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Vikâye

¹¹ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Ankara 2000, s. 199.

¹² Mefail Hızlı - Murat Yurtsever, *Ravza-i Evliya (Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed)*, Arasta Yayınları, Bursa 2000, s. 221.

¹³ Ali İhsan Akçay, "Gönenli Yahyâ b. Bahşî ve Mevlidi" *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri* (Ed. M. Kara-B. Kemikli), 1. bs., Uludağ Yayınları, Bursa 2007, s. 322.

¹⁴ Bu çalışmanın konusu olmadığı için Yahyâ b. Bahşî'nin bütün eserleri ayrıntılı olarak ele alınmamış, sadece eser adlarına yer verilmiştir. Yalnızca çalışmanın konusu olan Menâkıb-ı Emîr Sultân hakkında bilgi verilmiştir. Yahyâ b. Bahşî'nin eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Hatice Liman, a.g.t., s. 13-15; Mehmet Akif Gülsüm, *Yahyâ bin Bahşî'nin Mateli Hüseyin Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2019, s. 15-18; Süleyman Eroğlu, "Yahya Bin Bahşî ve Maktel-i Hüseyin'i", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ, C. I I, Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu* (20-22 Mayıs 2010), Ankara 2010, s. 45-46; Abdullah Uğur, *Emîr Sultân Menâkıbnâmeleri ve Nimetullah'ın Menâkıb-ı Emîr Sultân Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, s. 22-24; Eyyup Karaca, *Yahyâ b. Bahşî ve Lemhu'l-Mesâili'n-Nahviyye fî Şerhi'l-Avâmili'l- Birgiviyye*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016; s. 28-32; Duygu Ok, *Yahya Bin Bahşî: Mevlid-i Nebî (İnceleme-Metin)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019, s. 36-38.

8. İzhâru'l Esrâr
9. Sıhah-ı Acemî
10. Divan-ı İlâhiyat
11. Envârü'l-Kulûb
12. Ferâidü'l-Leâli

2. Menâkıb-ı Emîr Sultân

2.1. Eserin Müellifi

Yazar, Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın müellifi oluşuna aşağıdaki beyitlerde ismini zikrederek işarette bulunmaktadır.

Var İy *Yahyâ* bu halkı sen güzer etme

Menâkıb söyle artuk söz uzatma (75b/4)

Dur İy *Yahyâ* söze dilün uzatma

Ki 'aybuñ çok iken ğayrı gözetme (147a/3)¹⁵

2.2. Eserin Konusu

Eser, Emir Sultan ve onun halifelerinden Hacı İsa Dede, Abdi Hoca, Ece Baba ve Hacı Mustafa Dede'nin menâkıbını konu edinmiştir. Bunun yanında eserde Osmanlı toplumunun sosyal ve kültürel yaşamı ile ilgili de çeşitli bilgilere de yer verilmiştir.

2.3. Yazılış Tarihi

Yahyâ b. Bahşî, Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın yazılış tarihini eserin sonunda belirtmektedir. Buna göre eser h. 932 (1525-26) yılında telif edilmiştir.

Ṭokuz yüz otuz ikide bu bâbı

Ki te'lîf eyledün uşbu bu kitâbı

Tamâm oldı kitâbum diğkatle

Buhârâ şâhuñ himmeti ile (147a/12-13).

2.4. Eserin Nüshaları

Emir Sultan Osmanlının kuruluşunda Anadolu'ya gelerek irşat faaliyetlerinde bulunmuş ve büyük bir şöhret kazanmıştır. Bu şöhretinin sonucu olarak Emir Sultan hakkında çeşitli müellifler tarafından pek çok menâkıbnâme yazılmıştır.¹⁶ Emir Sultan hakkında yazılan ilk menâkıbnâmeyi Yahyâ b. Bahşî

¹⁵ Çalışmada yer alan örneklerin tamamı tanıtımını yaptığımız İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan nüshadan alınmıştır.

¹⁶ Abdullah Uğur, a.g.t., 33-35.

yazmıştır. Yahyâ b. Bahşî tarafından yazılan menâkıbnâmelerin yurt içinde ve yurt dışında pek çok nüshası bulunmaktadır.

Yahyâ b. Bahşî tarafından yazılan Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın kütüphanelerde 3 farklı adla kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Menâkıb-ı Emîr Sultân hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlayan Hatice Liman eserin 10 adet nüshasını tespit etmiş ve nüshaları kütüphane kayıtlarında geçtiği adlara göre şu şekilde tasnif etmiştir:

a- Menâkıb-ı Cevâhir li Hakk-ı Emîr Sultân adıyla kayıtlı olan nüshalar

1. *Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş böl., no:410/1*
2. *Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no: 4559 5*
3. *Millet Ktp., Ali Emiri Efendi böl., no:1114*
4. *Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4975*
5. *Süleymaniye Ktp., Ali Nihat Tarlan böl., no: 138/2*

b- Menâkıb-ı Emîr Sultân adıyla kayıtlı olan nüshalar

1. *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Ktp. Koleksiyonu, no: 32 Hk 228*
2. *BEEK, no: 5149/1- 495*
3. *Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi, Nadir Eserler, no:10916*

c- Menâkıbu'l- Cevâhir adıyla kayıtlı olan nüshalar

1. *Milli Ktp., Yazmalar koleksiyonu, no: 06 Mil Yz A 3406*
2. *Milli Ktp., Yazmalar koleksiyonu, no: 06 mil Yz A 3344¹⁷*

Hatice Liman'ın bu çalışmasından sonra Abdullah Uğur, *Emîr Sultân Menâkıbnâmeleri ve Nimetullah'ın Menâkıb-ı Emîr Sultân Adlı Eseri (İnceleme-Metin)* adlı bir tez çalışması yapmıştır. Uğur çalışmasında Emir Sultan'ın hayatı ve ona dair yazılan menâkıbnâmeler ile ilgili bilgi verdikten sonra Nimetullah Efendi'nin telif etmiş olduğu Menâkıb-ı Emîr Sultân adlı eseri incelenmiş ve edisyon kritikli metin neşrini hazırlamıştır. Yazar, Emir Sultan hakkında yazılan menâkıbnâmeler hakkında şu bilgileri verir: *Bugün elimizde Emir Sultan hakkında yazılmış sekiz menâkıbnâme bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yahyâ bin Bahşî tarafından yazılmıştır. İkincisi Emir Süleyman'ın müridlerinden olan Kefeli Müdâmi tarafından kaleme alınmıştır. Üçüncüsü İbrahim Çelebi tarafından Vesiletü'l-Metâlib adı ile Arapça olarak yazılmış olup Türkçe'ye de tercüme edilmiştir. Dördüncüsü Senâyî tarafından manzummensur karışık bir metindir. Beşincisi Bursalı sahaf Şevkî tarafından kaleme alınan menâkıbnâmedir. Altıncısı*

¹⁷ Hatice Liman, a.g.t., s. 17.

*Nimetullah Efendi tarafından telif edilmiştir. Yedincisi Hüsâmeddin Bursevî tarafından kaleme alınmıştır. Sekizincisi Baldırzâde tarafından yazılmıştır.*¹⁸

Abdullah Uğur çalışmasında Emir Sultan hakkında menkıbe yazar bu müellifler ile müelliflerin yazdıkları eserler ve eserlerin nüshaları hakkında çeşitli bilgiler verir. Uğur, Yahyâ b. Bahşî tarafından yazılan Menâkıb-ı Emîr Sultân hakkında bilgi verirken Hatice Liman'ın çalışmasında görmediği 8 nüsha daha tespit ettiğini belirtir. Tespit ettiği bu nüshaların künyeleri ile ilgili şu bilgileri verir:

1. *Menâkıbü'l-Cevâhir [Menâkıb-ı Emir Sultân Mehmed Buhârî]*

İstanbul Araştırmaları Kütüphanesi'nde ŞR_000571/01 numarasıyla Şevket Rado yazmaları kataloğunda kayıtlı bu nüshanın istinsah tarihi H. 992'dir (M. 1584/1585). Meşin ciltli bir mecmuanın 1b61b varakları arasında her varak 19 satır olmak üzere nesih hat ile yazılmış olup çerçevesizdir. Ketebe kaydı yoktur.

2. *Menâkıb el-Cevâhir*

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan bu nüshanın demirbaş numarası Bel_Yz_K.000608/03 olup 51a70a varaklar arasında bulunmaktadır. Her varak 17 satır olup çerçevesizdir ve bozuk bir nesih hat ile yazılmıştır. Ketebe kaydı yoktur.

3. *Menâkıb el-Cevâhir*

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları koleksiyonunda MC_Yz_K.000238 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshadır. 120 varaktır ve her varak 13 satır olup nesih hat ile yazılmıştır. Ketebe kaydı yoktur.

4. *Menâkıb el-Cevâhir*

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları MC_Yz_K.000267 demirbaş numarası ile kayıtlı olup 63 varaktır ve sondan eksiktir. Her varakta 15 satır vardır ve nesih hatla yazılmıştır. Ketebe kaydı yoktur.

5. *Menâkıb el-Cevâhir*

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları koleksiyonunda OE_Yz_000639/01 demirbaş numarası ile kayıtlı olan bu nüsha baştan 11 varak eksiktir. 2a137a arasında bulunan menâkıbnâmede her varakta 13 satır olup çerçevesizdir ve nesih hatla yazılmıştır. Atatürk Kitaplığı'nda bulunan istinsah tarihli tek nüsha olup H. 1006 (M. 1597/98) tarihinde istinsah edilmiştir. Eldeki nüshalar arasında en erken tarihli nüsha Hacı Selim Ağa 410/1'de bulunan H. 932 (M. 1525/26) tarihli bir nüshadır. Yine Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi'de bulunan bir diğer nüshanın da istinsah tarihi H. 1004'tür (M. 1595/96). Bu nüshalardan sonra en eski tarihli nüsha olması bakımından önemlidir.

6. *Menâkıb-ı Emir Sultân*

¹⁸ Abdullah Uğur, a.g.t., 33.

Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde 05 Ba 509 arşiv numarası ile kayıtlıdır. 35 varak olan bu nüsha oldukça eksik bir nüshadır. Kırık nesih ile yazılmıştır. 35. varaktan sonra Hazâ Kitâb-ı Sülûkü'l-Âşıkîn başlığıyla başka bir mensureser başlamaktadır.

7. Menâkıbu'l-Cevâhir

Fransa Milli Kütüphanesi'nde Fonds des traductions, 55 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshadır. 146 varaktır. Türkçe'den Fransızca'ya Louis Dantan tarafından çevrilmiş olduğu notu vardır. H. 1146 (M. 1734) tarihinde istinsah edilmiştir.

8. Minâkıb-ı Emir Sultan

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başlıklar koleksiyonunda 05080001 demirbaş numarası ile kayıtlı nüsha olub 40 varaktır ve her varak 19 satırdır. Âdî karton ciltlidir. Herhangi bir süslemesi olmayıp rika hat ile yazılmıştır. Hattın şeklinden ve dışındaki karton kaplamadan 19.yy sonları ile 20. yy. başlarında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.¹⁹

Hatice Liman'ın tespit ettiği 10 nüshaya ilave olarak Abdullah Uğur da 8 nüsha tespit etmiştir. Bu durum, Uğur'un da belirttiği gibi, eserin çokça sevildiğini, okunduğu/okutulduğu göstermektedir. Emir Sultan menâkıbnameleri arasında en çok nüshası bulunan eserdir.²⁰

Bu çalışmamızda Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan ve Liman ile Uğur'un yukarıda zikredilen çalışmalarında görülmemiş olan nüshası çeşitli açılardan tanıtılmaya çalışacaktır.

2.4.1. Üniversite Kütüphanesi Nüshası²¹

2.4.1.1. Nüsha Tavsifi

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada bulunan bir mecmuanın içerisinde 71b-147a varakları arasında yer alır. Eserin katalog kaydında şu bilgiler mevcuttur: Kitap, 19,7x29,4 cm. ebadında, açık vişne renkli, miklebi kopmuş altın yaldız zencirekli meşin bir cilt içindeki mecmuanın evvelinde yer alıyor. Filigranlı, kalın bir kâğıda, 15,8x24 cm. ebatlı iç çerçeve içine 15 satırlı, iri fakat acemi harekesiz bir nesihle yazılmıştır.

Menâkıb-ı Emîr Sultân başı ve sonu tam bir nüshadır. Metnin tamamı kırmızı mürekkepli çizgilerle çerçevelenmiştir. Nüsha gayet açık ve okunaklı olup, herhangi bir sayfasında yıpranma ve bozulma bulunmaz. Yazma nüshada eserin adı “*Hâzâ Kitâbu Menâkıb-ı Emîr Sulşân*” şeklinde geçmektedir.

¹⁹ Abdullah Uğur, a.g.t., 36.

²⁰ Abdullah Uğur, a.g.t., 38.

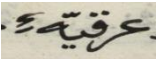
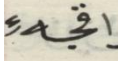
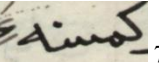
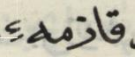
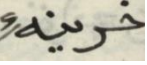
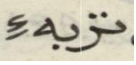
²¹ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi için ilmi çevrelerde genel olarak ‘Üniversite Kütüphanesi’ adlandırması yapıldığından bu başlık kullanılmıştır.

Nüşanın her sayfasında çoban kaydı (her varağın b sayfasının sol alt köşesinde bir sonraki sayfanın ilk sözcüğünün kaydedilmesi) bulunmaktadır. Bunun yanında nüshanın bulunduğu mecmuada yer alan diğer eserlerde yer yer haşiye bölümü bulunmasına karşın eserin herhangi bir sayfasında haşiye bölümüne yer verilmemiştir.

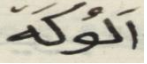
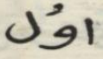
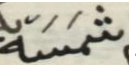
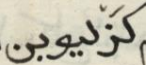
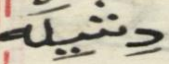
Nüşanın istinsah tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmaz. Yalnızca mecmuadaki ilk eser olan Mustafa b. Muhammed'in Tebâreke Tefsiri (h. 731) ile ikinci eser olan Yahyâ b. Bahşî'nin Menâkıb-ı Emîr Sultân adlı eserinde (h. 932) telif tarihleri yer alır. Tebâreke Tefsiri ile ilgili bazı bilgiler veren M. Esad Coşan mecmuanın istinsah tarihi ile ilgili çeşitli değerlendirmelerde bulunur. Coşan Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri adlı çalışmasında, Mülk Süresinin nüshaları ile ilgili bilgi verirken bu nüsha üzerinde önemle durur ve nüshanın istinsah tarihi ile ilgili şu değerlendirmeyi yapar: "İstinsah kaydı bulunmayan bu yazma, kâğıdının filigranından anlaşıldığına göre XVII. asır sonu veya XVIII. asır başında yazılmış olmalıdır."²² Coşan'ın bu tespitlerinden yola çıkarak eserin XVII. asır sonu veya XVIII. asır başında istinsah edilmiş olabileceği söylenebilir.

2.4.1.2. Nüşadaki Bazı Yazım Özellikleri

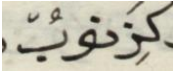
Nüşada hemzenin kullanılışıyla ilgili olarak diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görülen bir kullanım ile karşılaşılır. Bazen sonu yuvarlak he (◌) ile biten kelimelerden sonra gelen yüklem hali eki *ı*, *i* hemze ile gösterilir.

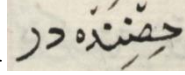
‘arakiyyeyi		74a/10	aķceyi		74b/4
kimesneyi		75b/11	ķazmayı		77b/5
ħazîneyi		82a/6	türbe-yi		89b/9

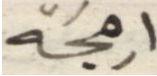
Nüsha açık ve okunaklı olarak harekesiz nesihle yazılmıştır. Bunun yanında müstensih anlaşılmasında tereddüt yaşanacağını düşündüğü az sayıdaki kelimeyi harekelemiştir. Harekeli olarak yazılmış kelimelerden bazıları şunlardır:

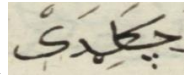
elüğe		76b/5	ol		72b/3
şemse		75a/12	gezleyüben		76b/8
ħubbmı		81b/13	dişiyile		83b/3

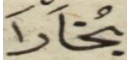
²² M. Esad Coşan, *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri*, 4. bs., Server Yayınları, İstanbul 2016, s. 65.

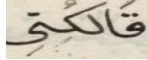
gezinüp 96b/13

hışnındadır 104b/8

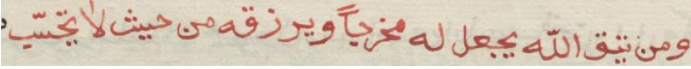
imece 131b/1

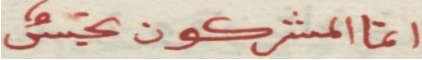
çekilmedi 145a/7

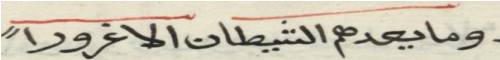
Buḥārā 147a/13

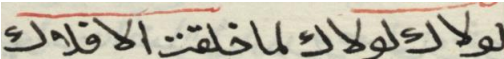
kaluḡını 134a/7.

Siyah mürekkeple yazılan metinde yer alan ayet, hadis veya dua kısımları genel olarak kırmızı mürekkeple yazmış, bazen ise siyah mürekkeple yazılıp üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

 “Ve men yetteḡi’llāhe yec’al lehu maḥracen ve yerzuḡhu min ḡayşü lā yaḡtesib”²³ 104a/13.

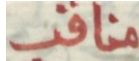
 “İnneme’l-müşriküne necesün”²⁴ 135a/11.

 “Ve mā ye’idūhumu’ş-şeyṡānū illā ḡurūrā”²⁵ 85b/4.

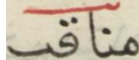
 “Lev lāke levlāke lemā ḡalaḡtü’l-eflāk”²⁶ 85a/7.

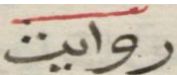
Müstensih benzer şekilde menâkıb, nazm, beyit, rivâyet gibi bölümleri yazarken de aynı yöntemi uygulamıştır.

nazm 134b/4

menâkıb 95b/10

beyt 87a/7

menâkıb 141b/2

rivâyet 111a/4

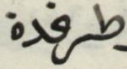
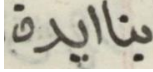
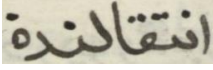
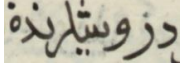
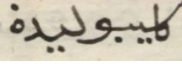

²³ Talāk sûresi, 2. - 3. ayet: “Her kim Allah’tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Onu hatır ve hayaline gelmez bir taraftan rızıklandırır.”

²⁴ Tevbe sûresi, 28. ayet: “Müşrikler bir pislikten ibarettirler.”

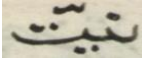
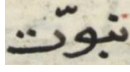
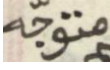
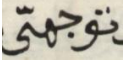
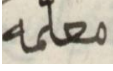

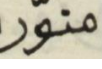
²⁵ İsrâ sûresi, 64. ayet: “Fakat şeytan onlara bir aldanıştan başka ne va’d eder?”

²⁶ Hadis: “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.”

Müstensih yazmada kimi zaman ayrılma hali ekini yazarken farklı bir imla kullanmıştır. Bu ek bazı örneklerde nun ile yazılmamış, güzel he üzerine nokta ( ) konularak gösterilmiştir.

tarafdan		76a/12	binâ iden		90a/6
intikâlden		90a/6	dervîşlerinden		90b/14
Gelibolî'dan		117b/1	andan		89a/6

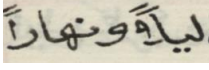
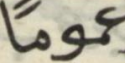
Eserde genel olarak Arapça ve Farsça kelimelerin yazılışında şedde kullanımına uyulduğu görülmektedir.

niyyet		100a/1	nübüvvet		72a/2
müteveccih		89b/2	teveccühi		104b/7
mu'allime		118a/12	tetebbu'		118a/13
münevver		144a/10			

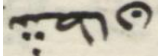
Bunun yanında ünsüz türemeleriyle oluşan ve yan yana çift ünsüzlerin bulunduğu kimi Türkçe kelimelerde ve eklerde de şedde kullanıldığı görülür.

elli		143b/8	gönülleri		144a/10.
------	---	--------	-----------	---	----------

Yine bir imla özelliği olarak müstensih yazmada bazen tenvin kullanmıştır.

leylen ve nehāran		76b/6	umumen		96a/1
-------------------	---	-------	--------	---	-------

Bazı metinlerde görülen ve bir imla özelliği olan “şeytan” kelimesinin ters yazılmasını bu metinde de görmekteyiz.

şeytān		104b/2
--------	---	--------

2.5. Eserin Bazı Dil Özellikleri

15. yüzyılda Yahyâ b. Bahşî'nin kaleme aldığı eser genel olarak Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösterir. Eski Anadolu Türkçesi için klasik ve

karakteristik olan eklerin hemen hemen hepsi eserde görülmektedir. Metinde yer alan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ilişkin eklerden başlıcaları şunlardır:

+**(n)Uğ** (**tamlama hâli eki**): aşınuğ içine 131b/3, deryânüğ kenarında 120b/3, dostlarınuğ tevki'ini 107b/10.

+**(n)Uğ** (**iyelik eki**): dilüñ 147a/3, gönülüñ 87a/9, niyyetüñ 136b/10, düñürüñ 133b/14.

+**ğÜz**: kaçatıñuzda 108b/4, îmânıñuzda 80a/7, zararıñuz 77a/2.

+**rAk**: **rak/rek**: yavuzrağınuğ 86a/8, küçürek 73b/4.

+**Um**: ümîdüm 146b/4, muhtârüm 143a/8, erüm 133a/4, kitâbüm 147a/13.

+**UmÜz**: saltanatımız 93b/10, işretümüz 93b/11, hâcetümüz 105b/12.

-**A(y)In**: varayın 88a/4, iletayın 74a/9, vireyın 74a/15, süreyın 124a/15.

-**Am**: duram 146b/5, kılduram 101b/9, azdururam 86a/9, gidem 119a/5, idem 74b/9.

-**AvÜz**: olursavuz 136b/15, dutavuz 135a/13, gelmeyevüz 77b/4, dileyevüz 143a/7.

-**gIl**: bilgil 114a/14, yetişdirgil 146b/14.

-**ImA**: bulmaz 86a/2.

-**IsAr**: kopsisar 116b/3, olsardur 82a/15, hıdmet idiserem 83b/8.

-**mA+dIn**: gelmedin 75b/8, bağışlamadın 95a/7, göçmedin 107a/7, eksilmedin 120b/5.

-**Uğ**: çıkaruğ 76b/5, atıñ76b/8, oturuğ 81a/14, getürüñ 89b/4, virüñ 128a/13.

-**Up+dUr**: olupdur 121a/13, olmayubdur 123a/15. Bu zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait diğer metinlerde genel olarak “b” sesi ile imla edilmiştir. Bu karşın nüshada bu ses yer yer “p” ile karşılanmıştır. öpüp 73b/5, olupdur 121a/13.

-**Ur**: yetişür 89b/12, gelürler 90b/7, kalur 87a/2.

-**(y)AlUm**: varalum 95a/13, duralum 116b/4, geçelüm 93b/12, dökөлüm 117a/12.

-**(y)IcAk**: ölmeyicek 111a/3, gelicek 117b/1, olucağ 74a/2, varıcağ 124a/9.

-**(y)Uß+An**: gezleyüben 76b/8, sevüben 84a/13, cem eyleyüben 134b/7.

-**dUkdA**: gönderdükd 76a/1, kıldukda 76a/3, buldukda 78b/13, tamâm olduğda 91a/2.

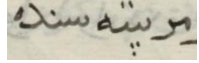
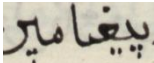
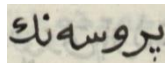
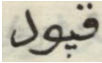
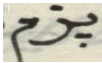
+**IAyIn**²⁷: çapı kılduğumuzlayın 86b/15, bırağduğınlayın 76b/11.

Bu dil özelliklerine ilave olarak eserin Üniversite Kütüphanesi nüshasında ilgi çekici bir dil özelliğı karşımıza çıkar. Nüshada diğer Eski Anadolu Türkçesi

²⁷ +IAyIn ekinin -duk / -dük sıfat-fiil ekinden sonra kullanımı ile ilgili bk. Mustafa Argunşah - Gülden Sağol Yüksekaya, *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, 334; Salim Küçük, “/+IAyU/, +IAyU/, +IAyve /+IAyIn/ İsimden İsim Yapım Eki ve İşlevleri”, *International Journal of Social Science*, 47, 2016, s. 207-213.

metinlerinde²⁸ çok görülmeyen /b/ > /p/ ve /c/ > /ç/ tonsuzlaşmaları görülür. Eserin pek çok sayfasında görülen bu /b/ > /p/ ve /c/ > /ç/ tonsuzlaşmaları genel olarak kelime başında, yer yer de kelime içinde de görülmektedir. İleri boyuttaki bu tonsuzlaşmalar alıntı kelimelerde olduğu gibi Türkçe kelimelerde de kendine yer bulabilmektedir. Doktora çalışmamızı hazırlarken okunamayan ve eksik kalan bölümleri tamamlamak için kullandığımız Esrârü'l-Ârifin'in Üniverste Kütüphanesi nüshasını okurken bu durum dikkatimizi çekti. Bunun üzerine Esrârü'l-Ârifin'in bu nüshasını baştan sona bu dikkatle tekrar okuduk. Eserin hemen hemen tamamına yayılmış olan ileri derece /b/ > /p/ ve /c/ > /ç/ tonsuzlaşmaları olduğunu gördük. Bu konu ile ilgili çeşitli araştırmalar²⁹ yaptık ve ardından Esrârü'l-Ârifin'in bu nüshasındaki tonsuzlaşmalar ile ilgili bir çalışma³⁰ gerçekleştirdik. Bu çalışmada da ifade ettiğimiz gibi kanaatimizce bu tonsuzlaşmalar müstensihin taşımış olduğu ağız özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Müstensih taşımış olduğu bu ağız özelliğini yer yer eserine aksettirmiştir. Adı geçen çalışmada konu etraflıca ele alındığından burada sadece nüshadan tespit ettiğimiz örneklerden bazılarını yer vereceğiz.

/b/ > /p/ Tonsuzlaşmaları:

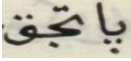
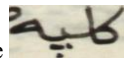
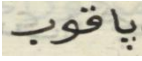

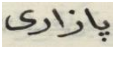
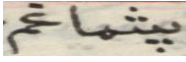
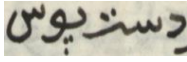
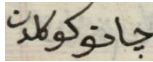
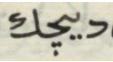
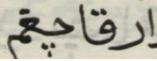
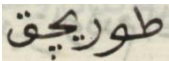
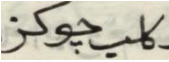
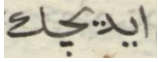
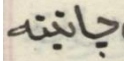
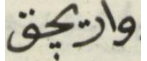
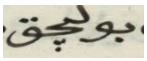
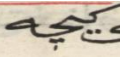
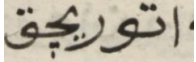
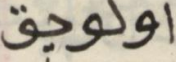
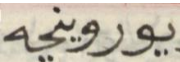
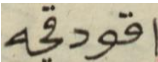
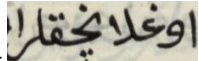
pu		89a/4	mertepesinde	
98a/12				
peygâmpir		100b/14	Purusa'nuç	
kapul		93b/9	pizüm	

²⁸ Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinlerde b/p ve c/ç harflerinin yazımı hakkında bk. Ali Akar, *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2018, s. 95-96; Hatice Şahin, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 39; Gürer Gülsevin - Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, 3. bs., Gazi Kitabevi, Ankara 2013, s. 31-32; Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 3. bs., Filiz Kitabevi, İstanbul 2013, 94-95; Muhammet Yelten, *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009, 58; Vahit Türk vd., *Eski Anadolu Türkçe Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2011, 30; Aziz Merhan - Funda Şan, *Eski Anadolu Türkçesi Notlar ve Metinler*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2016, s. 21.

²⁹ Tarihi metinlerde görülen bu tonsuzlaşmalar için bk. Hayati Develi, "Tursun Fakih Gazavâtâmesinin Ağızbilimsel Özellikleri", *İlmî Araştırmalar*, 17/1, 2004, s. 99-104; a. mlf., "Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması", *Turkish Studies*, Vol. 3/ 3, 2008, s. 212-230.

³⁰ Ömer Güven, "Esrârü'l-Ârifin Adlı Eserin İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshasındaki /b/ > /p/ ve /c/ > /ç/ Tonsuzlaşmaları Üzerine", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10/24, 2021, s. 216-227.

patıcağ 94b/13kelpe 96b/14pağup 95b/2kağz 79a/8pazarı 78b/5pir 76b/5paşmağum 126b/1dest-pus 74b/5**/c/ > /ç/ Tonsuzlaşmaları:**çañ u gönülden 92a/15diyiçek 93b/8arkaçıgum 96a/7tırıçak 96b/8kelbçügez 96b/10idiçek 89b/4çāñibine 89b/5varıçak 81a/2bulıçak 79a/13giçe 109b/1oturıçak 112a/2oluçak 118b/1yürüyünçe 126b/1okuduğça 146b/15oğlançuklar 87b/13**2.6. Eserin Söz Varlığı**

Eser söz varlığı bakımından oldukça zengindir. Birçok eser kaleme almış olan Yahyâ b. Bahşî devrin söz varlığını eserinde usta bir biçimde kullanmıştır. Günümüz Türkçesi için arkaik olan ancak Eski Anadolu Türkçesi için karakteristik olan isim ve fiiller eserde geniş yer bulmuştur.

alda- “aldatmak” 78a/7, **anda** “orada” 89a/1, **andan** “oradan” 89a/6, **anlar** “onlar” 93b/9, **aşşı** “fayda” 138a/14, **ayruk** “başka” 135/b13, **bigi** “gibi” 87a/10, **bile** “birlikte” 141b/1, **bilece** “birlikte” 73a/1, **bilesince** “beraberinde, yanında” 115b/15, **deril** “toplanmak” 81b/12, **devşir** “toplamak” 147a/9, **durğur** “ayağa kaldırmak”, 79a/7, **düzet** “tertip etmek” 146b/7, **egerçi** “her ne kadar” 84b/11, **epsem** “sessiz” 146b/5, **eyüler** “iyiler” 91a/6, **gevdendden** “gövdenden” 129a/6,

gezle- “okun gezini kirişe yerleştirmek” 76b/8, *güyegüne* “güveyine” 95b/4, *hergiz* “asla” 97b/7, *ilt-* “göndermek” 92a/13, *irgü[r]-* “ulaştırmak, erişirmek” 72b/5, *kaçan* “ne zaman” 77b/15, *kaçı-* “öfkelenmek” 97a/13, *kaluğunu* “mihrimuaccelini” 134a/7, *kanda* “nerede” 118b/4, *kankı* “hangi” 133a/1, *kayur-* “hazırlamak” 97a/12, *keleci* “söz” 96a/10, *kiçi* “küçük” 116a/9, *kimesne* “kimse” 112/13, *durı gel-* “ayağa kalkmak” 111b/3, *şayru* “hasta” 146b/4, *sügü* “süngü” 116b/6, *tağla-* “şaşırmak” 90b/8, *tapu it-* “hürmet etmek” 73a/4, *tegeltü* “eyer altına konulan keçe” 96a/12, *tuş gel-* “rastlamak” 96b/14, *uşda* “işte” 79a/9, *uyan* “dizgin, gem, yular” 139b/6, *vaktaki* “ne zaman ki, -diği zaman” 72b/4, *yavlağ* “çok” 76b/4, *yarak* “hazırlık” 78a/4, *yultar*³¹ “tasma” 96b/15, *yultarlayup*³² “tasma takıp” 96b/15, *yügür-* “hızlı gitmek” 123b/14.

Söz varlığı açısından oldukça zengin olan eserde deyimlerin kullanımı da geniş yer kaplar. Türkçenin zenginlik kaynaklarından olan deyimler, dile canlılık ve akıcılık kazandırır. Yahyâ b. Bahşî de anlatıma canlılık ve akıcılık kazandırmak için eserinde deyimlere geniş yer vermiştir.

acı ol- “zayıf düşmek” 96a/8, *el kavşur-* “saygı ile el bağlamak” 73a/3, *kaşd eyle-* “birini öldürmeye hazırlanmak” 132a/2, *mağbû ol-* “beğenilmek” 84a/14, *ma'zür dut-* “ affetmek, başışlamak” 73a/10, *pâre pâre ol-* “parçalamak, bölmek” 110a/1, *tapu it-* “hürmet etmek” 73a/4, *tapu kıl-* “hürmet etmek” 86b/15, *tulluk çek-* “kocasız kalmak” 133a/5, *terk it-* “terk etmek” 84b/4, *niyâz it-* “yalvarmak” 114b/4, *ta'acciüb it-* “şaşırmak” 118a/3.

Eserde söz varlığı açısından dikkat çekici bir diğer kullanım ise özel adların yoğunluğudur. Eser, özellikle yer adları ve kişi adları bakımından oldukça zengindir. Mekke, Medine, Şam, Kudüs, Buhara, Yemen, Kosova, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, İstanbul, Manisa, Konya, Hamid ili (Eğirdir), Tuzla, Gönen, Karaman, Rum, Edirne, Edremid, İznik, Mihaliç, Gelibolu, Manyas, Biga, Karahisar, Germiyan, Hıms, Karabürçek, Edincik gibi şehir, ülke ve bölge adlarının eserde yer bulmuş olması eserin etki alanını göstermektedir. Yine eserde yer alan kişi adları; Hz. Âdem, Akşemseddin, Âşık Paşa, Bâyezid-i Bistâmî, Bel'am Bâ'ûr, Hz. Dâvûd, Hz. Ebû Bekir, Ece Baba, Hacı Bayram-ı Velî, Hacı İsa Dede, Hz. Hasan, Hasan-ı Basri, Hz. Hüseyin, İbn-i Abbas, İbn-i Mes'ûd, İbrahim bin Edhem, Mu'az bin Cebel, Hz. Musa, Süleyman Beg, Yahyâ (Bahşî), Yazıcıoğlu eserin zengin bir şahıs kadrosuna sahip olduğunu göstermektedir.

2.7. Eserin Bazı Üslup Özellikleri

Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş devrinde kaleme alınmış olan Menâkıb-ı Emîr Sultân genel olarak sade bir dille yazılmıştır. Yahyâ b. Bahşî, insanların Emîr Sultân'ı tanımaları ve ona yakınlık kurmaları maksadıyla eserini vücuda getirmiştir. Bu bakımdan eserin halkın anlayabileceği

³¹ yultar kelimesi Tarama Sözlüğünde bulunmayıp Derleme Sözlüğünde yer almaktadır. bk. DS VI, s. 4316.

³² Derleme Sözlüğünde isim hali bulunan kelimenin fiil şekli olan yultarla- biçimi ne Derleme Sözlüğünde ne de Tarama Sözlüğünde bulunur.

bir Türkçe ile yazıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle eserde sıklıkla yer verilen manzum bölümlerde bu sadelik daha dikkat çekicidir.

Yine diñle bu sözi sen İy a'lä
 Ki hoşnüd ola senden Hâk Te'älâ
 Şu kim terk ide gönülden riyâyı
 Ki ya'nî seve gerçek evliyâyı
 Günâhları ola eşyâ şağışı
 İşit diñle kim n'olur anuñ işi
 Kim ol sevdüñün yüzi şuyına
 Bağışlanur heb anuñ hürmetine
 Gel imdi şıdķ-ıla sev evliyâyı
 Ki tâ bulasın anlardan vefâyı
 Müyesser ideler tâ kim murâduñ
 Dirile evliyâ silkinde aduñ
 Bu dünyâ hıbbunı 'aynuña alma
 Bulardan ayrılıp yabanda kalma
 Bilürsin kim buña gelen göçerler
 Bu menzilde konan âhîr göçerler
 Geçer nesnenüñ olmaz 'itibârı
 Tıutamaz kimesne elde gubârı
 Gel imdi evliyâyı sev gönülden
 Menâkıb geldi diñle cân u dilden (81b/7-15-81a/1).

Bu sade dilin yanında eserde yer yer sanatlı ifadelere de yer verilmiştir. Müellifin bu tür ifadelere yer vermesinde dini ve tasavvufi konuların etkisi büyüktür.

Çün biz bende-i mücrim ol vaktiden berü tâ ilâ yevminâ hazâ iderdük kim biz hoş fi'd-dünyâ ve'l-âhîreti anuñ 'âlî himmetine muhtâcız 'aceb biz anlaruñ nelerine gerek olavuz diyü taḥayyürde idük meger kim sâbıkun 'azîzler irtihâl idüp meşreb-i â'lâsından ve kerâmet-i uzmâsından taḫrîr ider kimesne kalmayup bizüm taḫrîrimüze ve tevaccühümüze muhtâc olsalar gerek imiş biz daḫı ihtilât-nâsdan maḫfûz olmayup her kişiye taḫrîr itmek emr-i 'azîmdür ammâ üzerimüze farz-ı 'ayn gibi olmışdur ma'a hazâ derece-yi pîrlık daḫı vâşıl [olundu] biz daḫı müterrid üzereyüz kim 'acabâ bu gün mi gel diyeler yâḫûz yarın mı gel diyeler eyle olsa kable'l-mevt lâzım oldu kim ḫazret-i Emîr Sultân ḫazretlerinüñ nevverâ'llâhu merḫadehu meşreb-i â'lâsını ve kerâmet-i 'uzmâsını mezḫûrûn râvîlerden kim me'ḫûz olan gönül levḫinde merḫûm idi çün ol deryâdan bir kaçre ve güneşden bir

zerre zühûra getürüp bir kitâb idem kim min ba'd bize hâcet olmayup iş bu kitâbumuzdan her zamân intifâ' idinüp âhere mürtebiğ olmaya anuñ rûh-ı şerîfinden istimdâd ideler.... (113b/1-15).

Müellif yer yer okuyucularına nasihat verir, çeşitli konularda uyarılarda bulunur. Özellikle dünyanın geçiciliğine aldanmamak gerektiğini eserin pek çok yerinde vurgular.

Çü dinledük bu sırrı eylegil zâr

Geçer dünyâya mağrûr olma İy yâr

İgen gâfil yürime kim ölürsün

Ƙamu itdüklerüñ bir bir bulursun

Niceler varuban Ƙabrinde gülmez

Kişiye şoñ pişmân aşşı Ƙılmaz

Naşîhatdur sözüm redd itme zinhâr

ŞaƘın fırsat demin fevt itme zinhâr (138a/11-15).

Gel imdi evliyâya eyle hızm̄et

İrişe saña tâ kim 'âlî himmet

Bu dünyâ ħubbına gel olma Ƙâni'

Ki dünyâ ħubbıdur 'uƘbâya mâni'

Nice bir aldanursın bu fenâya

Düşürür ol seni âhir gâfâya

Seni ol Ƙomadın terk it sen anı

Ki zâyî' Ƙılma 'ömr-i cavidânı

Gele değışme uşşuñ ziyâne

MenâƘıb geldi yine gör 'ayâne (84b/1-6).

Yahyâ b. Bahşî eserinde evliyalara ayrı bir önem verir ve onların yolunu takip etmeyi öğütler. Özellikle manzum bölümlerde bu hususu pek çok yer görmek mümkündür.

Gel imdi Ƙıl teveccüh evliyâya

Nice bir tâbi' olursın hevâya (78a/5)

Gel imdi evliyâyı sev gönülden

Bularuñ sevgüsün bıraƘma elden (75b/3)

Gel imdi şıdƘ-ıla sev evliyâyı

Ki tâ bulasın anlardan vefâyı (81b/11)

Gel imdi evliyâya eyle hıdmet

İrişe saña tâ kim ‘âlî himmet (84b/1)

Gel İy mü'min ki terk eyle riyâyı

Delil iden bu yolda evliyâyı (90b/10)

Gel imdi sür yüzünü evliyâya

Ki tâ irişesin ‘avn-i Hudâya (123a/12)

Müellifin sık sık başvurduğu yöntemlerden biri de sözü uzatmaktan kaçınmasıdır. Bu durum aşağıdaki beyitlerde açıkça görülmektedir.

Var İy Yahyâ bu halkı sen güzer etme

Menâkıb söyle artuk söz uzatma (75b/4)

Dur İy Yahyâ söze dilün uzatma

Ki ‘aybuñ çok iken gayrı gözetme (147a/3)

Müellif eserini yazarken anlaşılması zor olduğunu düşündüğü kimi kavramları “yani” gibi ifadelerle açıklama yoluna gitmiştir.

meger bir gice vâkı‘asında âfiṭab ya’nî güneş gelüp koyunna girdi (75b/8), imdi bu fâ’ife ki ḥasire’d-dünyâ ve’l-âhiret dirler ya’nî bunlar ḥaqqı ne dünyâda ve ne âhiretde görürler 102a/2-3, üzerine ḥavâle ve dîde-bânlar ya’nî gözciler ḳoruz 86a/10, çün kim ‘âlem-i şabâvetde ya’nî ṭıfl iken yedi yaşına irişdi 118a/7.

Yahyâ b. Bahşî, Emir Sultan adını zikrettikten sonra çoğunlukla **nevvera’llâhu merḳadehu** “Allah kabrini nurlandırısın” anlamındaki dua sözünü kullanarak ona karşı duyduğu saygı ve hürmetini açıkça gösterir.

bir gün ḥazreti Emîr’ün **nevvera’llâhu merḳadehu** ḥuzûr-ı ‘âliyesinde ṭurmuşduḳ (72b/2-3).

Vaḳtâki Sultânü’s-sâdât Emîr Sultân ḥazretleri **nevvera’llâhu merḳadehu** Burusa’da mütemekkin olup muḳarrer olıcaḳ (75b/12-13).

Şimdiki ḥâlde Ḥazreti Emîr’ün **nevvera’llâhu merḳadehu** rûḥ-ı şerîflerin vesîle idinüp civârında erba’ine niyyet idüp, mü’etekif oldum (90b/1-2).

Müellif metin içerisinde yer yer dua mahiyetli ifadelerle de yer vermiştir.

Beni ṭoḒru yola gidenden eyle

Resûl’e ittibâ‘ idenden eyle 146b/3

Yahyâ b. Bahşî, eserinde yer yer Farsça beyitlere yer verpi bunları da tercüme etmiştir.

“Ger yemenî der yemenî çü pe menî

Ger be meni çü pe menî der yemenî” 87a/10

Ya’nî gönlün benüm ile olursa Yemen memleketinde iseñ daḥı ‘aşâm gibi öñümdesin ve eger gönlün benüm ile degilse ‘aşâm bigi öñümde daḥı olursañ Yemen memleketindesin dimek olur.

SONUÇ

Emir Sultan Türk tasavvuf tarihinin en önemli isimlerinden biri olmuştur. Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde yaşamış olan Emir Sultan, Anadolu'nun İslamlaşmasında rol oynayan mutasavvıfların başında gelir. Menkıbeleri halk arasında geniş yankı bulmuştur. Emir Sultan'ın ve menkıbelerinin halk arasında çok sevilip benimsenmesi ile ilgili Ahmet Hamdi Tanpınar şu değerlendirmeyi yapar: “Emir Sultan XV. asrın halk muhayyilesine en çok mâl olmuş kişisidir”³³ der. Bu denli sevilip benimsenen Emir Sultan ile ilgili çeşitli menâkıbnâmeler yazılmıştır. Emir Sultan hakkında ilk menâkıbnâmeyi Yahyâ b. Bahşî kaleme almıştır. Bahşî'nin kaleme aldığı eser Emir Sultan hakkında yazılan menâkıbnâmelerin çoğunun da kaynağını teşkil eder.

Velut bir yazar olan Yahyâ b. Bahşî çeşitli alanlarda yazdığı eserleri ile tanınan bir isimdir. Edebiyat, fıkıh, ahlak, dil çalışmaları ve sözlük gibi alanlarda pek çok eser kaleme almıştır. Yazdığı eserlerinden birisi de Menâkıb-ı Emîr Sultân'dır. Eserde, Emir Sultan ve onun halifelerinden Hacı İsa Dede, Abdi Hoca, Ece Baba ve Hacı Mustafa Dede'nin menkıbeleri konu edilmiştir. Bunun yanında eserde Osmanlı toplumunun sosyal ve kültürel yaşamı ile ilgili de çeşitli bilgilere de yer verilmiştir. Eser barındırdığı onomastik veriler bakımından da dikkat çekicidir.

Yapılan çalışmalarda³⁴ Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın 19 tane nüshasının olduğu ifade edilmiştir. *Menâkıb-ı Emîr Sultân*'ın bu denli çok nüshasının olması eserin çok sevildiğini ve çok okunduğunu gösteren en önemli delillerden biridir. Bu çalışmamızda Menâkıb-ı Emîr Sultân'ın İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı olan ve daha önce yapılan çalışmalarda zikredilmemiş olan nüshası çeşitli açılardan ele alınmıştır. Çalışmada ilk olarak nüsha tavsifi yapılmış, ardından nüshada görülen bazı yazım özellikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra eserin bazı dil ve üslup özellikleri kısaca ele alınmıştır. Eser, dil özellikleri ve söz varlığı ile Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşır. Eserde Eski Anadolu Türkçesi için karaktersitik olan eklerin hemen hemen hepsi kullanılmıştır. Yine söz varlığı açısından da oldukça zengindir. Dil özelliklerinin ve söz varlığının tam olarak orataya çıkarılması için eserle ilgili yeni çalışmalara ihtiyaç vardır. *Menâkıb-ı Emîr Sultân* hakkında yapılan çalışmalar yetersizdir. Eserle ilgili en önemli çalışmayı Hatice Liman yapmıştır.³⁵ Liman çalışmasında eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi bölümü numara 4559'da yer alan bir nüshasının transkripsiyonunu yapmış ve eserin taşımış olduğu bazı özellikleri çeşitli açılardan ele almıştır. Eserle ilgili yapılacak en önemli çalışma eserin gramerinin hazırlanması ve sözlüğünün yapılmasıdır. Eserin gramer

³³ Ahmed Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, 20. bs., İstanbul 2005, s. 110.

³⁴ Hatice Liman, a.g.t., s. 17; Abdullah Uğur, a.g.t., 36.

³⁵ Hatice Liman, a.g.t.

özelliklerini detaylı bir biçimde elen alan bir gramer incelemesi ile bütün kelimelerin gösterildiği dizinli sözlüğünün hazırlanması öncelikle yapılması gereken çalışmalardandır. Bu sayede eserin söz varlığı ve dil özellikleri tam olarak tespit edilip ortaya konulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali, *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2018.
- Akçay, Ali İhsan, "Gönenli Yahyâ b. Bahşî ve Mevlidi" *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri* (Ed. M. Kara-B. Kemikli), 1. bs., Uludağ Yayınları, Bursa 2007, s. 321-333.
- Algül, Hüseyin, - Azamat, Nihat, "Emir Sultan", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 146-148.
- Algül, Hüseyin, "Geçmişten Günümüze Halkın Muhayyilesinde Yaşayan Emir Sultan", *Uludağ Üniversitesi Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (II: 2005: Bursa) II. Bursa Halk Kültürü: Bildiri Kitabı* (20-22 Ekim 2005), C. 2, 2005, s. 511-524.
- Algül, Hüseyin, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982.
- Algül, Hüseyin, *Emir Sultan ve Erguvan*, Bursa Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, Bursa 2007.
- Algül, Hüseyin, *Emir Sultan*, Nil Yayınları, İzmir 1991.
- Algül, Hüseyin, *Gönül Sultanlarımız (Eyyüb Sultan, Hala Sultan, Emir Sultan)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- Argunşah, Mustafa - Yüksekaya, Gülden Sağol *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012.
- Ateş, Ahmet, "Menâkıp", *İ.A. M.E. Basımevi*, İstanbul 1964, 701-702.
- Bayar, Ahmet, *Emir Sultan: Hayatı ve Menkıbeleri*, Sultan Kitabevi, Bursa 1990.
- Baysun, M. Cavid, "Emîr Sultan'ın Hayatı ve Şahsiyeti", *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1950, s. 77-94.
- Baysun, M. Cavid, "Emîr Sultan", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 261-264.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Ankara 2000.
- Coşan, M. Esad, *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri*, 4. bs., Server Yayınları, İstanbul 2016.
- Çoruh, Şinasi, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- Develi, Hayati, "Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması", *Turkish Studies*, Vol. 3/3, 2008, s. 212-230.
- Develi, Hayati, "Tursun Fakih Gazavâtâmesinin Ağızbilimsel Özellikleri", *İlmi Araştırmalar*, 17/1, 2004, s. 99-104.
- Eflâki, Arif, *Âriflerin Menkıbeleri I*, (çev. Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul 1964.
- Emir Sultan ve Erguvan Toplumsal Bir Çağrı* (Ed. Enes B. Keskin), Bursa Büyükşehir Belediyesi Uludağ Yayınları, Bursa 2007.
- Eroğlu, Süleyman, "Yahya Bin Bahşî ve Maktel-i Hüseyin'i", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, C. I I, *Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu* (20-22 Mayıs 2010), Ankara 2010, s. 45-46.
- Gülsevin, Gürer - Boz, Erdoğan, *Eski Anadolu Türkçesi*, 3. bs., Gazi Kitabevi, Ankara 2013.

- Gülsüm, Mehmet Akif, *Yahyâ bin Bahşî'nin Mateli Hüseyin Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2019.
- Güneş, Mustafa, “Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnameler ve Menâkıb-ı Akşemseddin”, *The Journal of International Social Research*, C. 4, Volume:4, Issue:16, s. 165-171.
- Güven, Ömer, “Esrârü'l-Ârifin Adlı Eserin İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshasındaki /b/ > /p/ ve /c/ > /ç/ Tonsuzlaşmaları Üzerine”, *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10/24, 2021, s. 216-227.
- Güven, Ömer, *Kitâb-ı Esrârü'l-Ârifin: Dil İncelemesi-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2019.
- Hızlı, Mefail - Yurtsever, Murat, *Ravza-i Evliya (Baldurzade Selisi Şeyh Mehmed)*, Arasta Yayınları, Bursa 2000.
- Kaplanoğlu, Raif, *Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, Bursa 1998.
- Kara, Mustafa, *İsmi Erguvanla Özdeşleşen Derviş: Emir Sultan Buharî*, BURDEF, Bursa 2003.
- Karaca, Eyyup, *Yahyâ b. Bahşî ve Lemhu'l-Mesâili'n-Nahviye fî Şerhi'l-Avâmili'l-Birgiviyye*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016.
- Kunter, Halim Bâki, “Emir Sultan Vakıfları ve Fatih'in Emir Sultan Vakfiyesi”, *Vakıflar Dergisi*, IV, 1958, s. 39-63.
- Küçük, Salim “/+IAyI/, /+IAyU/, /+IAyve /+IAyIn/ İsimden İsim Yapım Eki ve İşlevleri”, *International Journal of Social Science*, 47, 2016, s. 207-213.
- Liman, Hatice, *Yahyâ Bin Bahşî'nin Menâkıb-ı Emîr Sultân (Menâkıb-ı Cevâhîr) Adlı Eseri: İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2008.
- Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsi I-II*, (haz. M. Kara-K. Atlansoy), Bursa 1997.
- Merhan, Aziz - Şan, Funda, *Eski Anadolu Türkçesi Notlar ve Metinler*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2016.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Evliya Menkıbeleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, (haz. Talat Sait Halman vd.) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar, Kutlu, Mustafa, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 253-257.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, T.T.K. Basımevi, 2. bs., Ankara 1997.
- Ok, Duygu, *Yahya Bin Bahşî: Mevlid-i Nebî (İnceleme-Metin)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019.
- Öcalan, Hasan Basri, *Bursa'da Tasavvuf Kültürü (XVII Yüzyıl)*, Bursa 2000.
- Özdamar, Mustafa, *Emir Sultan*, Kırk Kandil Yayınevi, İstanbul 2008.
- Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 3. bs., Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.
- Saltık, Gazâli, *Bursa'da Emir Sultan ve Kerametleri*, Taşman Matbaası, Bursa 1959.
- Şahin, Haşim, “Menâkıbnâ”, *DİA*, C. XXIX, Ankara 2004.
- Şahin, Hatice, *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi, *Beş Şehir*, 20. bs., İstanbul 2005.
- Terzioğlu, Ahmet Haldun, *Bir Türk Ereni: Emir Sultan*, Panama Yayıncılık, Ankara 2019.
- Timurtaş, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.

- Turyan, Hasan, *Hazreti Emir Sultan ve Zeyniler Haziresi*, Prestij Matbaası, Bursa 1995.
- Türk Dil Kurumu, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-II-III-IV-V-VI*, 3. bs., (Birleştirilmiş tıpkıbasım), TDK Yayınları, Ankara 2009.
- Türk Dil Kurumu, *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanımlarıyla Tarama Sözlüğü I-VIII*, 3. bs., TDK Yayınları, Ankara 2009.
- Türk, Vahit vd., *Eski Anadolu Türkçe Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2011.
- Uğur, Abdullah, *Emîr Sultân Menâkıbnâmeleri ve Nimetullah'ın Menâkıb-ı Emîr Sultân Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013.
- Ülker, Necmi - Günay, Vehbi, "Türk Tarih ve Kültüründe Emîr Sultan", *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (20-22 Ekim 2005) Bildiri Kitabı*, C. II, Bursa 2005, s. 345-368.
- Yardımcı, İlhan, *Emîr Sultan: Kerametler Sultanı*, Tarih ve Milli Folklor Araştırmaları, Bursa 1997.
- Yelten, Muhammet, *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2009.
- Yılmaz, Ömer, "Osmanlı'da Padişah Sufî İlişkisi: Yıldırım Bayezid-Emir Sultan Örneği", *Akademiar Dergisi*, sy. 2, 2017, s. 135-155.

EK: İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Ty. 7 numarada kayıtlı nüshadan örnekler.

72

فی زمرتهم بطرفه العظیم وبسم شایداً کذا فی یوم الموعود
 وعن قبله الصمیم اما بعد اول حقاوت نبوت و بحال رسالات
 امین وحی رسائی وموصل کتاب انبیا فی مبلغ منشور و بیخانی
 حوجه انبیا مظهر ذوات والاسماء معنی ومزکی مجنبا و ترغیب اعنی
 حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم حدیث شریفان
 بیور زکرمین مات علی حب مات اولاد مات مغفورا و مرحوما
 ومن مات علی بعض اولاد مات ملعونا ومقهورا صدقته
 رسول الله و صدق حبه الله علی المغضوب من سبب التبادات و منع
 العلم و الاستعدادات سلطان الموحدين بوهان الحقیر افتخار ال
 مله ولیس اسرف اولاد سببه المرسلین اعنی محمد بنی حذرنا
 بیک رحمة الله نورا لله مرقد حین حیاته و وصول بولان
 عزیز لردن زاکر علی خووجه و بنی خووجه واجه بیا رحمة الله
 علیهم اجمعین حضرت امیرکرم نور الله مرقد قاجو جیری ایدی
 بولنرشویله ایدیکم علی الدوام اون کون لیللا و نهانر ماضی
 ایروب کلمات اتملو اولسبه لر حضرت امیرکرم امتندر غیری

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذي اطلع شمس العوارف والحقائق بمزنته
 احسانه في قلوب العوارفين وانزع كؤوس زلال العوارف
 والحقائق بطايف امتنان الجهور القريب فسحان الذي استلاه
 بواطن الجبين من مواهب قرينه وانسه وانجلاه مرء ضارقه
 بانواع تجليات وجهه فصارت نفوسهم سبارة في منازل
 خدمته وراولاهم طياراة في قضاء شوق وقرينة لآلهيهم
 تجارة ولباع عن ذكر وشكره الموصوف بالعبادة في الابداد و
 الازلال لا يتصوره وهم جبال ولا تحصى حد ومنازل والحمد لله
 الذي على عبده الكتاب الكريم وشرقه باعطاء المرسلين والنفل
 العظيم وآية في دعوات النبوة والبرهان الادمم عليه افضل
 الصلوة واكل التحيات والشام على اله وولاده وخلقنا لله
 من بعد وصاحب الارشاد بن الى جنات الصميم جعلنا الله تعالى فاعلم

في

73

ملاقات اولوب و معاصرت اليلوب بيله چه مدينه به كميشرك
 شرفها الله و ان دن حقاوت اميرنور الله مرقد حضرت رسولك
 صلي الله تعالی علیه و سأم روضه مظهری مقابله سند القور
 طابوا ايوب ديديكم الشلام عليك يا حوري بايتد الانبياء ديچك
 حضرت رسول صلي الله تعالی علیه و سأم روضه مسوره
 سندن عليك السلام بالشراف اولادى ديديكنى كند وقوللاخلاه
 اشتمد ديور وايت ايلدى و شيخ سنان حضرتى رحمة الله
 عليه ايدران دن دنى كيروب شامه كليچك انده منشاخ كيار
 بوشاخ اربعينه و اوشنيزى بدروشن كوندروب ديشتمك
 عليه لويه و ارمودوخه معذور طوشونلكر اربعين تمام
 اولينجى خروج ايده روز اما لطف ايروب قدر رجه قلوب
 اندر بى تفرغ ايروب بور اخغه كاسونلر ديچك بزايندك
 كه واراك بيا م ايديك كه بر قاج كون نذر لى واروشن كلمه
 مكر اربعين تمام اولحق كاهر بزيجى عمرون نذرايدوب
 طور روزك كيمسه وارمغه ديچك بعد اربعين تمام اولحق

كلمات اتمز لردى رحمة الله عليهم اجمعين مذکور ان عزيزتر
 روايت ايروب ديديك كه بركون حضرت اميركرم نور الله
 مرقد حضور عليه سيند طور مشيدق اول لفظ در بار دن
 جارى اولوب بيور ديك وقتا كه بخاراد هتمنى اولوب بيشى
 على كانه ايركوب بيور ديك جده قبلندن قدام فى رنج اجنبى
 يا ولدى ديواره جارى اولحق امتنالا لاهم اعظم التميع والفا
 ديوكه بته واروب مجاور اولوب مجاهد رباخته مشغول
 اولده لا تخفى عنه شىء و رحبته وصول بولد قديم مكر تكرر
 جدم قبلندن امر جارى اوليكه يا ولدى قدام رنج ان شرف
 روى ديچك امتنالا لاهم اعظم التميع والطاء بالراس
 والمعان ديديك بى اوز بى فرض عين اولدى چون دى
 صدونك ايدى ساختله مجاهله مدينه به كادك شرفها الله
 تعالى بواراد اولان كرامتى و روايتى چاغناغنده اولان
 شيخ سنان حضرت بيلدر رحمة الله عليه بيور وب ديديكم
 اول مبارك سنه و رجه وارمشيدق حضرت اميركرم لعهة الله

ملا

146

ایلیوب فسوات قلی بیزدن دفع اولنه واندن بوونا صدمه
مقرر درکه مذکور اولیا لیکر ستمه الله علیه بویوده ذکر
اولیوب شرفی وکالات لری کلمات اولینه روح بشری باری
مقابله ده حاضر در زلزل وانرا اولدی بحسب ده رحمت ملائکه
لری کسمه ایلیوب واول بحکمه شیطان علیه لعنه تلاخ
ایدمسه کزدر الله اعلم انک مذکور اولیا زمان اخره ایروب
تخط رجال اولدی جلدن ناچار اولوب بیزنده مخیر وخلق
ایدن دبل اول اولورک عقبنده بیز مشتمل بیزه بکزر در کز ایله

تدرجاً انت اشوشلد	نه خوش تمثل اندر اشوشده
کوکدر بوستانه امدی نافر	چقتمک دیدیان اولیه حاضر
دکر لری بیوق صحنه حالی	که بعضی بوستان اولیه حالی
کوزنر جمله اف اولور اذدر	صنور لری کز ایله بیزه
نه کله اندن وارو لکم اولدی	حاج کوزنر بیوق بیرو بیکر
وار انصاف ایله حالو کز ایله	الو کندن کلمز ایله کلمز
ایولور اذ کز کدو که دقیه	اول اولور بولندن باری کلمه

حضر تریک نور الله مرقه کتاب وکدن سزب اعلا سنی وکرانت
عظا سنی وقر فکرت روحانی سنی تنیم ایدوب اخر له ملتقت
وموتبط اولیوب استرا دحمت اندن رجیا ایلیه تاکه هر مشکلی
اسان اولوب وهر راه ده برورد اولسته سبب اولوا واندن
بوسلقت فوقده حق تعالی جل ذکره عیوما دنیا فی تحقیق لیبو
تصنی الکاحسان ایلیدی دحمت اسنان معاد ننه وصول بو
لدقده همان کتابه عین اولوب مذکور امر انشا اولسته وجه
حکمت یوا اولدیم الله تعالی خود لا یخلف المعاد در البتده
اهری بویولور غایه مافی الیاب هر موندنه باوقاها اولوا
شدیک بیز لوف اشعار ایله رزاندن امظهر ایدیک ولایت
عد اولنه اول خود بیزه ویرمک عیب بیزه بیوق تمیزون
نشانسور بیز خوشنور لنگلوا اولنور دیون اذ وضع اولدی
شرفی بوکوا کوا هر هر سنا قیبت نامشاهی سید روح
شرفیند اشارت اولوب نلوید اولدی معها یاد نشاه جهان
اچون که وقتها نظر عالیه سی معانی اولدیچه انوار الیه تدرک

ایلیوب

147

• در عهد و جهانده اوله اکر
سوز کز ختمی بودر اولدی
سبب تألیف کتاب
دورای جیاسوز ده اولور
که عیبک چوق ایکن غری کوز
بیور وار خود حق ایله بیه
که جبر کواک اولاکه کلمه بانه
اکر چیکم خله قنسه مراد
چور کردر بین اچنده اعتقاد
انشاء خلقه غوغو و جدلدر
دق دنیا ایچون دنیا بیلدر
عمل کز اولسه علمیه بلاش
قرو عقلیه احمق اغریاش
اکر دکوانک الورسه مقالاً
سکا حاصل اولور احمق مراد
جو علی جام ایله سن سبب الیه
وار امدی قل شکر غافل اوله
ملقوز یوز اقر ایله ده بول
که تألیف ایلدک اشرف کتافی

تمام اولدی کتابه در قیله
بجأ شاهک هتمی ایله

جو عاصیه مدد ایبرد عادن
کولکدن سور کیدر جمله باقی
وسله ایدن الو اولیا فی
رسوله اتباع ایدندن ایله
امیدم بیوق سناک لطف کندن
دواندن اولور کوا اوله
نه ایدم ایتن انک والله اعلم
جو عجز بیوبله در عین درم
است

در حدیث کتاب

جو حق فتح ایلیدی کج بویاق
که نافر اوزره دورنم بوکناش
عوام ناس اچون قلدیم اوچان
نه بلسون کوزهر قدر بی نادان
که بوند قدر نه بیوقر نهایت
که عد اولنه تاد و قیامت
که بعضی اولیا لردن بنیارت
مناقبی جوهر در مستی
حقک امرف سن قلقل رعایت
که اولاسلطان سلیمان حتمی
امیشوبیله در کور حق افق
که اولاسلطان سلیمان حتمی
الهی اولیا لری حرمیتیه
تیشدر کوا عالی حضرتیه
که تکه انرک حتمی طرته
اقود قیه سوس دای اقرته

دق

RAHİMCAN OTARBAYEV'İN BAŞ ADLI ROMANINDA FANTASTİK UNSURLAR ÜZERİNDEN TARİHİ HESAPLAŞMA*

HISTORICAL RECKONING THROUGH FANTASTIC ELEMENTS in
RAHIMCAN OTARBAYEV'S HEAD NOVEL

Yılmaz BACAKLI** - Yalçın ALTAY***

ÖZ

Tarih, toplumların yaşadıklarını kaydetmesi bakımından önemli bir ilmi disiplindir. İnsan hayatının akışında ortaya çıkan her türlü olay, durum ya da olgu tarihin konusu olmaktadır. Tarih; olayları, durumları ve olguları zaman, mekân ve sebep sonuç ilgisi içerisinde eğip bükmeden aktarır. Bu bakımdan duygu ve hayal gücünün tarih aktarımında yeri yoktur. Fakat tarihin merkezine oturan olay, durum ve olguların kahramanı insandır. Toplumsal ya da bireysel bir şey tarihin malı olmadan evvel insan hayatıdır. İnsan hayatının en önemli dinamiklerinden ikisi de duygu ve hayal gücüdür. Edebiyat, tarihin inkâr etmese de zorunlu olarak ihmal ettiği bu iki vasıtanın eşliğinde başka bir bakışla kimi tarihi olayları yeniden ele alabilir. Üstelik bunu tarihi kişiliklere yani fertlere kadar indirgeyerek yapmasına da bir engel yoktur.

Kazak tarihinin en netameli dönemlerinden biri olan XIX. yüzyılın ilk yarısında özellikle Rus sömürütüne karşı gerçekleştirilen halk ayaklanmalarına önderlik etmiş tarihi kişiliklerden biri de Mahambet Ötemisulı'dır. Hem şiiri hem de kılıcı ile sadece Ruslara karşı değil, yeri geldiğinde kendi yöneticilerine karşı da gereken tavrı

---

* Bu makale 08.10.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 09.10.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 30.10.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atf şekli; Yılmaz Bacaklı-Yalçın Altay, Rahimcan Otarbayev'in Baş Adlı Romanında Fantastik Unsurlar Üzerinden Tarihi Hesaplaşma, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 38-48.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 107596/katud.31122021.003

Bu makale Niğde'de 02-05 2021 tarihleri arasında düzenlenen "VIII. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu"nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

** Öğr. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, yilmazbacakli@yaani.com, <https://orcid.org/0000-0001-6128-5482>

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, T.C. MEB Öğretmen, altayyalcin38@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1995-4309>

gösterir. Rahimcan Otarbayev "Baş" adlı romanında Mahambet Ötemisulı'nın bir kazıda bulunan başını eserinin merkez kahramanlarından biri yapar. Bu eserde zamanın yöneticisi Jengir Han ve Mahambet Ötemisulı duygu ve hayal gücü eşliğinde yazar tarafından bir kez daha karşı karşıya getirilir.

Anahtar Kelimeler: Rahimcan Otarbayev, Roman, Fantastik Roman, Mahambet Ötemisulı, Jengir Han, Kazak Tarihi, Kazak Edebiyatı.

ABSTRACT

History is an important scientific discipline in terms of recording the experiences of societies. Any event, situation or phenomenon that occurs in the course of human life is the subject of history. History transmits everything within the context of time, place and cause and effect without interpretation. Emotion and imagination have no place in historical transfer. But the hero of everything at the center of history is human. Before anything social or individual becomes history, it is human life. Two of the most important dynamics of human life are emotion and imagination. In the company of these two tools, literature can reconsider some historical events with another look. Moreover, it is possible to do this by reducing it to historical personalities.

One of the historical figures who led the popular uprisings against Russian exploitation in the first half of the XIX century, one of the most ominous periods of Kazakh history, is the Mahambet Ötemisulı. With his poetry and sword, he shows the necessary attitude not only to the Russians, but also to their own rulers. Rahimcan Otarbayev makes the head of Mahambet Ötemisulı, found in an excavation, one of the central heroes in his novel "Baş". In the work, Jengir Han and Mahambet Ötemisulı are once again confronted with emotion and imagination.

Key Words: Rahimcan Otarbayev, Novel, Fantastic Novel, Mahambet Ötemisulı, Jengir Han, Kazakh History, Kazakh Literature.

Giriş

Edebiyat esasında bütün türleriyle anlatı esaslı bir sanattır. Edebi anlatının bugün için en ideal ve uzun formu ise romandır. Başlarda bir dil adı olarak kullanılan roman kelimesi XII. yüzyıldan itibaren bir edebi tür adı olarak kullanılmaya başlar. Seçkinlerin kullandığı dil olan Latince'den halkın dili olarak adlandırılan Romancaya çevrilen anlatı eserleri olan romanlar, XVII. yüzyıla kadar manzum ya da mensur serüven veya şövalye hikâyelerinden oluşmaktadır. XVII. yüzyıldan itibaren bugünkü anlamını kazanan romanlar; şahıs kadrosu, mekân ve zamana bağlı bir şekilde kurgulanan olayların düzyazı biçiminde hikâye edildiği uzun anlatılardır¹

¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara 2017, s.66-67

Modern anlamı ile romanlar hayatı en gerçek haliyle taklit etmenin derdine düşer. Tiplerin yerini karakterler; temsili mekânların yerini gerçeğe yakın hatta gerçek mekânlar, belirsiz zaman referansları yerine hakiki tarihler; alegorik, temsili, şablon ve olağanüstü olayların yerine özgün, yaşanabilir olaylar geçer. Bir edebi tür olması bakımından kahramanlara ve olaylara dair her şey hayali olsa da romanlar, gerçek yaşamla ciddi benzerlikler gösterir². Benzerliğin oranı değişmekle birlikte kimi roman örneklerinde gerçek hayatla arasındaki farkı görmek oldukça zordur.

Modern zamanların sonrasında ortaya çıkan post modern süreçte gerçeğe tutkuyla bağlı roman türü yeniden olağanüstü hikâyeler zamanına, yani ilk hareket noktası olan romanslar çağına doğru yönelir. Fantastik bir mahiyet kazanan bu yeni roman formu; mitlere, efsanelere, halk hikâyelerine has bir düş gücüyle bilinen ve genel geçer gerçekliğin dışına çıkmayı dener³. Bu yeni romanın eski romanla ortak noktası hacmi ve kullandığı anlatı unsurlarıdır. Çalışmanın konusunu teşkil eden roman tümüyle fantastik bir roman olmamakla birlikte içerisinde fantastik unsurlar taşımaktadır. Çalışmayla amaçlanan tarihi bir roman olan eserin yazarı tarafından kullanılan fantastik unsurlarla gerçeği hangi amaçla değiştirme çabasında olduğunu anlamaktır.

Genel Olarak Kazak Hanlığı Dönemi

Geçmiş üç bin yıla dayanan Kazakistan topraklarında tarih boyunca birçok devletin egemenlik kurduğu görülür. XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar bu topraklarda hüküm süren Kazak Hanlığı, bu coğrafyada kendinden önce hüküm süren toplulukların devamı niteliğindedir⁴. Çalışmaya konu teşkil eden dönem ise Kazak Hanlığının son zamanlarını kapsamaktadır.

Kazak halkının sosyal yapısı incelendiğinde bu yapının belirli bölümlere ayrıldığı görülür. Bu bölümler; uruglar, boylar ve cüzlerdir. Aileler bir araya gelerek urugları, uruglar bir araya gelerek boyları, boyların birliktelikleri ise cüzleri meydana getirir. Bu aşamada bakıldığında en büyük birlikteliklerin cüzler olduğu anlaşılmaktadır. Kazak hanlığında tüm coğrafyada üç cüzün varlığı görülmektedir. Bunlar küçük cüz, orta cüz ve ulu cüzdür⁵. Yönetim açısından bakıldığında ise kazak toplumunda yönetici sınıfın ve sıradan halkın ikiye ayrıldığı görülür. Bu iki sınıf arasında siyasal ve hukuksal alanda belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bu sınıflar, Cengiz soyundan gelen sultanlar, Ak

² Jeremy Hawthorn, , *Roman Analizi* (Çev. Ufuk Köse, Özge Gümüş, Özcan Bayrak), İstanbul 2014 ,s.21.

³ Nuran Özlük, *Türk Edebiyatında Fantastik Roman.*, İstanbul 2011,s.27.

⁴ Sabri Hizmetli, Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü. *İstem*, C.IX, S.17, s.23-43

⁵ Vecihi Sefa Fuat Hekimoğlu, *18. Ve 19. Yüzyıllarda Kazak Türkleri Rus İşgali ve Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi*. Ankara 2018,s.8

süyek (asilzadeler), geri kalan toplum bireylerinin dâhil olduğu kara süyeklerdir⁶. Çalışmaya kaynak teşkil eden kitabın konusu olan karakterler ise küçük cüzde yer almaktadırlar.

Ebulhayr Han, XVIII. yüzyılda küçük cüz bölgesinde hâkimiyetini kurar. Aynı zaman diliminde diğer cüzler arasında birliktelik olmadığı için tüm Kazakların yönetimini ele almak noktasında rekabet söz konusudur. Bu durum en çok da bölgeyi işgal etmek için uzun yıllardır her yolu deneyen Rusların işine yarar. Cüzler arasındaki rekabet neticesinde Ebulhayr Han, bir şekilde Rus hâkimiyetine girmeyi ve bu sayede güçlenerek tek söz sahibi olmayı ister. Ancak bu isteğinden halkın ve diğer cüzlerin haberi olmaz. Kazakların çoğu çevrelerindeki diğer tehlikelerden korunmak için Rusya'ya yakınlaşmayı istemekte ancak Rus hâkimiyetine girmeye sıcak bakmamaktadır. Neticede Ebulhayr Han'ın isteği olur ve Rus yönetimi altına girilir. Ebulhayr Han'ın ölümünden sonra da yapılan anlaşmanın neticesi olarak Rusların belirleyeceği yöneticiler iş başına geçer⁷. Sonuç olarak halkın istekleri değil Rusların istekleri ön plana çıkmaya başlayınca Kazaklar arasında bu durumdan memnun olmayanlar tarafından isyanlar çıkarılır. 1823 yılında yönetime Ruslara verdiği tavizlerin yanında, kazak topraklarına getirdiği yenileşme çalışmalarıyla da bilinen Jengir Han geçer.

Rusların Kazak halkına karşı yaptıkları haksızlıklara aracı olma durumunda kalan hanların tutumlarına karşı baş gösteren ayaklanmalardan biri de Jengir Han'a karşı yapılan İsatay Taymanulı ayaklanmasıdır. İsatay Taymanulı, Küçük cüzde Kazak halkının bağımsızlığı için mücadele eden bir halk kahramanıdır. 1838 yılında Rus destekçileriyle girdiği mücadelede hayatını kaybeder⁸.

Çalışmaya konu olan kitabın başkahramanı Mahambet Ötemisulı, İsatay Taymanulı'nın en yakın arkadaşı ve destekçisidir. Ötemisulı, Taymanulı isyanında şiirleri ve deyişleriyle halkı Rus işgaline, hanların tutumlarına karşı bilinçlendirmeyi kendine vazife edinir. Şair Mahambet Ötemisulı, gençliğinde bir dönem Cihangir Han'ın hizmetinde de bulunur. Ozanlığı ve bahadırılığı ile Kazak halkının gönlünde yer eden Ötemisulı o günden bugüne halkın hafızasında yaşayan bir kahramandır⁹.

Rusların Kazak topraklarında yaptıkları haksızlıklarda destekçileri sadece hanlar olmaz. Hanların atadıkları beyler de doğal olarak yerelde Ruslar'ın hizmetinde çalışan, ayaklanmalara karşı isyancılarla birebir çatışan Rus

⁶ Aysel Erdoğan, Kazak Türklerinde İdari Yapı. *KSÜSBD*, C.XVI, S.2,2019, s.592-612

⁷ Vecihi Sefa Fuat Hekimoğlu,a.g.e.,s.36-44

⁸ Vecihi Sefa Fuat Hekimoğlu,a.g.e.,s.55-62

⁹ (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahambet-otemisuli>: 19.04.2021)

destekçileridir. Bunlardan biri de İsatay ve Ötemisuli' ya karşı birçok tuzak kuran, yereldeki ajanlarıyla onları sürekli takip ettiren Baymağambet isminde bir beydir. Mahambet Ötemisuli'yı gönderdiği İkilas isminde adamıyla öldürten de Baymağambet'tir¹⁰.

Rahimcan Otarbayev ve Baş Romanı:

Rahimcan Otarbayev, 19 Kasım 1956'da Kazakistan'ın Atıray Eyaleti'ne bağlı Kurmangazi şehrinde dünyaya gelir. Yükseköğrenimini şuan Rusya sınırlarındaki Yekaterinburg şehrinde bulunan Ural Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesinde tamamlar. Gazete ve dergilerde editörlük, yöneticilik gibi görevleri yerine getiren Rahimcan Otarbayev'in ulusal ve uluslararası alanda layık görüldüğü birçok ödül vardır¹¹. Kazak edebiyatında haklı bir üne sahip olan Rahimcan Otarbayev'in eserleri birçok yabancı dile çevrilir¹². Rahimcan Otarbayev 17 Şubat 2017'de hayatını kaybeder.

Rahimcan Otarbayev "Baş" romanında Sovyet resmi ideolojisinin Kazak halkına empoze etmeye çalıştığı tarihi bilgilerin aksine Kazak halk kahramanları olan Mahambet Ötemisuli ve İsatay Taymanulı'yı Kazak halkına gerçekte olduğu gibi tanıtmayı amaçlar. Fantastik öğelerin tarihi gerçekliği sunmak için kullanıldığı romanda yazar düşüncelerini Ötemisuli'nin iskeletine ait başın konuşmaları ve çağdaşlarıyla hesaplaşmaları üzerinden okurlarına aktarır. Mahambet Ötemisuli'nin başını bir sembol olarak kullanan Rahimcan Otarbayev, Kazak halkının içinden ülkelerinin bağımsızlığı için mücadele etmiş kişilerin tarihte var olduğunu halkına bildirir¹³.

Baş Romanında Fantastik Unsurlar Üzerinden Tarihi Hesaplaşma:

Tarihi olayları farklı bir pencereden okurlarına sunan Rahimcan Otarbayev, tarihte yarım kalmış gibi görünen hesaplaşmaları fantastik bir zemin üzerinden iletir. Roman, günümüz Kazakistan'ında geçmekle birlikte yukarıda sözü geçen sıra dışı ortamlarla okurları tarihi bir seyahate çıkarır. Romanın fantastik kısımlarında ağırlıklı olarak iki isim dikkati çeker. Bunlardan ilki bir arkeolojik kazıda kayıp başı bulunan Mahambet Ötemisuli'dir. Diğeri Mahambet Ötemisuli'nin yaşadığı dönemde Küçük Cüz Kazaklarının Hanı olan Jengir'dir. XIX. yüzyılın ilk yarısında bir zaman diliminde yaşayan bu iki tarihi kişiliğe bağlı olarak anılan iki isim ise Baymağambet ve İsatay Taymanulı'dır.

¹⁰ Orhan Söylemez. *Bağımsızlığa Adanan Ömür :Mahambet Ötemisuli*. Ankara 2016,s.8

¹¹ Ashat Salimoviç İmangaliyev, Kazirgi Adebıyattanuv, Tiltanuv, Maseleleri Cane Cazuvşı-Dramatuvrg Rahimcan Otarbayev Şığarmalışı Sempozyum Bildiri Kitabı içerisinde, "Rahimcan Otarbayev – Tekti Sözdin Zergeri" 2016, s.4-7

¹² Cemile Kınacı, Kazak Yazar Rahimcan Otarbayev'in Baş Romanı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Yurdu*. S.356,2017, s.83-84.

¹³ Cemile Kınacı, a.g.e., s.84

Otarbayev romanında, bir arkeolojik kazıda Kazakların ünlü şairi ve siyaset adamı Mahambet Ötemisulı'nın başının Kazak bürokrasisinde ve halk nezdinde nasıl karşılandığı konusunu çarpıcı bir biçimde ele alır. Romanın günümüzde geçen bu kısmındaki anlam yükü, yazarın özellikle vermeyi hedeflediği mesaj, eser içerisine yerleştirilen fantastik kısımlarla öne çıkarılmak istenir. Romanda toplam dört yerde bulunan fantastik anlatı bölümü geleneksel tarih okumalarından farklı, edebiyata has bir esneklik içerisinde ele alınır. Bu çalışmada romandaki fantastik bölümlerde Mahambet Ötemisulı ve Jengir Han'ın karşı karşıya geldiği üç bölüm üzerinde durulacak, Baymağambet'in dahil olduğu kısım dikkate alınmayacaktır.

Fantastik sahnelerden ilkinde diyaloglara geçilmeden önce, Mahambet Ötemisulı'nın başının yanına sisler içerisinden gelen Jengir Han'ı okura şu şekilde takdim edilir: “Gelen, Rus hegemonyasını ilk kabul eden Jengir Han'dı. Jengir Han, nakışlı çapan giymiş, keçe kalpaklı, esmer, kartal gözlü, seyrek sakallıydı. Mahambet'e yaklaştı.”¹⁴ Burada anlatıcının üzerinden yazar, Jengir Han'ı Rus hegemonyasına boyun eğmiş biri olarak nitelendirir. Esasen bu geleneksel tarihi değerlendirmelerle örtüşen bir yaklaşımdır.

Nitekim Kazak topraklarındaki Rus hegemonyası incelendiğinde Küçük Cüz bölgesinin Rus hâkimiyetine girişinin 1731 yılında meydana geldiği görülür. Küçük Cüz bölgesindeki kazak halkının yöneticisi olan Ebulhayr Han, kurultay kararı almadan, kendine bağlı Kazaklarla birlikte Rus hâkimiyetini kabul eder. Çariçe Anna İvanova, Ebulhayr Han ve beraberindekilerin Rus tebaası sayılacağını 17 Şubat 1731 günü yayımladığı resmi yazıyla ilan eder¹⁵. Ebulhayr Han'dan sonra Küçük Cüz bölgesindeki yöneticiler Ruslar tarafından atanır. Jengir Han da bunlardan biridir. Ancak yazar, bu takdimi takip eden paragrafta okuruna, henüz bitmeyen ve kesin hükmün verilmediği bir tarihi tartışmaya tanık olacağını hissettirir. “Bilim dünyasında ispatlanan bir durumdur. Şimdi ikisi de hayali şekillere dönüşecekler. Hayattayken yaptıkları tartışmalarını, öfke ve kızgınlıklarını, sitemlerini yine tekrar edecekler.”¹⁶

Jengir ve Mahambet hayatta olmadıklarını, kendi gerçekliklerinden çok uzakta bulduklarını bilmeden konuşmaktadır. Ötemisulı'yı sükûnete davet eden Jengir ona selam vermek ve hal hatır sormak konusundaki Kazak geleneğini hatırlatınca Mahambet Ötemisulı da onu Kazaklar dışında herkesle Kazaklara karşı işbirliği yapmakla suçlar. Bu sebeple onun Kazak geleneklerine sığınamayacağını ima eder. Jengir Han başta bu ithama karşı koymaz. Dahası birçok kaynak da Ötemisulı'nın söylediği gibi Jengir Han'ın kendinden önce

¹⁴ Rahimcan Otarbayev, *Baş*. Ankara 2016, s.53

¹⁵ Ali Kafkasyalı, Bağimsızlıklarının 20. Yılında Kazakların İstiklâl Mücadelesi Tarihine Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S.1,2012,s.167-192

¹⁶ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.53

atanan yöneticiler gibi, Çarlık Rusya'sının isteklerini yerine getirmede bir sakınca görmediğini söylemektedir. Ruslara yeni kaleler yapmaları için izin vermesi en önemli tavizlerinden biridir. Ayrıca tarihi kaynaklara göre halk ile olan münasebetleri de zayıflayan Jengir Han, kamu kontrolü altında olan toprakları özelleştirir ve bunun önemli bir bölümünü şahıslara devreder. Böylece halk toprakların yeni sahiplerine, hayvanlarını otlatmak için dahi kira vermek durumunda kalır.¹⁷

Bu defa dini bir yorumla Ötemisulı'yı sakinleştiren Jengir, ölümüne neden olduğu İsatay Taymanulı'nı hürmetle anar. Ötemisoğlu Jengir'in bu tavrını da sertçe eleştirir. O kahramanın kıymetinin vaktinde bilinmediğini ve bugün Jengir'in ona gösterdiği hürmetin samimiyetsiz ve anlamsız olduğunu ima eder¹⁸. Jengir'in Taymanulı'nı hürmetle anması geleneksel tarihi bilgilere göre oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü arazi problemlerinin derinleşmesi, toplatılan verginin bir zulme dönüşmesi, topraklara türlü bahanelerle el konulması, yöneticiler arasındaki çekişmeler gibi durumlar nedeniyle İsatay Taymanulı Mahambet Ötemisulı ile birlikte 1836'da Jengir Han'a karşı isyan eder. İsatay Taymanulı bu haklı isyan süresince Jengir Han'a defalarca toplu dilekçe verir. Sorunların çözümü konusunda her şeye rağmen onu muhatap olarak kabul eder. Fakat bu çabaları her defasında boşa çıkar. Jengir Han Taymanulı'nı kendine bağlı Kazaklar dışında Rus ve Kazaçi kuvvetleriyle ortadan kaldırmak için birçok girişim de bulunur. Nihayet 12 Temmuz 1838 tarihinde yine bir mücadele sırasında İsatay Taymanulı hayatını kaybeder¹⁹. İsatay Taymanulı; Mahambet Ötemisulı'nın itirazını haklı çıkaracak şekilde ölüm emri bizzat Jengir tarafından verilen bir kahramandır.

Jengir bu ilk kısımda sürekli alttan alır ve Mahambet Ötemisulı ile uzlaşmaya çalışır. Onun kendisini suçlamalarına doğrudan cevap vermek yerine empati ve telkin yoluyla anlaşmaya çabalar. Bu sahneden anlaşıldığı kadarıyla yazar, Jengir Han'ın Mahambet Ötemisulı tarafından vaktinde yeterli ve doğru anlaşılmadığı kanaatindedir. Karşılıklı söylenenlerin cevapsız bırakılması en azından her iki tarafında hatalı olduğu yanların bulunduğunu ima etmek için olmalıdır.

Dahası bu kısımda yapıcı olan Jengir'dir. Dışarıdaki düşmana karşı birlik olmanın ve birlikte bir irade ortaya koymanın önemli olduğunu vurgular. Mahambet'i halkı boş yere galeyana getirmekle ve kibirli davranmakla suçlar. Onun kibri ve duygusallığı sebebiyle gerçekçi kararlar alamadığını düşünür.

¹⁷ Vecihi Sefa Fuat Hekimoğlu, a.g.e., s.56

¹⁸ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.54

¹⁹ C. K.Kasimbayev, Kazakistan'ın Çarlık Rusyası Hakimiyetine Girmesi Esnasında Milli Kurtuluş Mücadelesi. (Çev. Abdulvahap Kara). *Eski Devirden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*. İstanbul 2013, s.293-300.

Yazar, tarih kitaplarında rastlanmayacak bir biçimde iki tarihi kişiliğin hesaplaşması üzerinden kendi değerlendirmelerini okura aktarır. Dahası bu tekniği kullanarak görüşlerini en ideal biçimde meşrulaştırır.

İlk kısmın en çarpıcı değerlendirmesi Jengir'in Mahambet'in Han olması durumunda nasıl davranacağını sorguladığı bölümdür. Burada romanın diğer kısımlarıyla da tutarlı bir biçimde Kazak halkı itham edilir. Buna göre Kazak halkı kararsızdır ve hayrı olmayan işlerle meşguldür. Mahambet halk tarafından adeta kullanılmaktadır. Jengir'i endişelendiren de Mahambet ile karşı karşıya gelmektir. Bu durumda ikisinden birinin kaybetmesi mukadderdir. Bu durumda ya Jengir halkın bedduasını alacak ya da Mahambet Çarlığın öfkesine hedef olacaktır. “Bu Kazak halkının Hanı sen olsaydın ne iyilik yapardın? Karara bağlanamayan sözüne mi dikkat ederdin, hayrı olmayan işine mi dikkat ederdin? Seni yok etsem, halkın bedduasını alırım; sen beni yok etsen, padişahın kırgınlığına sebep olursun.”²⁰

Fantastik bölümlerdeki diyalogların tamamında ağırlıklı olarak konuşan Jengir'dir. İlk bölümde de durum farklı değildir. Mahambet'in halkı adına giriştiği mücadelenin “Kara ormana karşı çıkmak” kadar anlamsız ve “eğri boynuzlu öküzün inadı” kadar temelsiz olduğunu savunur. Mahambet'in kendisini Allah'a ve halka bir söz verdiği sözden Han istedi diye dönmeyeceğini, gerekirse bu yolda öleceğini söyleyerek savunmasını umursamaz. Jengir'e göre Mahambet hiçbir zaman doğru yolda olmamıştır. Üstelik başına gelecekleri göremeyecek kadar da basiretsizdir. Buna karşılık kendi durumunun zorluğunun da farkındadır. Gençliğinde yanında yetiştirdiği Mahambet'i ezmeyi kafasına koymakla beraber bunun kendisine ciddi bir maliyetinin olacağını da bilir. “Bir yanım ateş, bir yanım uçsuz uçurum.”²¹

Otarbayev'in romanındaki diğer üç fantastik kısımda birinci bölümün devamı niteliğindedir. Diğer bölümlerde de Jengir Han, romanın adına ithaf edildiği şair ve kahraman Mahambet Ötemisulı'ya göre daha baskın bir karakterdir. Jengir, gençleri boş yere ölüme sürüklediğini söylediği Mahambet Ötemisulı'nın İdil ve Jayık ırmakları arasındaki toprakların halkın elinden alınmasına karşı mücadele edeceğini söylemesine oldukça sinirlenir. O toprakların bizzat atası Bökey Han tarafından Ruslardan kiralandığını, dolayısıyla bu topraklarda bir başkasının hak iddia etmesinin doğru olmadığını hatırlatır. Sonra bir Han olarak Kazak halkı için karısı Fatima Totaş ile birlikte yaptıklarını ardı ardına sıralar. Hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm Kazak çocuklarının eğitim aldığı ilk okulları ve ilk eczaneyi kendisinin açtığını söyler. Bulaşıcı hastalıklar artınca halkı için doktor getirdiğini, ekonomik sistemin temelini atıp banka

²⁰ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.54

²¹ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.54

kurduğunu, posta teşkilatını açtığını, tarımla ilgili ilk adımları attığını, Kazak mallarının değerinde satılması için fuarlarda halkın tezgâh açmasını sağladığını vurgular. Karısı Fatima Totaş'ın kız lisesi açtığını, kadınlara okuma, el sanatları hatta hanımlık eğitimi verdiğini söyler²².

Mahambet onun suçlamaları ve açıklamaları karşısında yazar tarafından bilinçli olarak çaresiz bırakılır. Mücadelesinin bir tür inatlaşma olduğu intibahı okurda yerleşik bir duygu haline gelir. Nitekim Mahambet Jengir'in bütün söylediklerini kabul ettikten sonra tek cümlelik bir cevapla yetinir. "Yine de savaşımdan rahat edemeyeceğim!" Bu tam acziyet ve teslimiyet halidir. Yazarın tüm eseri adına kurguladığı Mahambet Ötemisuli'nin eserin merkez karakterlerinden biri bile olmayan Jengir Han tarafından böyle hırpalanması esasında doğrudan Mahambet'i suçlamak için değildir. Eserin genel iddiasından hareketle yazarın hedefinin Mahambet'i kendi kuru inatları uğruna kullanan ve kendisine hizmet edenlere karşı nankörlük etmeyi alışkanlık haline getiren Kazak halkını suçlamak olduğu değerlendirilebilir. Öyle ki yazar Mahambet Ötemisuli'nin de Kazak halkının nankörlüğünün kurbanlarından biri olduğu kanaatinde. Jengir yine yazar adına Kazak halkı hakkındaki hükmü verir. "O zaman üstün düşüncelerime katılamayan sizlerdedir suç. Avam Kazaklarda!"²³

Fantastik bölümlerdeki Jengir Mahambet hesaplaşmasının son kısmında Mahambet Jengir'i atalarının yolundan ayrılmakla, halkına adaletsiz davranmakla ve onları korkutarak yönetmekle suçlar. Jengir bu son kısımda da verdiği cevaplarla baskın karakterdir. Ona göre Mahambet kendisini kıskanmaktadır ve bütün cesaretine rağmen ürkek koyunlar gibi davranmaktadır. Jengir burada da diğer bölümlerde olduğu gibi Mahambet yerine onun liderlik ettiği Kazak halkını nankörlük etmekle suçlar.

"Hey Kazak, sana hükmeden yöneticinin ardında güzel ismi yaşamaz. Çıplak araziye çiçek yetişir diye sulamıştım, o da üzerimi kirletecek balçığa dönüştü. Mahambet, şu Kazaklardan iyi olsan da duyacağın tek şey sülalene lanettir, kötü olsan da duyacağın tek şey sülalene lanettir."²⁴

Rahimcan Otarbayev, romanındaki fantastik bölümlerde iki tarihi kişiliği tarih kitaplarından farklı olarak duygusal bir şekilde ve hayal gücü ile inşa edilmiş bir atmosferde karşı karşıya getirir. Kapanmamış tarihi bir hesaplaşma biçimindeki bu karşılaşmada her iki tarafın iddiası da esasında tarihi gerçekliklerle tutarlı biçimde verilir. Ancak Mahambet Ötemisuli ve İsatay Taymanulı'nın önderlik ettiği halk hareketinin ortaya çıkış dinamiklerine çok sınırlı olarak değinilir. Dahası hareketin varlık sebebi olan halk, Jengir üzerinden

²² Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.62-63

²³ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.63

²⁴ Rahimcan Otarbayev, a.g.e., s.142

hedef alınarak ağır bir biçimde suçlanır. Kararsız, hayırsız ve nankör olmakla itham edilen Kazak halkının o dönemdeki ekonomik sömürü düzenine karşı çıkışı neredeyse anlamsızlaştırılır. Bu değerlendirme oldukça subjektiftir. Halk adına konuşan ve kitabın da başkahramanı olan Mahambet ise daha çok Jengir'i onaylamak için kullanılır. Öte yandan kitabın fantastik bölümleri dışındaki kısımlarda da halkın kendisi adına mücadele eden Mahambet Ötemisuli'nin hatırasına gösterdiği kayıtsızlık da Jengir'in bu bölümde söylediklerini destekleyecek bir şekilde verilir.

Jengir Han karakteri eserde oldukça net bir biçimde öne çıkarılır. Özellikle onun Kazak toplumunun hayatına getirdiği bilimsel yeniliklere ve devlet idaresini sistemli hale getirme çabasına vurgu yapılır. Bu anlamda halktan gelen bir talep ya da doğal bir ihtiyaçla değil, halka rağmen yaptığı yenilikler üzerinden Jengir kahramanlaştırılır. Bu tarihi hesaplaşmada yazar, yönetici zümrenin Ruslarla yaptığı işbirliğinin de zorunlu ve gerekli olduğunu ima eder. Hatta bu işbirliğinden kaçınmanın kuru bir inat ve boş bir çaba olduğu kanaatindedir. Doğrusu bu değerlendirme, genel tarihi değerlendirmelerden oldukça farklı bir değerlendirmedir. Yazar edebiyatın duygu ve hayal gücü imkânını kullanarak tarihi olayları ve kişilikleri birinin aleyhine diğersinin lehine olacak şekilde yeniden düzenlemektedir.

Söz konusu eser bir roman olduğu için yazarın tarihi yeni baştan düzenlemesinin doğru ya da yanlış olduğunu tartışmak anlamsızdır. Fakat edebi metinlerin tarihi metinlere dönük algıyı da doğrudan etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu açıdan eserin fantastik bölümlerde ortaya koyduğu hesaplaşma çabasının genel tarih anlayışını etkilemeye dönük bir amacının bulunduğu söylenebilir.

SONUÇ

Edebiyat çoğu zaman tarihi olayları, durumları ya da kişileri merkeze alan anlatı eserleri üretebilir. Özellikle hikaye ve roman türünde bunun yaygın örneklerini görmek mümkündür. Fakat edebiyatın konu edindiği tarihi olay durum ya da kişileri ele alırken tarih bilimine özgü sorumluluklardan uzak bir tarzda hareket etme imkanı vardır. Yazar tarihi malzemeyi gerçekten hareketle de olsa kendi duygu, düşünce ve hayal gücünün etkisinde yeniden şekillendirebilir. Bu durumda ortaya çıkan eserin bir tarihi metin değil, bir edebi metin olduğu aklıdan çıkarılmamalıdır.

Rahimcan Otarbayev'in "Baş" romanında da Kazak tarihinin önemli kişiliklerinden ikisi olan Mahambet Ötemisuli ve Jengir Han karşı karşıya getirilir. Yazar olan biteni aktaran tarih kitaplarından farklı olarak tasvir ve diyaloglar üzerinden bu tarihi kişiliklerden Jengir'i daha çok ön plana

çıkarmaktadır. Kitap her ne kadar Mahambet Ötemisuli'ya adanmışsa da merkez kahramanın en zayıf olduğu kısımlar yazarın bu iki tarihi kişiliği buluşturduğu fantastik kısımlardır. Bu fantastik bölümlerde Otarbayev, Jengir Han'ın Kazak halkının modernleşme sürecine verdiği katkının altını çizer. Buna karşılık onun Ruslarla yaptığı işbirliğine, toprak konusundaki adaletsiz uygulamalarına karşı isyan eden Mahambet Ötemisuli'nın halk tarafından manipüle edildiği intibai uyandırır. Bu kısımlarda Jengir ve Mahambet farklı sebeplerle mağdurken onları mağdur edenin de Kazak halkı olduğu hissettirilir. Buna göre Kazak halkı, kararsız, hayırsız işlerle meşgul, kuru inat sahibi, nankör bir gürühtür. Bu anlatım genel tarihi anlatımlardan oldukça farklıdır. Hesaplaşmanın iki kahramanın diyalogu üzerinden gerçekleşmesi ve Jengir'in tezinin kazanması özellikle sağlanmış gibidir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Yesevi Üniversitesi. (2018). *Muhambet Ötemisuli*. Elde Edilme Tarihi:19/04/2021, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahambet-otemisuli>.
- Çetin, Nurullah (2017). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdoğan, Aysel (2019). Kazak Türklerinde İdari Yapı. *KSÜSBD*, C.XVI, S.2, s.592-612
- Hawthorn, Jeremy (2014). Roman Analizi. (Çev. Ufuk Köse, Özge Gümüş, Özcan Bayrak). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Hekimoğlu, Vecihi Sefa Fuat (2018). *18. Ve 19. Yüzyıllarda Kazak Türkleri Rus İşgali ve Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hizmetli, Sabri (2011). Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü. *İstem*, C.IX, S.17, s.23-43
- İmangaliyev, Ashat Salimoviç (2016). Kazirgi Adebıyattanuv, Tiltanuv, Maseleleri Cane Cazuvşı-Dramatuvrg Rahımcan Otarbayev Şığarmalışı Sempozyum Bildiri Kitabı içerisinde, "Rahımcan Otarbayev – Tekti Sözdin Zergeri", s.4-7. Oral-Kazakistan.
- Kafkasyalı, Ali (2012), Bağımsızlıklarının 20. Yılında Kazakların İstiklâl Mücadelesi Tarihine Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S.1, s.167-192
- Kasımbayev, C. K. (2013). Kazakistan'ın Çarlık Rusyası Hakimiyetine Girmesi Esnasında Milli Kurtuluş Mücadelesi. (Çev. Abdulvahap Kara). *Eski Devirden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar*. İstanbul: Selenge Yayınları, s.282-312.
- Kınacı, Cemile (2017). Kazak Yazar Rahımcan Otarbayev'in Baş Romanı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Yurdu*. S.356, s.83-84.
- Özlük, Nuran (2011) *Türk Edebiyatında Fantastik Roman*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Otarbayev, Rahımcan (2016). *Baş*. Ankara: Bengü
- Söylemez, Orhan. *Bağımsızlığa Adanan Ömür :Mahambet Ötemisuli*. Ankara: Bengü.
- Ahmet Yesevi Üniversitesi (2018), *Muhambet Ötemisuli*. Elde Edilme Tarihi:19/04/2021, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahambetotemisuli>.

KÜLTÜR, TARİH VE KİMLİK AÇISINDAN DİLİN ÖNEMİ*

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE IN CULTURE, HISTORY AND IDENTITY

Enver KAPAĞAN **

ÖZ

İnsan ve toplum hayatı rastlantılardan oluşmaz. Düşünülen, hissedilen, yapılan her şey mutlak anlamda bir sebep ve öngörülmüş bir sonuçla kayıtlı olarak meydana getirilir. Bu anlamda insanın ve toplumun geleceği geçmişin birikimi üzerinde şekillenir. Geçmiş ise bir yönüyle tecrübe yani kültür, bir yönüyle ise hafıza yani tarihten ibarettir. Bu iki birikimin sonucu olarak şekillenen ve insanı ya da toplumu tanımlamaya yarayan kavram ise kimliktir.

Kültür, tarih ve nihayetinde kimlik olmadan gelişmenin varlığından bahsetmek imkânsızdır. Bunlar olmadan hem insan hem de toplum çaresiz ve yalnızdır. Üstelik bunlar olmadan ne anı yaşamak ne de gelecek planı yapmak mümkün olabilir. İnsanların ve toplumların varlık yokluk meselesi olarak değerlendirilebilecek kültür, tarih ve kimlik kavramlarının hiçbir zaman kesintiye uğramadan olağan akışın sürdürmesi gerekmektedir. Böylelikle zaman ve mekânlar arasında kopmaz bağlar oluşur. İnsanın ve toplumun yalnızlaşması, çaresizliği son bulur.

Her toplum için dil önemli bir unsurdur. Çünkü dil, taşıdığı birikim içinde toplumların tarihi, medeni, sosyal, siyasal ve benzeri açılardan yaşamlarını devam ettiren önemli bir unsurdur. Milletlerin maddi ve manevi bütün hususiyetlerine tesir etmesi ve geçmişten bugüne taşınması gibi rollere sahip olarak da en önemli etmenlerin başında gelir. Bu

---

* Bu makale, 15.10.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 16.10.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 05.11.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atfı şekli; Enver Kapağan, Kültür, Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 49-58.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, 107596/katud.31122021.004

Bu makale, Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesinde 15.11.2019 – 12.12.2019 tarihleri arasında gerçekleşen sempozyumda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Bakü Avrasiya Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi/ Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Böl. Öğrt. Üyesi enverkapan@hotmail.com, [http://Orcid ID:0000-0003-4647-1863](http://Orcid.ID:0000-0003-4647-1863)

sebeple her millet için diline sahip çıkmak, onu dünya dili haline getirmek ve onu geleceğe taşımak milli bir görev ve sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Ancak bununla milli hususiyetlerinden olan kimlik, kültür ve tarihine ait unsurları dünyaya sunabilir, yerelden evrensel konuma taşıyabilir. Bu bildiride de dil ile çok sıkı bir ilişki içinde olan hatta birbirinden ayrılmaz parçalar olan dilin kimlik, kültür ve tarih açısından önemi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Dil, Kimlik, Kültür, Tarih..

ABSTRACT

Human and social life does not consist of coincidences. Everything, which is thought, felt and done, is generated with an absolute reason and a predicted result. In this sense, the future of man and society is shaped by the accumulation of the past. The past, on the other hand, consists of both experience, in other words, culture; and memory, in other words, history. The concept which is shaped as a result of these two accumulations and helps to define people or society is the identity.

It is impossible to talk about the existence of improvement without culture, history and ultimately identity. Without these concepts, both human and society are helpless and lonely. Furthermore, without these, it is not possible to live in the moment or to plan for the future. The concepts of culture, history and identity, which can be considered as a matter of existence and non-existence of people and societies, should continue their normal flow without interruption. Thus, unbreakable bonds are formed between time and space. The isolation and desperation of people and society ends.

Language is an important element for every society. Since language is an important element that sustains the lives of societies in terms of history, civil, social, political and similar aspects. The language itself is also one of the most important factors by having roles such as influencing all material and spiritual characteristics of nations and moving them from the past to the present. For this reason, it is accepted as a national duty and responsibility for every nation to protect its language, to make it the world language and to carry it to the future. Only by doing this, the nations can present the elements of identity, culture and history, which are among national characteristics, to the world, and move it from local to universal environment. In this paper, the importance of language, which is in a very close relationship with language and even inseparable parts from each other, in terms of identity, culture and history will be discussed.

Key Words: Society, Language, Identity, Culture, History.

Giriş

Dil, insanlığın tarih boyunca kullandığı en ideal iletişim aracıdır. Ancak dil, işlevi yönüyle iletişim aracı olmanın çok ötesinde bir anlam ve göreve sahiptir. Çünkü anlık ve sınırlı iletişim ihtiyaçları dışında belki de bunlardan daha çok kuşakları ve coğrafyaları özellikle kültür ve tarih hafızası yönüyle imar eden

dil, çok yönlü ve zengin bir kavramdır (Kundakçı-Kapağan, 2015: 2). Dilin zamanı aşan ve toplumların hayatına doğrudan etki eden bir boyutunun bulunması önemini de oldukça artırmaktadır.

Dil, toplumları yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya; yani bireyden topluma, toplumdaki bireye doğru çok yönlü olarak inşa ederken içinde taşıdığı somut ve soyut kültür unsurlarını kullanır. Bir çeşit kültürlenme süreci olarak da değerlendirilebilecek bu inşa sırasında kullanılan dil, içerisinde doğduğu millete göre söyleyiş ve şekil farklılıkları gösterebilir. Tüm insanlar için ortak bir vasıta olmakla birlikte bu yönüyle özgün hususiyetler içeren dil, toplumdaki değişen düşünce, duygu ve davranış farklılıklarını da olduğu gibi korumaya imkân sağlar.¹ Dilin ortak özellikleri kadar özgün yanlarının bulunması da önemlidir.

İnsanlar düşündüklerini yerli yerinde ve yeterince ancak bildikleri diller ile ifade edebilirler. Dil dışında jest ve mimikler, resim veya sanatın başka dalları ve türlü türlü aktarım şekilleri ile de düşünceleri dile getirmek mümkündür. Fakat hiç birisi söz ve yazıya aracılık eden dil kadar etkin değildir. Bu yüzden dil fert ve toplum hayatındaki en önemli unsur olarak varlığını devam ettirir. Hatta insanın kendisini gerektiği gibi ifade edebilmesi için bir dili sadece konuşabilmesi de yetmez. Bu dile ait yeteri kadar kelime birikimine de sahip olması gerekir. Çünkü insan ancak bildiği kelime sayısınca hayal kurabilir, düşünebilir veya kendisini ifade edebilir. Bunun yanında milletlerin tarihi ve coğrafi aidiyetleri de dilleri ile orantılı yaşar veya kabul görür. Türkçenin konuşulduğu coğrafyaya Türkistan, Almancanın konuşulduğu yere Almanya, Arapçanın konuşulduğu yerlere Arap coğrafyası denmesinin sebebi bu coğrafyaların üzerlerinde yaşayan milletin yaygın olarak kullandığı dilin adı ile anılmasındandır.

Bir dilin varlığını sürdürebilmesi, zaman içerisinde yok olmaması için ihtiyaç duyduğu temel şey, onu konuşacak insanların bulunmasıdır. Dilin varlık yokluk davası olarak kabul edilebilecek bu konuşulma ihtiyacını ana dil ya da yabancı dil olarak öğretimi sayesinde karşılamak mümkündür.² Dilin öğretilmesi ve öğrenilmesi süreci ise onun her bakımdan incelenmesini zorunlu kılar. Birbirini besleyen bu süreçlerin temel sebebi dilin insan ve toplum hayatındaki önceliği ve vazgeçilmezliği ile ilgilidir. Ferdin ve milletin kaderinde tayin edici bir rolü bulunan dil, tam da bu nedenle rolüne uygun bir dikkatle korunmalı ve geliştirilmelidir. Özellikle ana dil konusunda fertten topluma artan bir hassasiyetle dil özeni yerleşik bir tavır olarak benimsenmelidir.

¹ Yılmaz Bacaklı-Enver Kapağan-Mustafa Kundakçı, *Divanü Lügati't-Türk'ün Yazılma Amacı Üzerine Bir Değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (8), 2016, s. 3260

² Tahsin Banguoğlu, *Dil Bahisleri*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1987, s. 35.

İnsanın yaşamı süresince pek çok dili öğrenmesi mümkündür. Ancak bebeklikten başlayarak pek çok ortaklıkla bağlı bulunulan milletin asli bir üyesi olmak üzere doğrudan doğruya tecrübe edilerek öğrenilen ana dil, bu edinilmiş dillerden farklıdır. İnsan hayatında bir kez yaşanan bir süreçle ve tabii bir yolla elde edilen ana dilin yerini, hiçbir zaman edinilmiş dillerle alamaz.³ Çünkü ana dil; insanın ilk şuur halini kuran ve onun her meseleye yönelik düşünüş, duyuş ve davranış kalıplarını belirleyen bir özellik gösterir. Bu bakımdan ana dil; insanın eli, ayağı, gözü kadar yerleşik ve değiştirilemez bir uzvu olarak değerlendirilebilir.

Bu kadar etkin bir güce sahip olan dil, her dönemde üzerinde düşünülen bir konu olmuştur. Bu sebeple *'Dil nedir, nasıl bir etkiye sahiptir?'* gibisinden sorular daima güncelliğini korumuştur. Yine bu nedenden dolayı ki dil, hakkında tarihin her döneminde en çok konuşulan ve araştırılan kavramlardan biri olmuştur. Dile dair araştırmaların tümünde başlangıç aşaması diğer araştırmalarda olduğu gibi tanımlama aşaması olmuştur. Esasen dilin işlev ve imkân bakımından zengin bir özelliğe sahip olması onun tüm sınırlarını kuşatan bir tanımın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Buna rağmen yapılan tanımlama denemelerinde dil ile genelde varlık özelde ise insan arasındaki ilişki vurgulanmaktadır.

*"Martin Heidegger dili, içinde varlığın su yüzüne çıktığı, kendini gösterdiği bir logos olarak tanımlar. "Dil, varlığın ışığı olarak örtüsünü açtığı yerdir" derken, dili, insan varlığının temeli ve insanı insan kılan şey olarak kabul eder. Wilhelm von Humboldt'a göre ise "dil, bir yandan, insanın genel tinsel enerjisinin düzenli işleyen bir çark içinde açığa çıkmasıdır; öbür yandan, bu çark içinde dilsel yetkinlik idesinin gerçeklikle bir oluş kazanması çabasıdır." Bu çabada insan, ancak dille insan olur"*⁴

Dilin basitten karmaşığa yapılan bütün tanımlamalarında vurgulanan dil ile varlık ve insan arasındaki ilişki ikincil ve yüzeysel bir ilişki değildir. Dili varlık ve insan ilişkisi üzerinden tanımlanma çabası bu üç kavram arasındaki derin bağ üzerinden bakıldığında adeta bir zorunluluktur. Nitekim dil, ortaya çıkmak ve hayatietini sürdürmek için varlık ve insan kavramlarına ne kadar muhtaçsa tüm varlık ve insan da dile aynı derecede ihtiyaç duymaktadır. Dil ile varlık ve insan arasındaki hayati ilişkiyi üç esas üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bunlar kültür, tarih ve kimlik olarak sıralanabilir.

İnsanın sayesinde hayata tutunduğu ve varlığın anlam kazandığı kültürlenme sürecinin çok katmanlı bir hale geldiği dönemlerde insan ve varlık hatırlamaya, dolayısıyla hafızaya ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı ise tarih karşılar.

³ Ercan Alkaya, *Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları / 430, Ankara 2002, 192, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 13, Sayı: 1, Sayfa: 441-450, ELAZIĞ-2003, s., 448.

⁴ Ruhattin Yazoğlu, *Dil-Kültür İlişkisi, Ekev Akademi Dergisi* Yıl: 6 Sayı: 11 -Bahar 2002, 21. s., 25

Tarih olup bitenleri yeknesak bir tekrar olmaktan çıkararak şuurlu eylemler haline getirir. Tarih bir boyutuyla geçmişten söz ederken aslında geleceği yönetir. Dil, tarihin taşınmasında da en bilindik araçlardan biridir. Bu bakımdan dil tarih arasındaki ilişki de oldukça önemlidir.

Dil-Kültür İlişkisi

İnsan tecrübeyle dünya hayatına tutunmakta, varlık da insanın hayata tutunmasıyla anlam kazanmaktadır. İnsan tecrübesinin varlığı anlamlandırması anlık bir oluşun ürünü değildir. Uzun zamanlar alan bu tecrübe ve anlamlandırma sürecinin hasılasına kültür denilebilir. Kültür kavramı etimolojik olarak Latince kökenli bir kelimedir. Kelime özellikle XIX. yüzyıl ve sonrasında insanın gelişim sürecini anlatacak şekilde kullanılmaya başlanır. İnsanın özellikle akıl esaslı gelişme sürecine gönderme yapan kültür kelimesi, aynı zamanda insanî ve manevî olanı içerecek şekilde de kullanılmıştır.⁵

Kültür, fert planından milletlere ve nihayet insanlığa kadar farklı seviyelerde birikimler oluşturur. Her insanın kendisine has bir kültürü olmakla beraber milletlerin ve insanlığın da yaşadığı bir gelişim sürecinden söz edilebilir. İnsan; gelişimini hem korumak hem de sürdürebilmek için ortak ya da özgün kültür unsurlarını zaman ile coğrafyalar arasında taşımak, yorumlamak ve yaşatmak çabasından vazgeçemez. Bu nedenle ortak kültürün inceliklerinin, özgün kültürlerin ise farklılıklarının bilinmesi bir zorunluluktur. Özgün kültürün en önemli çeşidi ise milli kültürdür. Pek çok konuda ortaklıklar taşıyan insanların meydana getirdiği milletlerin kültürü diğer milletlerden farklı özellikler taşır.

Dil hemen her dönemde hem özgün hem de ortak kültürle sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. İnsanlığın ortak idealleri, geçmiş yaşam tecrübesi ile birlikte milletlere has gelenekleri görenekleri ve coğrafyası gibi kültür unsurları da dilinde yaşar. Bu nedenle genel anlamda insanlık ve özel anlamda milletler dili koruma konusunda oldukça hassas olmalıdır. Bilhassa milletler varlıklarına dair tüm kültür kodlarını bünyesinde bulunduran dilin sözlü ve yazılı formlarını doğru analiz ederek kendilerinde de bir farkındalık oluşturabilirler. Bu farkındalık sayesinde hususi değerlerini yerel örneklerden milli kabullere oradan da evrensel normlara dönüştürebilirler. Aksi takdirde tarih boyunca dar bir çerçevede yaşanan bir unsur olarak varlığını devam ettirirken günümüzde iletişim ve ulaşım açısından çok hızlı gelişen ve değişen dünyada geleceğe taşınabilmesi oldukça zor olur. Bu yüzden kültürün varlığını devam ettirmesi ve geçmişten bugüne aktarılmasının en önemli hususiyetlerinden birisi dil ve dil malzemesi olmuştur. Geleceğe taşınmasındaki en önemli unsurların başında da yine dilin yer alacağı muhakkaktır.

⁵ Tolga Yıldız, Saussure'den Bakhtin'e Dil-Kültür İlişkisi: "Tümü Kapsayıcı Olgu, İdil 3.11 -2014 s., 117

Dil, kültürün oluşması ve geleceğe aktarılmasında önemli roller üstlenirken kültür ve millet hayatındaki çeşitli sahalardaki kültürel değişim ve gelişmeler de dili etkileyebilir. Bu yüzden dil ve kültür, birbirini taşıyan ve tamamlayan unsurlar olmaları ile aralarında sıkı bir ilişki ve biri diğerini değiştirip geliştirerek ayrılmaz bir bütünlük oluşturan zorunlu bir etkileşim söz konusudur.⁶

Dil Tarih İlişkisi

Her milletin önemle üzerinde durduğu konulardan biri tarihtir. Çünkü her millet geleceğini geçmişi üzerinde inşa etme çabası ile hareket eder. Bu yüzden tarih denince akla sadece geçmişte yaşanan olaylar gelmez. Tarih, milletlerin başından geçmiş her türlü olayın yanında yaşantılarını devam ettirdikleri süre ve süreçlerdeki yaşama dair maddi ve manevi bütün birikimlerden oluşan geniş bir tanımı kapsar. Geniş kapsamından dolayı tarih için birçokları farklı tanımlamalar yapmışlardır.

Fakat tarih dil ilişkisine bakıldığında ikisinin birbirinden ayrılmaz parçalar olduğu muhakkaktır. Tarih, bulunan çeşitli bulguların yanında en çok dil ve dil malzemesine dayalı materyallerin içinde net ifade bulur. Özellikle Göktürk Abidelerindeki yazılı dil malzemesi gibi unsurlar tarihi birçok olayı aydınlatırken bir milletin faydalandığı tarihi geçmişini ve derinliğini de ortaya koyması açısından önemlidir. Bununla beraber sözlü dil ve edebiyat ürünlerinden hareketle milletlerin geçmiş yaşantıları ve tarih sahnesine çıkışları ile ilgili birçok faraziye ortaya konabilir.

“Genel olarak düşünüldüğünde ise tarih ve dilin birbirlerini tamamlayan ve birlikte hayat bulan iki önemli kavram olduğu görülür. Bu nedenle arihi olmayan bir dil düşünülemeyeceği gibi, dili olmayan bir tarih de düşünülemez. Her dil ait olduğu milletin tarihinden izler taşır.”⁷

Bu nedenle tarihi derinliğe sahip milletlerin dilleri de kendilerine ait hususiyetleri ile varlıklarını devam ettirirler ve her türlü asimile hareketlere rağmen varlıklarını devam ettirirler. Türkçede olduğu gibi oturmuş kurallar sistematığına ulaşmalarının yanında büyük bir birikim ve kullanım kolaylığına erişmiş olmalarından dolayı doğru politikalar il bilim dili hatta dünyada rağbet gören önemli diller sınıfına girmeleri zor olmaz. Dil ve tarih ilişkisi hakkında Prof. Dr. Günay Karağaç;

“İnsan demek, gelenek ve tarih demektir. Gelenek ve tarih, süreklilik, algı, bilgi ve tecrübe birikimi demektir. İnsan, tarihi sayesinde aynı yolu bir daha yürümek zorunda kalmaz. Bu yüzden ki insanın ve insanla ilgili, insanın el attığı her şeyin bir tarihi vardır. Tarihi bir varlık haline geliş,

⁶ Ali Göçer, Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Kültür İlişkisi Üzerine Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 2013, s., 35

⁷ Erhan Metin, Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil Kullanımı, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19-2012, s., 186

bilgi ve tecrübe birikimi sayesinde herkesin ve her kuşağın aynı yolu bir daha yürüme, sıfırdan başlamak zorunda kalmayışları, insan başarılarına temel oluşturur. Böylece dil, yalın algulamalardan tekniğe, bilim bilgisinden sanat ve felsefe bilgisine kadar bütün insan başarılarının hazırlayıcısı olur. Kendisi de tabiatın bir parçası olan ve belirli bir zaman ve mekân diliminde yaşamakta bulunan insanı diğer varlıklardan ayıran özelliği, dili sayesinde derlediği değişik zamanlar ve mekânlar toplamıdır, yani tarihtir”⁸ der.

Dünyada hiç bir dil bir günde doğup gelişmemiştir. Milletlerin hayatları ile beraber yüzyıllar içerisinde çeşitli gelişme devreleri geçirmiş ve tarihin seyri içerisinde bir çok badirelerden geçerek kendine mahsus tekamül dereceleri edinerek bugüne gelmiştir.⁹ Bu sebeple her insanın kendine has bir parmak izi olduğu gibi her dil de içinde doğduğu milletin şifrelerini taşımaktadır.

Dil Kimlik İlişkisi

Kimlik, bir özellik ve nitelik belirtisidir. Bu farklılıkları ortaya koyan bir durumun varlığını ortaya koyar.¹⁰ Diğer bir deyişle milletler açısından farklılıkları ifade eden sınıflandırma işlemi kişinin başka toplumlarda ayrışmasını sağlayan ve kendisinin ait olduğu toplumu ifade eden kimliği ile yüklenmesidir. Bu farklılığı ortaya koyan en önemli unsurların başında da dil gelmektedir. İnsanoğlu hangi ana dile bağlı olduğunu ifade ediyorsa kendisine de o milletin bir ferdi olarak sayar. Hatta farklı milletlerden bazıları göç, savaş, sürgün, başka millettten biri ile evlenme, asimilasyon ve yok etme politikaları ile daha başka sebeplerden dolayı kendi dillerini unuttur. Bu milletler başka diller öğrendiklerinde, çocuklarına da yeni öğrendikleri dili ana dili yerine öğretme yoluna gittiklerinde kendilerini hangi millettten sayarlarsa saysınlar sonraki nesillerinin büyük bir çoğunluğunun kökenlerini bilmelerine rağmen öğrendikleri yeni dilin çevresinde oluşan milletin bir ferdi olarak kendilerini ifade ettikleri ve zamanla tamamen asimile oldukları görülmektedir. Çünkü;

“Geçmişten geleceğe kültürel bir bağı da ifade eden, doğuştan gelen ve sonradan kazanılan, yavaş da olsa değişen kimlikler, tanımlama ve bakış açılarına göre karşımıza bireysel, kişisel, ulusal, millî, etnik, kültürel vb. kimlikler olarak çıkar. Kimlik mefhumunun tarihsel dinamikliğinin idraki de önemlidir. Çünkü millî kimliklerizezeli/ebedi, statik ve özcü bir değerlendirmeye tabi tutmak, dönüşümlerin anlaşılmasınönünde bir engel olabileceği gibi, geleceğin inşası noktasında değişim kanallarının gözdenkaçırılmasına yol açacaktır. Kimlikler tarihin bir döneminde ortaya çıkabilir, yok olabilir ya da dönüşüme uğrayabilirler. Millî kimliğimizin ne olduğu, onun çağdaş olarak “biz” tarafından nasıl tanımlandığı ile ilintilidir ve bu

⁸ Alkaya, a.g.e., s., 442

⁹ Ahmet Caferoğlu, 2000: 2

¹⁰ Eyüp Sertaç Ayaz, Milli Kimliğin Kurucu ve Koruyucusu Olarak Dil, *Uluslararası Asya Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Göç, Yoksulluk ve Kimlik 17-20 Nisan 2018, Bışkek. 610-627. ISBN 978-605-245-639-2., s., 613

manada dinamiktir, donmuş bir fotoğraf değildir. Millî kültürler, kimlik inşasının hem bağımlı, hem bağımsız değişkeni olabilirler”¹¹

Bir millet bir yere fetihler veya keşifler yolu ile gittiğinde elbette ki yerlilerin hepsini öldürmez veya yerinden söküp atmaz. Bu durumda *O halde dünyada bu kadar yer değişikliği neticesinde yeni yerlere taşınan kimlikler nasıl oluşmaktadır?* sorusu akla gelir. En önemlisi fethedilen veya keşfedilen yerlere mutlaka yeni insanlar gelir yerleşir. Oranın yurt haline getirilmesi için bir taraftan nüfus sirkülasyonu sağlanırken diğer taraftan yerli halkla uyumun sağlanması için çeşitli ilmi, siyasi ve ekonomik adımlar atılır. Genellikle asimile etme, kendisine benzetme amacı taşıyan bu adımların büyük çoğunluğu da dili asimile etme yönü ile ön plana çıkar. Çünkü dilini unutan insanların büyük çoğunluğu esas kimliklerine dayalı kökenlerini unutmaya dahi onun milliyetçiliğini de yapma gibi bir kaygısı kalmaz. Bu yüzden bahse konu adımlar bazen gönüllülük esasına dayalı olurken bazen de zor kollarla yapılmaya çalışılır.

Dil üzerinden toplumları dönüştürme çabalarında her zaman başarılı olunmasa da bazı yerlerde istenen amaçlar doğrultusunda gerekli değişimler sağlanır. Bu değişimler neticesinde de milletin hayat görüşü ile yaşam biçimine yeni bir boyut ve şekil verilir. Öyle ki zamanla yeni nesil eski kökenlerini tamamen unuttur hale de gelebilir. Buna en güzel örneklerden biri büyük bir imparatorluk kuran Cengizhan'ın torunlarının gittikleri yerlerde yerel dilleri öğrenmeleri sonrasında kendi dillerini unutmalarıdır. Bu unutuşun sonrasında hayat görüşü ve yaşam şekli olarak da asimile olduklarından kendi milliyetlerinden uzaklaşıp unutulurlar. Bir başka örnek ise Anadolu'da birçok millettten insan zamanla devleti kuran ana erk olan Türk milletinin yaşam biçimi ve felsefesini benimseyip Türk dilini ise ana dili olarak öğrenerek büyümesi ile kendisini Türk olarak hissedip ifade etmesidir. Fetihler ile güdülen iskan politikasının yanında evlilikler ve eğitim dilinin de Türkçe olması bunda önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi takdirde her ne kadar coğrafya, iklim ve beslenme kaynakları insanın yapısı üzerinde etkili olsa da Anadolu'da kendisini Türk olarak ifade eden insanların yüz biçimlerinin hala kökenlerinin dayandığı Orta Asya'daki Türkler ile benzer ve çekik gözlü olmaları gerekirdi.

Millî bir bakış açısı ile işlenen dil, kendi coğrafyasının dışında başka coğrafyalar için de anlaşma ve kültürel aktarım aracı olacak güze erişme kuvvet ve kudretine sahip olabilir. Bu açıdan millî şuur ile kendisine yer bulan dil, ancak daha sağlam bir etkileşim ve iletişimi de beraberinde getirir. Diğer dillerin esaretine girmekten kurtulur. Hatta başkalarına umut olur. M. Kemal Atatürk, şuur ile dilin bağımlı şöyle ifade eder;

¹¹ Ayaz, a.g.e., s., 615

“Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli hissin gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeterki, bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır”¹².

Bütün bunlardan hareketle hem toplumsal düzenin hem de terakkinin gerçekleşmesinin en önemli yollarından birinin de dili doğru kullanmaktan geçtiğini söylemek mümkündür. Yerli yerinde kullanılmayan dil, yanlış anlaşılmalara sebebiyet vereceği gibi karşılıklı güvenin azalmasından ötürü adalet, ekonomi ve benzeri birçok alanda sorunların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır.

SONUÇ

İnsan dünyada hayata tutunmak için bitmez tükenmez bir tecrübe sürecinin içerisinde yaşar. Kesintisiz bir biçimde devam eden bu süreç her defasında en başından başlamaz. Tecrübelerden kalan öğrenmeler bireysel ve toplumsal hafızada sınıflandırılarak istiflenir. İnsanın ve toplumun tecrübe birikimi olarak adlandırılabilir hayat pratiğini özetleyen birçok unsur vardır. Bunların içindeki üç temel kavram ise kültür, tarih ve kimliktir. Bu temel kavramların yıllar ve yerler boyunca taşınmasını ve korunmasını sağlayan en önemli araç ise dildir.

Netice olarak insanın kimliğini koruyabilmesinin en önemli yolu dilini korumasıdır. Yine dili sayesinde insan, maddi ve manevi her türlü birikimini geçmişten bugüne, bugünden yarınlara aktarılabilir. Bu yüzden toplumdaki her ferdin kendi dilini doğru öğrenmesi ve yerli yerinde kullanması önemlidir. Aksi takdirde üç önemli unsurdan ilk ikisi olan kültür ve tarih zayıflayacak ve insanları bir kılan ortaklıklar da bu olumsuz duruma bağlı olarak azalacaktır. Kültür ve tarih bakımından ortak yönleri zayıflayan insanların kendilerini ait hissedecekleri bir kimlikleri de olmayacağından insanlık ilk dönemdeki yalnızlığına ve çaresizliğine mahkûm olacaktır. Dilin eksik ya da sorunlu kullanılışı milli kimliğin diğer egemen kültürler karşısında asimile olmasını kolaylaştırmasına ve sonraki nesillerin kendilerine özgüven duymasını da engellemesine yol açması kuvvetle muhtemeldir.

Dili korumak milleti korumak anlamına da geldiği için doğru dil politikaları ile bilinçlendirilmiş toplumlar geleceğin inşasında, kendi kişisel kodları ve yerelden evrensel hale getirdikleri değerleri ile var olurlar. Bu durum da beraberinde bütünleşmiş ve hep beraber refah seviyesi yüksek bir toplumun meydana gelmesini sağlar.

KAYNAKÇA

¹² Mustafa Zülküf Altan, Atatürk; Dil, Türk Dili ve Yabancı Dil, *Dil Dergisi*, cilt,122, 2003, s., 53

- ALKAYA Ercan; *Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ, Dil, Tarih ve İnsan*, Akçağ Yayınları / 430, Ankara 2002, 192, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 13, Sayı: 1, Sayfa: 441-450, ELAZIĞ-2003.
- ALTAN Mustafa Zülküf, Atatürk; *Dil, Türk Dili ve Yabancı Dil, Dil Dergisi*, cilt,122, 2003, s.52-60.
- AYAZ Eyüp Sertaç, Milli Kimliğin Kurucu ve Koruyucusu Olarak Dil, *Uluslararası Asya Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Göç, Yoksulluk ve Kimlik 17-20 Nisan 2018, Bışkek. 610-627. ISBN 978-605-245-639,2.
- BACAKLI Yılmaz-KAPAĞAN Enver-KUNDAKCI, Mustafa, Divanü Lügati't-Türk'ün Yazılma Amacı Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (8), 2016, 3259-3267.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1987) *Dil Bahisleri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- GÖÇER Ali, Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Kültür İlişkisi Üzerine Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 2013, 25-38.
- KUNDAKCI Mustafa-KAPAĞAN Enver. Ortaöđretim Düzeyinde Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminde Sözlü ve Yazılı Metin Oluşturma Sorunu. *Tarih Kültür Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 2015, 1-18.
- METİN Erhan, Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Dil Kullanımı, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19-2012, 184-211
- YAZOĞLU Ruhattin, Dil. Kültür İlişkisi, *Ekev Akademi Dergisi* Yıl: 6 Sayı: 11 -Bahar 2002, 21. 21-45.
- YILDIZ Tolga, Saussure'den Bakhtin'e Dil-Kültür İlişkisi: "Tümü Kapsayıcı Olgu, İdil 3.11 -2014,11-07

METİNSELLİK AÇISINDAN KEMAL TAHİR’İN “KURT KANUNU” ROMANININ İNCELENMESİ*

AN EXAMINATION OF KEMAL TAHİR'S NOVEL “THE KURT KANUNU” IN TERMS OF TEXTUALITY

Muhammet BAŞOL**

ÖZ

İnsanlığın temelini oluşturan dil, içinde somut ve soyut anlamlar taşıyan yazılı ve sözlü olarak gerçekleşen ve temel/yan anlamın dışında mecaz ve birçok anlamda kullanabildiğimiz bir bildirim aracı, sözlü ve yazılı işaretler sistemidir. Dil, bireylerin düşünce ve duygularını kelimelerle, sembollerle iletişimini sağlayan anlaşma aracıdır. Yalnızca olayları, kültürü nesilden nesile aktarmayan dil aynı zamanda bireylerin düşünce ve duygu dünyasını da şekillendirir. “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır.” diyen Wittgenstein dilin büyüklü gücünü ortaya koymuştur. Sürekli gelişen ve değişen yapıya sahip olan dil, yaşayan bir varlıktır. Yaşayan bir varlık olan dilin sadece bireye değil, topluma ve dünyaya yön veren gücü, zamanla merak unsuru olmuş ve bu yönüyle dilbilimi çalışmalarının başlamasını sağlamıştır. Pek çok alana göre yeni olan dilbilimi, 20. yüzyıldan sonra ses, şekil, köken, sözcük, sözlük bilimi ve metin dilbilimi olarak birçok farklı alanda gelişim göstermiştir. Dilbilim, tek bir dile odaklanmaz bütün dillere odaklanır. Bu açıdan yazılı ve sözlü olmayan etkileşimi de bünyesine dahil eder. Dilbilimin bir alt başlığı olan metin dilbilim, metnin bütünlüğünü, birliğini, bağlantılarını ve tutarlılığını ele alır. Metin dilbilimin gayesi bir metni bilimsel bilgiler ışığında çözümlenektir. Böylece okur, metni biçim ve içerik bakımından daha iyi algılar.

Bu çalışmada romancı, yazar, senarist olarak bilinen ve Türk edebiyatının toplumsal gerçekçi yazarlarından biri olan Kemal Tahir’in Kurt Kanunu isimli yapıtı metin ve metinsellik ölçütü, bağdaşıklık ve bağdaşıklık ilkelerinden faydalanılarak incelendi.

---

* Bu makale 23.11.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 23.11.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 30.11.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atfı şekli; Muhammet Başol, Metinsellik Açısından Kemal Tahir’in “Kurt Kanunu” Romanının İncelenmesi, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 59-85.
ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 10.7596/katud.31122021.006

** Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Karabük Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, e-posta: mbasol078@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Kurt Kanunu, dilbilim, metin dilbilim, bağdaşıklık.

ABSTRACT

Language, which forms the basis of humanity, is a means of notification, a system of verbal and written signs that carries concrete and abstract meanings, which is realized verbally and in writing, and which we can use metaphorically and in many senses apart from the basic / connotation. Language is a means of agreement that enables individuals to communicate their thoughts and feelings with words and symbols. Language, which not only transmits events and culture from generation to generation, also shapes the world of thought and emotion of individuals. “The limits of my language are the limits of my world.” said Wittgenstein, demonstrating the magical power of language. Language, which has a constantly developing and changing structure, is a living entity. The power of language, which is a living being, that directs not only the individual, but also the society and the world, has become an element of curiosity over time and has enabled linguistic studies to begin with this aspect. Linguistics, which is new to many fields, has developed in many different fields as sound, shape, origin, word, lexicology and text linguistics after the 20th century. Linguistics does not focus on a single language, it focuses on all languages. In this respect, it also includes written and non-verbal interaction. Text linguistics, which is a sub-title of linguistics, deals with the integrity, unity, connections and coherence of the text. The aim of text linguistics is to analyze a text in the light of scientific data. Thus, the reader perceives the text more clearly in terms of structure and content.

In this study, the work of Kemal Tahir, known as a novelist, writer, screenwriter and one of the socialist realist writers of Turkish literature, Kurt Law, will be examined by making use of the criteria of text and textuality, coherence and coherence.

Key Words: Kemal Tahir, Kurt Kanunu, linguistics, text linguistics, cohesion..

Giriş

Dilin, insan ve toplum üzerindeki öneminin fark edilmesi dilbilim çalışmalarının ortaya çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. 20. yüzyılın başlarında kendine ad kazanan dilbilime göre dil, bir sözcükler listesi değil aynı zamanda bir göstergeler dizisidir. Diğer bilim alanlarının yanında yeni olan dilbilim, dil bilgisiyle aynı gibi görünse de dile bakış açısıyla dil bilgisinden ayrılır. Dili yalnızca var olduğu için inceleyen dilbilim, sözlü ve yazılı olmayan iletişimi de kendine konu edinir.

Dilbilim Türkçe Sözlükte “Dillerin yapısını, gelişmesini, dünyaya yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam ve cümle bilgisi

bakımından genel ve karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim, lisanîyet, lengüistik, filoloji” olarak tanımlanmıştır.¹

Dilbilim Doğan Aksan’a göre “Dilbiliminin en kısa tanımı, dili inceleyen bilim, dilin bilimi” ifadeleriyle yapılabilir.²

Dili inceleyen bilim, dilin bilimi olarak tanımlanan dilbilim bütün dil çalışmalarının en son ve en kapsamlı halidir. Dilbilime bağlı olarak gelişen ve dilbilimin bir alanı olarak ortaya çıkan metin dilbilim ise metnin yapısını, işlevini ve öğeleri arasındaki ilişkileri inceler. Metinle ilgili dilbilimsel çalışmalar Poetika’da dili incelerken sözcüklerden ya da cümlelerden değil metinlerden hareket edilmesi gerektiğini söyleyen Aristo’yla başlasa da metin dilbilimi terimi ilk kez 1955 yılında Coserio tarafından kullanılmıştır.³

Metin ve Metin Dilbilim

Sözcüklerden, söz gruplarından ve cümlelerden oluşan yapıya metin denir. Sözcüklerin anlamlı bir biçimde yan yana gelmesiyle cümleler oluşur ve bu cümleler bir olay etrafında gelişerek paragraf haline gelir. Paragraflar ise metin oluşturur. Metinler sadece yazılı olarak oluşmaz, kişilerin sözlü olarak dile getirdiği ifadeler de metin olarak değerlendirilir.

Metin Türkçe sözlükte “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşan kelimelerin bütünü, 2. Basılı veya el yazması parça” olarak tanımlanır.⁴

“Metin belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür”.⁵

Doğan Aksan’a göre metin “Metin; yazı dilinin gerçekleşmiş her sözcesine, dilin bir bütün oluşturan tüm sözceleri; sonlu sayıda tümcenin bağdaşık dizisidir⁶. Yine Doğan Aksan’ nın tanımına göre metin “Bir iletişim sırasında gerçekleşen birbiriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı sözceler bütünü” olarak ifade edilmiştir.⁷

Demirci metni “Arapça kökenli metin kelimesinin İngilizce karşılığı texttir. Etimoljik olarak text örnek anlamına gelen bir kökten türemiştir. Sevan

¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.665.

² Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.14.

³ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.191.

⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.1667.

⁵ Doğan Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.47.

⁶ Doğan Aksan, Dilbilim Seçkisi, Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Seçmeler, Ankara, 1982, s. 205.

⁷ Doğan Aksan, Dil, Şu Büyüklü Düzen, İstanbul, 2003.

Nişanyan'ın aktardığına göre metin kelimesi Akadcaya dayanır ve kiriş, kas, bağ manalarına gelir.”⁸ olarak tanımlamıştır.

Yapılan metin tanımlarına bakıldığında metnin yalnızca sözcüklerin ya da cümlelerin dizilmesiyle oluşan basit bir yapı olmadığı, dizilen cümlelerin metin olabilmesinin bazı ölçütleri olduğu görülmektedir. Metinsellik kavramı olarak ortaya çıkan bu ölçütler, metnin bütünlüğünü sağlayan unsurlardır (Kara Kütükçü, 2021, 192).⁹

Bir metni metin yapan unsurlardan bazıları: bilimsellik, durumsallık, amaçlılık, tutarlılık ve bağdaşıklık. Bu konuda Kara Kütükçü şu ifadelerle yer vermiştir: “Metin merkezli ölçütler olarak kabul edilen ‘bağlaşıklık’ ve ‘bağdaşıklık’ (kohezyon) metni meydana getiren sözcükler, sözcük öbekleri ve cümleler gibi bütün unsurların belirli bir mantık ve anlam ilişkisi içinde olmasıdır ve metnin yüzey yapısını ilgilendiren dilbilgisel seviyeyi oluşturur. ‘Tutarlılık’ (koherans) ise metinde baştan sona siyak-sibak dengesinin gözetildiği anlam ve mantık uyumuyla alakalı olan ve metnin derin yapısını teşkil eden metnin iletişimsel işlevini sağlayan diğer bir ölçüttür.”¹⁰

Metin Dilbilim

Sözcükler dil çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Sözcükler, başlangıçta ek ve kök olarak değerlendirildi. Zamanla sözcüklerin metin yapısı içinde yeni anlamlar ve yeni görevler yüklendiği görüldü. Böylece dil, incelenirken sadece sözcük ve cümle değil metin de değerlendirilmeye başlandı.

Doğan Günay metin dilbilimi: “Metin dilbilim, metnin dilsel yapısını incelemek, genel bir metin içinde tutarlılık ve anlam olgusunu ele almak, son olarak da değişik metinler arasında farklı ve ortak yönleri dilsel boyutta ve anlam yaratma açısından irdelemektir.”¹¹ ifadeleriyle açıklarken Dilbilim sözlüğünde ise Kamile İmer- Ahmet Kocaman-A. Sumru Özsoy metin dilbilimle ilgili; Metin dilbilim, metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı. Metin dilbilim 1960’larda tümceden büyük metinlerin yapılarını açıklama amacıyla yapısal bir çalışma olarak başlamış, daha sonra hem sözlü hem yazılı metinleri işlev ve iletişim değeri açısından ele alan bir yönelime dönüşmüştür¹² ifadelerini kullanmıştır.

Metin dilbiliminin amacı; katmanlardan oluşan bir metnin içeriğini ve yapısal özelliklerini okuyucuya gösterip metinde ifade edilen düşüncüyü, temayı,

⁸ Kerim Demirci, *Türkoloji için Dilbilim*, Ankara, 2017, s.241.

⁹ Nimet Kara Kütükçü, *Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler*, Ankara, 2021, s.192.

¹⁰ Nimet Kara Kütükçü, a.g.e., s.192.

¹¹ Doğan Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2003, s.55.

¹² Kamile İmer- Ahmet Kocaman, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, 2011.

ana fikri okuyucuya iletmektir¹³, der ve devam eder; arka arkaya gelişigüzel sıralanmış cümle yığınları bir metin teşkil etmez. Elde mevcut olan cümlelerinin/cümle yığınlarının metin olabilmesi için bazı ölçütler/kurallar vardır. Bağlaşıklık yani sözcüklerin dil bilgisi kurallarına uygun olarak bir araya gelmesi tek başına bir metin oluşturmaya yetmez. Metinsellik için dil bilimsel, söz dizimsel ve anlam bilimsel uyum şarttır. Bu nedenle, metinlerde bağlaşıklığın yanında bağdaşıklık bakımından da uyum gerekmektedir. Cümle içinde yer alan sözcükler, sözcük grupları tümceler ve hatta tümceüstü birimler belirli bir matın çerçevesi içinde; sıyak ve sibak dengesi içinde dizilmiş olmalıdır.¹⁴

Metin çözümlemesi için Doğan Günay üç yapıdan söz eder:

1.Küçük Yapı: Tümceler arası düzenlemeyi ilgilendirir. Bağıntı, yinelenme, art gönderim, ön gönderim, eksilteli yapı, eylem zamanı, tümceler arası bağıntı öğeleri, metnin belirticileri, çıkarsamalar gibi durumlar metnin yapısına yönelik incelemelerde ele alınır.

2.Büyük yapı: Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içi genel anlamsal yapının incelenmesi büyük yapı ile ilgili bir betimlemedir. Olay örgüsü, anlatı izlencesi, anlatıcı (bakış açısı, anlatıcı tipleri vb.) uzam ve zaman gibi metnin bütünü ele alınarak yapılacak her türlü inceleme de büyük yapı bağlamında düşünülmelidir. Yine metnin genelini göz önünde bulundurarak yapılabilecek çözümleme işi ve metnin özetlenmesi de büyük yapıyı ilgilendirir. Büyük yapı, özetlenebilir metinler üzerinde yapılabilen bir inceleme biçimidir.

3.Üstyapı: Metin türleri (öz yaşamsal öyküsel, gülünç, öğretici, dramatik, destansı, mektup, içsel, olağanüstü, hitabetle ilgili, polemik, romanesk, ağıltısal türler) tonları (öğretici, esenlikli, içsel, dokunaklı, dramatik, ağıltısal, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve değişik biçimleri ile gülünç metinler: absürd, gülmeceye dayalı ve tipleri anlatsal, betimleyici, kanıtlayıcı, söyleşimsel, açıklayıcı, buyurucu, önceden haber verici tipler) bir anlatıcı için belirtilen genel özellikler, mektup, deneme ya da bir başka anlatımın genel özellikleri üstyapı incelemelerinde ortaya konulur. Yalnızca metin bağlamı ile yetinilmeyen yorumlama işi de üstyapı ile ilgilidir.¹⁵

Bu çalışmada Kemal Tahir' in "Kurt Kanunu" adlı eseri metinsellik ölçütleri ve küçük yapı açısından incelenecektir.

Bağdaşıklık

¹³ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.191.

¹⁴ Nimet Kara Küttükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.193.

¹⁵ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.71-72.

Metni bir araya getiren cümlelerin birbiriyle alakalıdır ve bunu sağlayan da metin içinde yer alan unsurların mantıksal ve anlamsal olarak birbirini takip ederek düzenli bir ilişki kurmasına olanak sağlayan bağdaşıklıkır.¹⁶

Söylemde metinsellik ölçütleri içerisinde yer alan bağdaşıklık (cohesion) metin dilbilimin en önemli ölçütlerindedir. Metnin en temel unsurlarından biri olan bağdaşıklık metin içi ilişkilerin sağlam olmasını sağlayan en temel bağlardan biridir. Bağdaşıklık bir metni meydana getiren tüm unsurları kapsar (Kara Küçükçü, 2021, 191). Bağdaşıklık için Doğan Günay “*Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir*”¹⁷der.

Şükran Dilidüzgün de bağdaşıklığı iki başlıkta inceler:

1. Dilbilgisel Bağlaşıklık (Gönderim, Değiştirim, Eksilti, Bağlaçlar, Koşutluk, Zaman ve Görünüş, İşlevsel Tümce Görünüşü, Titemleme)
2. Sözcüksel Bağlaşıklık (Yineleme, Eşdizimsel Örüntüleme)

Leyla Subaşı Uzun ise eserinde bağdaşıklığı iki ana başlık altında verir:

1. Gönderimsel Bağdaşıklık [Öncül-Bağımsız Bağdaşıklık Ögeleri (Kişi adıları, gösterme adıları, dönüşlülük adıları, gösterme sıfatları), Ardıl-Bağımlı Bağdaşıklık Ögeleri (İyelik ekleri, belirtme durumu eki, ilgi ekleri, kişi ekleri)]
3. Biçimsel-Sözlüksel Bağdaşıklık (Bağlaçlar, Değiştirim, Sözcük İlişkileri ve Sözlüksel, Bağdaşıklık, Eksilti, Zaman, Görünüş, Kip)¹⁸

Doğan Günay bağdaşıklığı sekiz ana maddede inceler. Bunlar:

1. Oluşturucu Ögenin Yenilenmesi
2. Artgönderim ve Öngönderim
3. Eksilteli Yapılar
4. Örtük Anlatım: Sezdirim ve Çıkarsamalar
5. Örgeler ve İzlek
6. Dilbilgisel Eylem Zamanları
7. Tümceler Arası Bağıntı Ögeleri
8. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler¹⁹

Bu çalışmada inceleme Doğan Günay’ın sınıflandırması üzerinden yapılacaktır.

1.OLUŞTURUCU ÖGENİN YENİLENMESİ

¹⁶ Nimet Kara Küçükçü, *Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler*, Ankara, 2021, s.193.

¹⁷ Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.75.

¹⁸ Leyla Subaşı Uzun, *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Ankara, 1995.

¹⁹ Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.78.

Yineleme, TDK sözlüğünde “1. Tekrarlama, 2. Bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir kelimenin veya bir parçanın tekrarlanması, 3. Cümlede eş, yakın veya zıt anlamlı sözlerin tekrarlanması”²⁰ olarak açıklanmıştır.

Yineleme söylem içerisinde kullanılan bir sözcüğün, sözcük öbeğinin veya cümlenin metinde tekrar edilmesidir. Yinelemeye metinde, anlamı kuvvetlendirmek, tekrar edilen ifadeye vurgu yapmak, anlam akışını sağlamak ya da ifade edilen kavrama dikkat çekmek amacıyla başvurulur.²¹

Halliday ve Hasan yinelemeyi şu şekilde tanımlamıştır: “*Ortak göndergeye sahip sözlük birimlerin birbirlerine gönderimde bulunmasını ‘yineleme’ (reiteration) olgusudur.*”²²

Oluşturucu ögenin yinelenmesi eserde üç başlık altında incelenmiştir.

1.1. Sözcük Tekrarı ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Nası *buldun* burasını Abdülkerim Abi? Hiç geldin miydi bizimkiyle?”
“*Buldum... Bulurum* ben...” Sesi pürüzlüydü. “*Bulurum*” (s.25 Kurt).
- ✓ “*Nerden* bu geliş abi, uzaktan mı epeyce? Sıcakta yürümek zor... Nedir, hayrola?”
“*Nereye* gittin Galata’da sen?”
“*Nereye mi?*” *Naciye* birden tetikleşti. “Hiiiç...Pazara çıktım.”
“Sen *nerdeydi*? Görmedim. Geçirmeye mi geldindi?”
“Ne götürdün çantada...”
Naciye’nin iri kara gözlerinden korku kırışması geçti (s.26).
- ✓ “*İyilik* gördün, borçlu sayıyorsun kendini... *İyilik* ediyorsun! Çok olağandır bu... ‘Yaptığın *iyiliğe* borçlu kalmak daha güzel!’ demek istedim. Sen neleri tasarladın bakalım?” (s. 71).
- ✓ Karı, kolunda büyücek bir *sepetle* çıktı. *Sepet*, tepeleme çamaşır dolu... Biraz ufak tefek ama belli ki sağlam... Güçlü... Koca *sepeti* kuş gibi uçuruyor. Çamaşırda bile kılığı, saç başı düzgün... (s. 124).
- ✓ Bir de, sırtını *iktidara* dayadığı için hiçbir ceza görmeyeceğine güvenen kaltabanlar... Daha beteri de, bizim *iktidarların*, zora gelince suikastlardan kolaylık ummalarıdır. Büyük politikanın adam kafası kesmek sayılmasının kalıntısı...” Biraz daldı. “Dengesizler, serseriler hiçbir şeyi uzun boylu saklayamazlar. *İktidarlar* da, yakınlıkları sebebiyle zati, kuşkudadır, böyle bir şey yokken bile, varmış evhamı içindedir (s. 203).

1.2. Sözcük Öbeği ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Bir iş mi var benim bilmediğim ?”
“*Yok hayır... Vallah billah yok... Demek istediğim yığıtlığın dokuzu...*”(s.52).

²⁰ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s.2596.

²¹ Nimet Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.193.

²² M.A.K Halliday- Hasan Ruqayya , Cohesion in English, Londra, 1976, s.278.

“Sarı Efe Edip... Şu, sizin İzmir’deki herif...”

“*Yok hayır... Vallah billah yok...* N’olmuş Efe ‘ye?’”(s.53).

- ✓ “Neden yarın *akşama kadar*? Yarın n’olacak ki?” “Yarın... Ziya Hurşit, Sarı Paşa ‘yı vuracak İzmir’de Kemal Abi!”

“Ne diyorsun ?”

“Vuracak... Yarın *akşama kadar...*”

“Sus bakayım!”

“*Akşama kadar...*” (s.55).

- ✓ *Hacı Yunus Efendi*’yi bilmeyince, adam neden mübarek İstanbul’u boşuna kabalık etmeli? Memleketin bakliyatı, bizim *Hacı Yunus Efendimizden* sorulur. Ayrıca kuru ot, saman, arpa, ekmeçlik un bizden dağılır. Askere, başbozuğa veririz toptan... *Hacı Efendimizin* girdiği artırmaya eksiltmeye Karun peygamber bulaşamaz.(...) *Bizim Hacı Yunus Efendi*’nin verdiğiinden iki kat iyisini iki kat ucuza vereyim, desen, almazlar ve de alamazlar (s. 136-137).
- ✓ *Halkı örgütlemekten* ne anladığım soruldu. ‘*Halkı örgütlemek* üretimde, tüketimde örgütlemektir,’ dedim, ‘Bunun çok zor olduğunu anlatmaya çalıştım (s. 235).
- ✓ Emin Bey’in eski İttihatçılardan Erzurum mebusu Halet Bey’e benzettiği biri, *bir zaman* kısa kısa volta vurduktan, sigarasını üst üste çektikten sonra oturanların önünde durup sordu:

“Meclisteki fırka grubumuzun tutumu n’olacaktır.?”

Ali Fuat Paşa *bir zaman* arkadaşlarına bakarak cevap vermelerini bekledi (s.242).

1.3. Cümlelerin Tekrarı ile Yapılan Yineleme

- ✓ “Kimdir o? Ne demek , ‘ben?’ *Yoluna git edebinle... Yoluna git edebinle...* Yararım kafanı terliği çekip... *Ne dedin, ne dedin?* Hangi Abdülkerim? Abdül kerim Abi kim? Yok benim öyle abim... Ziya Hurşit Abi’nin evindeki mi? Dur bakiim! Açıl biraz...(s.24).
- ✓ Mektubu verdi Şükrü... Ziya okudu dikkatle... Sonra bana döndü, “*Sen de imzala ki, Sarı Efe’nin diyeceği kalmamın,*” dedi. “Olmaz öyle şey, bir imza yeter” dedim. Tutturdu en umulmaz arkadaşlar ödele olmuşlar. *Bir diyeceği kalmamın diye ben de imzalamalıyım... olmaz*” dedim, suratımı astım (s.39).
- ✓ “Yavaş canım! *Ne bağıryorsun?*”

“Ben mi? *Nerden çıkardın bağırmayı?* Başını arkaya atıp kuşkuyla baktı. *Sinirlisin* bu gece sen...”

“*Sinirlisin!* Anlamaz mıyım? N’oldu? Bir şey mi oldu?”(s.195).

- ✓ Emin Bey bu kez gerçekten şaşırarak döndü, kız kardeşinin yüzüne araştırarak bir zaman baktı, yavaşça sordu:

“*Ne var? Ne var dedim* Perihan? Hayır... *Var bir şey*... Nedir?”

“Yok...” Perihan gözlerini kaçırıp, dudaklarını yalayarak soluk soluğa konuştu. “Valla yok bir şey...” (s. 196).

- ✓ İlk defa, “*Ya çökersem? Yere yıkılırsam?*” diye geçirdi aklından, günedir duyduğu çeşitli korkuların hiçbirine benzemeyen bitirici bir dehşetle sarsıldı. Ayakta kalabilmek için sinirlerini koparacak gibi zorladı (s. 259).

2. GÖNDERİM

Bu konu için Doğan Günay “Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır.”²³ ifadeleriyle açıklamıştır.

Gönderim, bir metinde metin ve metin öğeleri arasında kurulan dilbilgisel bağıdır. Gönderim bir göstergenin kendinden önce veya sonra gelen başka bir göndergeyle ifade edilmesi ya da yerinin tutmasıdır.²⁴

2.1. Artgönderim

Bu terim, Kamile İmer tarafından “Bir dil biriminin tümcede daha önce kullanılan bir birimle bağlantısını gösteren dilbilgisi ilişkisi”²⁵ olarak açıklanmıştır.

Yunanca “yeniden söz etmek, geriye taşımak” anlamlarına gelen anafora sözcüğünden gelen artgönderim, bir metin içerisinde ifade edilen öncülün (zamir, sıfat, söylem, olay ya da kişi) sonrasındaki cümlelerde tekrar edilmesi yerine bunları karşılayan başka ifadelerle yer verilmesidir. Artgönderim daha önce verilen öncül ifadeye gönderimde bulunmaktadır.²⁶

Bu başlık altında zamir kullanımı ile yapılan artgönderime örnekler verilecektir.

- ✓ “Boşuna telaşlanmaktayız gibime geliyor *Kemal Abi*...”

“Nasıl boşuna ?”

“Dediğin kadar kötü değildir bizim Ziya Hurşit...”

²³ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.76.

²⁴ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.194.

²⁵ Kamile İmer, Ahmet Kocaman, Dilbilim Sözlüğü, İstanbul, 2011, s.33.

²⁶ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.194.

“Nerden çıkardın şimdi bunu? *Bana mı* öğreteceksin palavracıyı ?”

(s.74).

- ✓ Hele *Abdülkerim*’ in boynunu büküp kasketi elinde çevirerek kendisine sorduğu , “Ulan doğru söyle... Adın Abdülkerim değil mi *senin*? “sorusuna, “Deel beyim! Abdülkerim’in bizim oralarda duyulmuşluğu n’arasın?” demesi vardı ki...(s.123)
- ✓ “Şoför duymasın... *Gurbet Hala* ’nın bostana bırakacağız seni... *Onda* da epey para vardır. Ordan akşama doğru çıkar, Beşiktaş’ ta Niyazi’yi bulursun, Katil Niyazi’yi...” (s.59).
- ✓ *Kara Kemal Bey*, biraz geç olsa da birinin varlığını, kaçaklığının verdiği duyurlulukla anlamış, elini beline atarak davranmıştı. Emin Bey ‘i tanyınca kederle gülümsedi : (...)

“Yüz yıl yaşasam, *Abdülkerim*’in hovardalıktaki marifetleriyle işe yarayacağı aklımıza gelmezdi. Kömür yakıcının oynak karısı kurtardı *bizi* uyurken basılmaktan...” (s.198-199).

- ✓ “Türkçesi, *sorumluluktan kaçan bütün insanlar* doğruluktan çok zor söz edecek kadar bencil sayılmazlar mı?”

“Olmaz olur mu? Bakın ben, bu suikast işinde, bütün varlığımla kovalayanlardan yanayım. Suikastçıları haksız buluyorum. Memlekete zarar vereceklerdi. Suçludurlar. Daha iyi bir şey getiremeyecekleri yüzde yüz olduğundan iki kat suçludurlar. Öyleyken, asılmak cezasından kaçıp kurtulmaya çabalayanlarla *onları* darağacına götürmek için kovalayanları nasıl bir tutarım!”(s.188-189).

2.2. Öngönderim

“Bir metinde bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır.”²⁷ cümlesiyle hem artgönderim hem de öngönderim olarak tanımlanırken Kamile İmer’in kitabında öngönderim “Bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermesi bulunması durumu”²⁸ olarak tanımlanmıştır.

Öngönderim, metinde geçen bir ifadenin öncesinde farklı bir biçimde karşılanmasıdır. Artgönderimin aksine ilk olarak öncül ifade metinde verilmez. “Metin içindeki herhangi bir kişi, urum ya da kavramın, önce kimliksel ve anlamsal olarak yorumlanamayan bir şekilde belirtilmesi ve daha sonra adının

²⁷ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.80.

²⁸ Kamile İmer- Ahmet Kocaman, Dilbilim Sözlüğü, İstanbul, 2011, s.33.

verilmesiyle metinde daha önce yapılan gönderim ögesinin anlam kazanmasıdır".²⁹

- ✓ Yahu benim aklım dağılmış... Bu demincek **nerden** çıktı, bil bakalım? Resmen **şehir hamamından** çıktı, şerefsizim! Bizimkinden, söylemesi ayıp, hamam takımlarını istediymi biraz önce... (s.20).
- ✓ **Kimdir o? Ne** demek, **'ben?'** Yoluna git edebinle... Abdülkerim Abi kim? Ziya Hurşit Abi'nin evindeki mi? Vay **Abdülkerim Abi**... (s.24).
- ✓ **"Ne** parolası? **Kimle kimin** arasında?"

"**Sarı Efe**'yle **Şükrü Bey** arasında... **'Tütün'** demek, 'suikast' demekmiş..."(s.39).

- ✓ **Bunu** şimdi kesinlikle anlıyordu. **Suçunun başlanmasını istemeye imkân olmadığına göre canı pahasına yapılan bütün fedakarlıkların nedeni de bilinmeyecekti.** Umutsuzluğun bundan insafsız belki hiç kimsenin başına gelmemişti (s.71).
- ✓ **Nerden** mi biliyorum? **Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi içinde biz de öyle yaptık.** Şimdi karşımızdakilerin bize o planı tıpatıp uyguladıklarına yüzde yüz eminim (s.203).

3. EKSİLTİLİ YAPILAR

Berke Vardar'ın *eksilti*³⁰ olarak adlandırdığı bu terim için çok sayıda farklı adlandırma vardır. *Elsilti* için, *sözcük düşmesi*, *eksiltim*, *sıfır tekrar*, *eksik tümce*, *kesik tümce* ve *dönüşüm/düşürme* gibi terimler kullanılmıştır. Eksiltili yapılarda, mevcut söylemden bir ya da daha fazla öge cümle bir anlam değişikliğine uğramadan çıkarılır. Doğan Günay *eksilti* için "*Eksilti, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Her dilde kendi kullanım olanaklarından yararlanılarak, birden çok tümceyi, birbirlerine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar eksilti (fr. élliptique) yapı olarak tanımlanır*" der.³¹

- ✓ "Yok... Sormam ki söylesin... Dinlemem ki anlatsa da... Ne vazifem... Erkek işine karışmayacak akıllı karı... Ziya Hurşit Abi'imle gidiyor. Akıllıdır Ziya Abi... (**Ziya Hurşit**) Kötü işe sokmaz arkadaşını... (**Ziya Hurşit**) Bana acır çünkü..." (s.26).
- ✓ "Bırak şimdi gevezeliği... Mektubu geri almanın ya da hemen yırtmanın yoluna bakalım. Biz buradan çifte imzalı mektup yollarsak onlarda orada (**mektubu**) dosyaya koyarlar."

"Evet... N'apıp yapıp (**mektubu**) almalı... Ya da (**mektubu**) yırtmalı... Meraklanma. Hemen bir telgraf çekerim... Abidin görür bu işi." (s.40).

²⁹ Dilidüzgün, Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi Uygulamalı Bir Yaklaşım, İstanbul, 2017, s.54.

³⁰ Berke, Vardar, Açıklamalı Dilbilimleri Sözlüğü, İstanbul, 2002.

³¹ Doğan, V. Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.86-87.

- ✓ Paşa Çiftliği'nin Derviş Kahyası kalın, dokunaklı sesiyle Menakıpname-i Hacı Bektaş Veli okuyor, hepsi Bektaşi olan çiftlik yavaşmaları arasında kaçgöç bulunmadığı için, kadın erkek toplanmış, şaşılacak yerlerinde derin derin iç çekip inleyerek (*Paşa Çiftliği'nin Derviş Kahyası'nı*) dinliyordu (s.153).
- ✓ “Nerden geliyor? Neden çıkmış bulunduğu yerden? Sordun mu? Gerçekten basılmışlar mı o çiftlikte?”

“(O çiftlikte) basılmışlar.”

“N’olmuş Abdülkerim? (O çiftlikte) Vurulmuş mu?” (s.197).

- ✓ “Anlaşıyor, Medeni Kanun’un, Ceza Kanunu’nun, Borçlar Kanunu’nun, İcra İflas Kanunu’nun alencele neden çevrilip alındığı?”

“Evet... (anlaşıyor) Daha kötüsü... (anlaşıyor) Memleketin iktisat temeliyle ilgili hiçbir ana kanun gelmeden getirildi bunlar... Düpedüz yabancılar için... (getirildi)” (s.232- 233).

4. ÖRTÜK ANLATIM

Örtük anlatımda, yazar anlattığı olayı, durumu veya bilgiyi okuyucuya kapalı bir şekilde aktarır. Doğan Günay örtük anlatımla ilgili şunları söyler: “Her dilin kendi kullanım olanaklarından kaynaklanan özel durumları vardır. Bu durumlar yoluyla bir bilgi açık olarak alıcıya aktarılabilir gibi, örtük bir biçimde, önvarsayımsal olarak ya da sezdirimsel olarak da aktarılabilir”³². Örtük anlatımı Kamile İmer “örtülü anlam” olarak ele alır ve “Bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlam; örtülü anlam sezdirimler aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezilir”³³ şeklinde tanımlar. Metinlerin incelenmesinde örtük anlatımdan iki başlık altında yararlanılır.

4.1. Sezdirim

Metinde yazar her şeyi doğrudan anlatmaz; okuyucuyu da metne dahil ederek eserini yoruma açık hâle getirir. Doğan Günay sezdirimi “Bir bağlam ya da sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bilgileri belirtir. Sezdirimler (fr. sous-entendus) tümcenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak bilgileri içerir.”³⁴ şeklinde açıklar. Okuyucu yazarın anlattıklarından yola çıkarak metinde direk verilmeyen bilgileri eseri yorumlayarak anlamaya çalışır. Metni her okuyucu farklı şekilde yorumlayabileceği için bir nesnellik söz konusu değildir. Yazarın metinde açık bir şekilde vermediğini yani sezdirdiklerini okuyucu mantıksal bir çerçevede değerlendirip açık şekilde verilen bilgilerle ilişkilendirmeli ve çıkarımlarda

³² Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.89.

³³ Kamile İmer- Ahmet Kocaman, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, 2011, s.206.

³⁴ Doğan, V.Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, 2017, s.90.

bulunmalıdır. Bir yazarın sezdirimleri yerinde ve dozunda kullanımı okuyucuyu metne bağlayacağından onun yazarlıktaki ustalığının da göstergesidir.³⁵

Bu anlatım tarzında bireyin aldığı eğitim, içinde yetiştiği toplum, sahip olduğu kültür, kelime zenginliği ve hayal dünyası önemli bir yere sahiptir.

- ✓ ‘Arslan yatağından bilinir. Baksana, ne alaturkadır burası ne de alafiranga. Su katılmamış Osmanlı döşemesi... Hiç unutmama, gerçek Osmanlılıkta ferahlık vardır!’ Herif baytar maytar ama burada haklı... Konsol koymamış Küçük Efendi... .konsol koymayınca, karpuz lambalarda koyamazsın!’ (s.46).

Küçük Efendi, Doğu ve Batı kültüründen etkilenmemiş içinde yaşadığı devletin kültürünü yaşam felsefesi haline getirmiştir. Konsol kullanmayınca karpuz lambaları da kullanmayan Küçük Efendi’ nin aynı zamanda dönemin modasını da yakından takip ettiği anlaşılmaktadır.

- ✓ Bir türlü hatırlayamadığı Şefik Paşa’nın dul karısı Semra Hanım, zannettiği gibi alık saraylılardan değildi. Zekâ gösterisine yeltenmemiş, çok bilmişlik taslamamıştı. Ne alıkça kasıtlı ne de şımarıkça suluydu (s.79).

Semra Hanım, Şefik Paşa’ dan önce de saray hayatını bilir ve saray hayatının verdiği rahatlığa evlenince sahip olmamıştır. Semra Hanım, kendisini olduğundan farklı göstermemiştir. Evlenince sınıf atlayan kadınlar gibi olmayan Semra Hanım’ın sonradan görme tavırları yoktur.

- ✓ Daha sonra, iktidar gazetelerinin “BÜYÜK İNKILAPLAR” adını taktıkları değişmeler sökün etti. Kastamonu’ya giden Gazi Paşa, “Buna şapka derler,” diyerek kafasına hasır şapkayı geçirdi. Yedi gün sonra “Memurlar şapka giyecek” emri çıktı. Bir ay sonra İstanbul’un ikini seçmenleri, o zamana kadar “Vatan kurtaran aslan” olarak tanıtılan Kazım Karabekir, Rafet Paşalarla eski başbakanlardan Hamidiye kahramanı Rauf ve eski bakanlardan Adnan Beylerin mebusluktan çekilmelerini isteyen bir bildiri yayınladılar. Tam bir ay sonra, 30 Kasım 1925’te tekkelerle zaviyelerin kapatılması kararı çıktı. Aynı yılın Noel yortusuna rastlayan 26 Aralık’ta eski tarihin yerine İsa’nın doğumuyla başlayan Frenk tarihi kabul edildi (s. 87).

Yeni kurulan devlette yenilikler yapılacak ve bu yeniliklere devam edilecektir. Yeniliğe engel olarak görülen kişiler meclisten uzaklaştırılacaktır. Yeni devlet, Batı dünyasıyla daha yakın ilişkiler kuracaktır.

- ✓ Fes kimden alındı? Rum’dan alındı. Kim aldı? Gâvur padişah, İkinci Mahmut aldı. N’oldu sonu? ‘Gözüme cehennemın meyil deresi görünmekte aman bana bir çaa!’ diyerekten gitti, tam yedi yorgan paralayıp... Başı kırmızı fesli domuz İtihatçı gâvurlarını hiç görmemiş gibi... Evet, şapka geleceğine börk geleydi, kallavi kavuklar geleydi ne kadar iyiydi. ‘Şapka’ dedi kurban olduğumuz Gazi Paşamız her nedense... Vardır bir hikmeti... Bizim orasına aklımız ermez. Yarın öte dünyada

³⁵ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

hesabı sorulacaksa, hükümetimizden sorulacaktır. Peygamber postunda oturana baş egeceksin! İşleri karıştırmayacaksın, çünkü iyidir bu gidiş... (s.150).

Yenilik aslında Osmanlı zamanında başlamıştır. Yapılan yeniliklerin sonuçlarından halk sorumlu değil hükümet sorumlu tutulacaktır. Baştaki yöneticilere itaat etmek gereklidir çünkü devletin devamı her şeyden önemlidir.

- ✓ Yabancılarla içli dışlı oldun mu, sana milli politika güttürmezler. Direnmeye başlarsan, birini musallat edip yenik düşürürler. Körlemeden yenersen, başarı onların sayılır. Nitekim, Balkan'da yenseydik, başarı ordumuzu eğiten Alman heyetinin olacaktı. Balkan'da o kadar rezilce yenilmeseydik, Dünya Savaşı'na o kadar kölece girmezdik (s.217).

Devletin gücü kendi bağımsızlığından gelir. Zayıf devletlerin politikası bile yoktur. Zayıf bir devletsen başarısızlığın sebebi kendinden kaynaklı olurken başarı göstermen onlardan kaynaklı olur.

4.2. Çıkarısama

Önvarsayım veya önvarsayıltı olarak da bilinen çıkarısama ile ilgili Doğan Günay “Çıkarısamalar (fr. inference), verici tarafından iletilen bir bildiriden, alıcının çıkarabileceği anlamları belirtir”³⁶ şeklinde açıklama yapar. Yazar yani verici bazı bilgileri sezdirme olarak metne yerleştirir ve okuyucudan yani alıcıdan bu bilgileri çıkarısama olarak bulmasını ister. Diğer bir deyişle bu durum ifade edilmemiş olan şeyi sezmedir. Sezdirim kadar metnin içine gömülü ve okuyucunun yorumuna açık olmayan çıkarısamalar yazarın belli başlı bilgileri direkt olarak söylemekten kaçındığı ve okuyucudan metni okurken çıkarmasını beklediği anlamlardır.³⁷

- ✓ Polis, kalabalığı yarmaya uğraşıyordu. Yavaşlamıştı. “Savuşmalı... Yakaladılar mı söyletir Ekrem... Söyletir hemen... Ekrem, İstanbul polis müdürü... Askerden geçme... Sert ki... Zehir!” (s.9).

Polis müdürü olan Ekrem, acımasızdır. Askerden geçme özelliği ise bu işi daha önceden de yaptığını ifade eder. Zehir sözcüğü ise işinde iyi olduğunu gösterir.

- ✓ Abdülkerim Bey dalgın olduğundan seçememişti herifi... Gözleri birden keskinleşti. “Sivil polis miydi?” Aklında kalan görüntüyü zihnindeki kalıplara getirip göttürdü. Yok... Atik davranarak kalkıp baksaydı hemen anlardı. “Taharri memuruysa, mutlak saatine göz atar. Çünkü rapor için şart...” Aslında mutasarrıflık, valilik yapmamış, bütün bu makamlarda düpedüz polislik etmişti(s.18).

Eserde bahsedilen kişi, sivil polis anlamında kullanılan taharri memuru olsaydı Abdülkerim Bey, bunu anlardı çünkü kendine has oluşturduğu kalıpları

³⁶ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s. 91.

³⁷ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

vardır. Abdülkerim Bey, validen ve mtassarıftan ziyade polis gibi davranmaktadır.

- ✓ İttihatçıların Küçük Efendisi Kara Kemal Bey, durum kendisi için aydınlanıp n'apacağına kesinkes karar verdi vereli rahatlamıştı. Artık gazetelerle bile eskisi gibi ilgilenmiyor, tasarladığı kurtuluş planına uymaz, onu değiştirmeye zorunlu kılar önemli bir nokta görmezse, hiçbir haberi, yazıyı sonuna kadar okumuyordu (s.118).

Kendisi hakkında bir karara varan Kara Kemal Bey' in davranışlarından bunu çıkartabiliriz. Gazeteyi okumayı, haberleri takip etmeyişi verdiği kararı destekler niteliktedir.

- ✓ “Çocuk, yirmi beş yaşına kadar babasıyla anasını saygıyla sever, yirmi beşten sonra yargılar, daha sonra da bağışlar...” (s.190).

Bu cümlede genel hayat döngüsünün değişmediği çıkarılmaktadır.

- ✓ Bu koca imparatorluk bizim elimizde ölmüştü. Suç ne kadar büyükse, çekilecek cezanın da o kadar büyük olması gerekir. Biz dünyanın en ağır suçunu, biraz tartaklanmayla savuşturulur sandık. Bu anda yüzüme vuran darağacı gölgesi, suikast suçlusu olduğumdan değildir Emincim... Büyük suçun gölgesidir bu... Tarihin örneğini yazmadığı kurtlar boğuşmasına girip yenik düştük. Kurtlukta düşeni yemek kanundur.” (s.236).

İmparatorluğun çökmesinden kendisini sorumlu tutan eser kahramanı, cezanın da büyük olduğunu bilmektedir. Başarıya ulaşamayan kahraman, yenilgisini kabul etmektedir.

5. ÖRGELER VE İZLEK

Güncel Türkçe Sözlük'te izlek “Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim” olarak tanımlanır. Yazar okuyucuya yazılı bir metin sunar. Bu metin konuyu yani yazarın ne anlattığını okuyuca verir. İzlek ise yazılı metnin yanında yazarın yazdığı metnin konusu aracılığı ile okuyucuya asıl anlatmak istediğidir. Bir metinde izlek cümleler/olaylar arasındaki ilişkileri belirlemekle ortaya konulabilir. Örgü ise Güncel Türkçe Sözlük'te “motif” terimiyle karşılanır. Bir metinde izlek birçok örgüden oluşmaktadır.³⁸

Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm: Kanlı Tuzak. İkinci Bölüm: Sürek Avı. Üçüncü Bölüm: İnsanlık Sorunu. Eser, İzmir Suikastı olayını, İttihat ve Terakkicilerin iktidar kavgasını ve tasfiye sürecini anlatır.

- ✓ Abdülkerim Bey'in, cumhuresini öldürmek için gelen Ziya Hurşit'i görmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in vapurdan inen Ballı Naciye'yi tanıyamaması,
- ✓ Abdülkerim Bey ile Camgöz'ün konuşması,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Naciye'nin evine gitmesi,

³⁸ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.195.

- ✓ Baytar Rasim'in, Naciye'nin evinde Abdülkerim'i bulması,
- ✓ Kara Kemal'in adının Gazi Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikasta karıştırılması, bu durumdan Kara Kemal'in haberinin olmayışı,
- ✓ Abdülkerim Bey'in, Kara Kemal'i bulması ve onu kaçırmaya ikna etmesi,
- ✓ İkna olan Kara Kemal'in, Abdülkerim Bey ile Şefik Paşa'nın eşi olan Semra Hanım'ın konağına gitmesi,
- ✓ Kara Kemal Bey'in bu konakta Mustafa Kemal ile ilgili haberleri takip etmesi,
- ✓ Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikastın önlenmesi,
- ✓ Bunun sonucunda Kara Kemal ile Abdülkerim Bey'in Semra Hanım'ın konağından ayrılıp Gurbet Hala'nın yanına kaçılması,
- ✓ Gurbet Hala'nın, olayların takibiyle ilgili haberleri Kara Kemal ve Abdülkerim Bey'e iletmesi,
- ✓ Mustafa Kemal'e yapılacak olan suikastın önlenmesiyle birlikte adı geçenlerin yakalanması,
- ✓ Bu olaylardan sonra Kara Kemal ve Abdülkerim Bey'in tekrar yer aramaya başlaması,
- ✓ Giritli Şevki'nin, suikast ile ilgili konuşmasının ortaya çıkması,
- ✓ Abdülkerim Bey'in, Kara Kemal'in başını belaya soktuğu için vicdan azabı çekmesi ve ondan affını dilemesi,
- ✓ Suikasta adı geçenlerin yargılanmaya başlanması,
- ✓ Kılık ve kıyafet değiştirilerek tekrar Semra Hanım'ın çiftliğine gidilmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Hayriye ile birlikte olarak bu sefer haberleri ondan alması ve Hayriye'nin baskını haber vermesi sonucu hem Kara Kemal'in hem de Abdülkerim Bey'in baskından sağ kurtulması,
- ✓ İttihat ve Terakki'nin eski mensubu olan Emin Bey'in, yeğeni Gazeteci Murat ile suikast üzerine konuşması,
- ✓ Gazetelerde, suikasta karışanları saklayanlara karşı verilecek cezalar hakkında yazıların yazılması,
- ✓ Emin Bey kız kardeşi olan Perihan Hanım'ın, Kara Kemal'i evde saklaması (her ikisi de eski İttihat ve Terakki mensubu olup aynı zamanda çocukluk arkadaşıdır),
- ✓ Emin Bey ve Kara Kemal'in siyaset ve siyasetin tehlikeleri üzerine konuşmaları
- ✓ Vakit gazetesinde "Kara Çete" den bahsedilerek Kara Kemal'in hükümeti ele geçirmek istemesinden ve bu yüzden suikast girişiminde bulunduğuyla ilgili haberlerin yapılması,
- ✓ Kara Kemal'in, Emin Bey'in evinde basılması ve yaşanan çatışma sonucunda Kara Kemal'in ölü ele geçirilmesi (haberlere göre Kara Kemal çatışma sırasında yakalanacağını anlayınca kafasına sıkarak intihar etmesi),

- ✓ Emin Bey'in yargılanma sürecinin başlaması,
- ✓ Emin Bey eski İttihatçı olduğu için yargılanma sürecinin zorlu geçmesi buna rağmen Emin Bey'in beraat etmesi ve eve dönmesi,
- ✓ Abdülkerim Bey'in Emin Bey'e gelmesi fakat Emin Bey'in kız kardeşi olan Perihan Hanım'ın kapıdan Abdülkerim Bey'i göndermesi (çünkü aynı zorlukları çekmek istememekte) durumu fark eden Emin Bey'in her şeye rağmen sokağa çıkıp Abdülkerim Bey'i aramaya gitmesi.

6. DİLBİLGİSEL EYLEM ZAMANLARI

Her dildeki eylem çekimleri, zamansal olarak bir işlevin yanında, öncelik ve sonralık bakımından tümceler arası ilişkileri de açıklar. Türkçede kullanılan zamanlar değişik biçimlerde sınıflandırılabilir. Temel olarak şimdiki zaman, geçmiş zaman ve gelecek zamana göre bir değerlendirme yapılabilir. Sözceleme açısından, geçmiş ya da gelecek zaman şimdiki zamana göre bir belirlemedir.³⁹

6.1. Yalın Zamana Göre Dilbilgisel Eylem Zamanları

- ✓ Abdülkerim toparlanmaya çabaladı (s. 66).
- ✓ Gazi Paşa sıkı emir vermiş, "Hicaz'da kesinlikle şapkamı çıkarmayacaksın" (s. 83).
- ✓ "Rahatsız eder adamı kibarlığı... Bunaltır!" (s.155).
- ✓ "Ne ilgisi var! Sen asıl nerden çıkarıyorsun bunu?" (s.195).
- ✓ İnanmazsınız dayıcım, valla hiçbir şey düşünmeden fırladım dışarı...(s. 266).

6.2. Bileşik Zamana Göre Dilbilgisel Eylem Zamanları

- ✓ Adını, düşmanları kadar dostlarının, kötülüğünü isteyenler kadar iyiliğini de isteyenlerin kullanabileceklerini düşünmeliydi (s.81).
- ✓ "İnanın? Tüh yüzüne... Gavur dölünden Müslüman mı olurmuş, hey akılsız İnebollu?" (s.149).
- ✓ "Ne sevinci? Neyin minneti?" diye sorarak Emin Abi'yi yürekte güldürmüştü(s. 193).
- ✓ Suikast yoluyla iş görmekten vazgeçtiğini vaktiyle ispatlamış olmasının sonucunu almak istiyordu(s. 244).
- ✓ "Şakaklarının aklığış çok yakışıyor dayına," dedi di de hiç durmadıydım üstünde...(s. 288).

7. TÜMCCELER ARASI BAĞINTI ÖGELERİ

³⁹ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.95.

Tek başlarına kullanıldıklarında anlam taşımayan; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayarak cümleler arasında konu ve anlatım bütünlüğü ve sözde süreklilik sağlayan bağıntı öğelerini Zeynep Korkmaz “*Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.*”⁴⁰ şeklinde açıklarken; bu bağıntı öğeleri ile ilgili Doğan Günay “*Tümcelerarası bağıntı öğeleri, yazarın paragrafları arasındaki geçişleri sağlamaya, yazının sınırlarını ve aşamalarını okura yansıtmaya yarar*” açıklamasını yapar.⁴¹

7.1. Karşıtlık Bildiren Bağntı Öğeleri

Tümceden birinin ifade etmiş olduğu yargıyı diğerine karşı çıkma, karşıtlık gösterme işlevi ile bağlayan bağlaçlardır.⁴²

- ✓ Niyetleri terör yoluyla diktatörlükmiş... Yaşanmaz hale gelmiş memleket... *Oysa*, cephelerde İttihatçı subayların gayretiyle, cephe gerisinde İttihatçı memurların, İttihatçı eşrafın gücüyle kazanılmış zafer... (s.63).
- ✓ Bütün kitaplar kırmızı marokenle ciltlenmiş, bütün yazılar sarı yaldızla yazdırılmıştı. Hepsinin üstünde, tahta çıkma ihtimalinin bulunmadığı bilindiği *halde*, bazı Avrupa krallarının tahta çıkarken giydiklerine benzeyen birer taç, yazarın adı yerine de Şehzade'nin adı vardı (s.80).
- ✓ “Heyvah oğlum İnebolu, yazık ki, İstanbul kaldırımı çeğnemektesin ve de *bilakis* İstanbul'dan başka İstanbul yoktur (s.136 Kurt Kanunu).
- ✓ Hele şimdiki haline şeytan *bile* benzetemezdi, *ama* kendini tanıdığı için *gene de* ürkü. Hemen Kara Kemal Bey'in resmini üste çıkardı (s.143).
- ✓ Çok sevdiği kayını Emin Bey'e yazdığı mektupta, Perihan kadar, saklanan arkadaşa da yüzde yüz güvendiğini yeminle temin ediyor, *fakat* böyle bir olaydan sonra evliliği sürdürmeye yaratılışının elvermeyeceğini, gücünü yetmeyeceğini anladığından bağışlanmasını yalvarıyordu (s.192).

7.2. Amaç Bildiren Bağntı Öğeleri

İki tümceden birinin diğerini gerçekleştirme amacı taşıdığını göstermek için kullanılan bağlaçlardır.⁴³

- ✓ Suikastta tabancalar ve bombalar kullanılacaktı. Ziya Hurşit bu iş *için* Laz İsmail ve Gürcü Yusuf adında iki adamını İstanbul'dan beraber getirmişti (s.106).

⁴⁰ Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s.923.

⁴¹ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

⁴² Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s.954.

⁴³ Tahsin, Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Ankara, 2015, s.393.

- ✓ Karı gözden kaybolunca Abdülkerim'e döndü. Gözlerini kırıştırtıyor, aklını başına devşirmek için çabalıyordu. Karşısındakine kızmış, kendisini de ayıplamış gibi suratını astı (s.147).
- ✓ Kibar adamdı Kemal Abisi... Uyandırmamak için öksürürken mendilini ağzına tutuyor, kibriti gayet yavaş çakıyordu (s.155).
- ✓ Dışarıda kiracılarla uğraşması, alışverişlere koşması içerde ev işleri hep, önüne koyulan kahveyi tek başına içilemez sanılan abinin rahat yaşaması için çok zor alşarak yüklendiği çetin işlerdi (s.192).
- ✓ Bizim amacımız imparatorluğu kurtarmaktı. Her ne yaptıksa bu amaca varmak için yaptık. Siyasi cinayetler, kitle halinde katliamlar hep bu amaç için göze alındı (s.218).

7.3. Sebep Bildiren Bağntı Ögeleri

İki tümceden birini diğerine sebep gösterme şeklinde bağlayan bağlaçlardır.⁴⁴

- ✓ Aklında kalan görüntüyü zihnindeki kalıplara getirip götürdü. Yok... Atık davranarak kalkıp baksaydı hemen anlardı. "Taharri memuruysa, mutlak saatine göz atar. **Çünkü** rapor için şart..." (s.18).
- ✓ **Eğer** bayram öncesi yazıldığı gibi mahkeme başlamışsa, hiç değil, ölüm tehlikesi atlatılmış demektir. (...)

Bu sebeple hafiften demlenerek bol bol kurban kavurması yediler, Şehzade'nin kötü romanlarını okuyarak uydurma dramlarla enikonu avundular (s.110).

- ✓ Bir yerde okumuştum, 'Güçsüz düşen açık yürekli olamaz,' gibi bir laf... **Doğru**... Rezillik neresinde bunun, bilir misin? Kanlı işlere giriyordun bu kafayla... (s.201).
- ✓ Mahkemenin adaletine, kanundan ayrılmazlığına güvenemedin mi savunma söz konusu olamaz. **Çünkü** hiçbir sözün, delilin, vesikanın değeri yoktur. Bütün çabalamalar maskaralıktır (s.210).
- ✓ "Aslında verdiğiniz karara da aykırı olurdu. **Mademki**, 'Kendisi sağ olsaydı nasıl konuşacaksam,' demişsiniz. Sağ olsaydı, gerekmezdi bunları mahkemeye söylemek elbette..." (s.276).

7.4. Sonuç Bildiren Bağntı Ögeleri

- ✓ İkinciye doğru, kendisi çolak Alman'la konuşurken ev basılmıştı. Niyazi adresi bilmiyordu. **Demek**, Gurbet Hala'yı izlemişlerdi. (...) Gurbet Hala, elçiliğe Niyazi'nin gitmediğini, birini yolladığını söylemişti. **Şu halde** bu gönderdiği adam ya da elçilikten biri, polise haber vermiş olacaktı (s.272).

⁴⁴ Zeynep, Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Ankara, 2014, s. 953.

- ✓ Eskiden beri, çok konuşmak, sesli düşünme âdeti değildi. **Bu sebeple** yakından tanıyanlar, uzun susmalarına alıştılar.

Gurbet Hala da bayramı bostanında geçirmek zorunda olduğundan Kemal Bey'in deyimiyle “Niyazi Gazetesi” de üç gündür çıkmıyordu (s.110).

- ✓ Cariye dedi: ‘Hey derviş, üç gün üç gecedir bu pencereye bakıp hayran olmuşsun! Yoluna gitmezsin! **İmdi** ol umduğun ol murat sana elvermez. Onun gibi varlıklı yer kızını avlayayım diyen kimsenin pulu altını gerektirir ki, isteğine yol bula...’ (s.155).
- ✓ Zenginleşme yok, ama fakirliğe düşmek tehlikesi de yok olmalı ki, ortalama hesap söz konusu olsun. **Demek** en azından böyle bir kesin güven ister orta çizgi... (s.188).
- ✓ ‘Denildi ki, bizim memleketin asıl nüfusu köylüdür, çiftçidir, çobandır. **O halde** bir sınıftır, dayanmaya elverişli bir sınıftır. Bir fırka başlı başına bir sınıfa dayanabilir, onun çıkarlarını yükseltmeye çalışabilir. **O halde** buna karşı bir sınıf aramak gerek... (s.230).

7.5. Katkı/ Sürelilik Bildiren Bağıntı Ögeleri

Bu bağıntı ögeleri eserde gerçekleşen olaylar ve durumlar arasındaki bağlantıları belirten ifadelerdir.

- ✓ Kara Kemal Bey düşüncesinin burasında, hep böyle biraz kederli, gülümserken, **önce** kaşlarını çattı, **sonra** yerinden kalkacakmış gibi davrandı. Asıl en önemlisini unutmuştu. Bundan yirmi altı gün **önce** 18 Mayıs'ta, Şeyh Sait İsyanı yüzünden kurulan İstiklal Mahkemelerinin çalışma süresi 7 Mart 1927' ye **kadar** uzatılmış, bu karar, başkaldırmanın bastırılmasından tam on üç ay üç gün **sonra** alınmıştı (s.88).
- ✓ Niyazi'ye göre, Ankara Valisi bu suikasttan aylardan beri haberli olduklarını, Ziya Hurşit'in adım adım izlendiğini, elde birçok belge bulunduğunu söylemiş, **ayrıca** Konya Mebusu Refik Bey de böyle bir suikast hazırlandığını hükümete çok önceden bildirmişti.(...) **Şimdilik** suç ortakları tarafından yüzlerine karşı madde madde suçlandıkları halde inkârda sonunu kadar direnenler İzmit mebusu Şükrü Bey'le Saruhan mebusu Abidin Bey'di (s.111-112).
- ✓ “Gördün mü, geç kaldık. Yanaşmalar kalktıysa rezilliktir. Bana izin Hayriye Hanım, **yarın** gece herifi kömür beklemeye salarsan, gelirim.” (s.165).
- ✓ Kara Kemal Bey, arkadaşının yüzüne kaçamak baktı. Emin Bey, bu sandık işini hiç yadırgamamış, **dahası**, açmazın çıkarı bulunmuş gibi biraz da rahatlamıştı (s.224).
- ✓ Gurbet Hala, Emin Bey'i görünce, bir kötü haber götürmüş gibi irkılmış, **sonra** sebep olanlara beddua ederek Kemal Bey oğlunun ölümüne **bir zaman** ağlamıştı (s.281).

7.6. Zaman Bildiren Bağntı Ögeleri

Bu bağntı ögeleri cümleler arasındaki zamanı belirtmek için kullanılmıştır. Zaman edatları söz birliğinde zaman ifadesi taşırlar.⁴⁵

- ✓ Kendimden şüphelenirim, Ziya Hurşit'ten şüphelenmem. Aldı diyorsun. Aldı diyelim. Hiçbir şeyi ispatlamaz. **Şu anda**, devamız uğruna başını ortaya koymuştur. Debelenmektedir (s.38).
- ✓ "Vardı evet... Onda akıl vardı, ama bizde bunu kavrayacak bilgi sıfırdı. **Sonraları** çok düşündüm ben bu meseleyi, hele burda, pek çok düşündüm (s.114).
- ✓ İstanbul gazetecilerini neden Elaziz istiklal Mahkemesi'ne gönderdiler de, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne vermediler. Çünkü **o zaman** Ankara Mahkemesi'nin adam asma yetkisi yoktu. Maksat da gazetecileri yıldırmaktı (s.116).
- ✓ "Tamam! Öyle dedim ben de... Hocalara, ocaklara başvurduğum **bir zaman!** Bizim bir medrese yoldaşımız vardır, senden iyi olmasın. Ahican deriz (s.138).
- ✓ Ben senin herifin balta sallamasını beğenmedim. Sen onu yemezsen, **günün birinde** bu herif seni doğrar, çam kütüğü gibi, nah şuraya yazdım, dedi (s.164).

7.7. Karşılaştırma Bildiren Bağntı Ögeleri

Bu bağntı ögeleri bir tümcenin aynı yönlerini veya ayrı yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır.

- ✓ Karı, kolunda büyücek bir sepetle çıktı. Sepet, tepeleme çamaşır dolu... Biraz ufak tefek ama belli ki sağlam... Güçlü... Koca sepeti kuş gibi uçuruyor. Çamaşırda **bile** kılığı, saç başı düzgün... (s.124).
- ✓ Bereket kötü bir fotoğraftan çok kötü bir kopyaydı. Hele şimdiki haline şeytan **bile** benzetemezdi, ama kendisi kendini tanıdığı için gene de ürttü (s.143).
- ✓ Yüreği bileğine kadar güçlüyse, dili de o kadar kesin, açık, yerine **göre** çok acı, yerine **göre** çok alaycıydı (s. 98).
- ✓ Bunlar, içinde buldukları şartlar dolayısıyla sınıf şuuruna varamadıkları için kendi devletlerini kurmaya yönelemezler. **Tersine** hiçbir sorumluluk yüklenmeden Batı anlamında sınıf karakteri olmayan enikonu SAHİPSİZ devleti kendi hesaplarına çalıştırıp soymayı çıkarlarına daha çok uygun bulurlar,⁷ dedim (s.233).
- ✓ Emin Bey'in sezdğine göre, Perihan, kocasının kendisini gerçekten kıskandığı için **değil**, kabadayılığın raconu yüzünden boşanmasını hiçbir zaman anlayamamış, anlayamadığı için de adamı katiyen affedememişti (s.194).

7.8. Birlik Bildiren Bağntı Ögeleri

İki cümleye aynı yönde oluş ve kılış birlikteliği sağlayan veya iki cümleyi birleştiren bağntı ögelerine "birlik bildiren bağntı ögeleri" denir.

⁴⁵ İsmail, Taş, Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel Şiirleri Örneği, Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi, trk dergisi, 2020, s.64.

- ✓ Yanağını avucuna sürüyordu. Abdülkerim böyle sınışmayı hiç beklemediğinden **hem** şaşırılmış **hem de** biraz ürkmüştü (s.28).
- ✓ Kara Kemal, Abdülkerim'in böyle sululukları **hem** sevmediğini **hem de** beceremediğini biliyordu. Şaşırılmıştı (s.58).
- ✓ 15 Haziran 1926 tarihli *Vakit* gazetesinde, Gazi Paşa'nın İzmir gezisi hakkında tek kelime yoktu. **Ne** Balıkesir'e vardığı **ne de** oradan yola çıktığı... Sanki Bandırma'yla İzmir arasında göğe çekilmişti adam... (s.90).
- ✓ Sırf sermaye ile **ve** bu devrede sermayenin iki itaatli hizmetçisi olan kültür **ve** siyaset ile çok şey kazanmıştır (s.228).
- ✓ "M.M.'de herkes çalıştı, bütün millet... Memleket 'sevki idare' etmiş olan **ve** başında Mustafa Kemal gibi biri bulunan bir fırkaya karşı olan bir adamı saklıyorsun. Neden?" (s.254).

7.9. Almaşım Bildiren Bağıntı Ögeleri

Bu bağıntı ögelerinin kullanıldığı cümleler, ikili bağlamlarda oluşturulur ve bu cümleler bazen yer değiştirebilir.

- ✓ "Bırak şimdi gevezeliği... Mektubu geri almanın **ya da** hemen yırtmanın yoluna bakalım. Biz buradan çifte imzalı mektup yollarsak onlar da orada dosyaya koyarlar."

"Evet... N'apıp yapıp almalı... **Ya da** yırttırmalı... Meraklanma. Hemen bir telgraf çekerim... Abidin görür bu işi." (s.40).

- ✓ Hiç biri söylemez, çok bunalmadıkça... Bunaldı mı, baban da söyler. **Ya da** sen hesabını söyler diye tutacaksın (s.60).
- ✓ Akılları sıra, sırtı da gelse, karnı da gelse kazanmış olacaklar. **Ya** Sarı Paşa'dan kurtulup devlete konacaklar **ya da** durmadan para sızdıran, suikasttan başka söz etmeyen belayı başlarından atacaklar (s.65).
- ✓ Sanki soluğunu tutup ayak seslerine kulak veriyor, gelecek olan kendisini böyle çiftleşirken görsün, yere çöküp dövünerek ulusu **ya da** kudursun da üstündekini öldürsün istiyordu (s.159).
- ✓ Aslında Perihan boşanmaya gelmez kadınlardandı. **Ya** hiç boşanmadan bir erkeğin gölgesinde, ölene kadar, kül kedisi gibi sessiz yaşayacak **ya da** dulluğunu doğuştan beraber getirmiş Osmanlı anaları gibi, tek başına, en çetin yalnızlıkların hakkından gelerek, etekleri tertemiz ölecekti (s.193).

8. DEĞİŞTİRİM

Metinde bir metnin unsurlarından birinin, metnin ilerleyen bölümlerinde içeriğe bağlı olarak farklı bir unsur kullanılarak tekrar ortaya çıkması "değiştirim" olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶

⁴⁶ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

8.1. Öyle Sözcüğü ile Yapılan Değişirim

- ✓ Bir kişi mi göndermişler Ziya Hurşit'i tutmaya? Laz İsmail' den, Gürcü Yusuf'tan haberleri mi yok? Olmaz *öyle* şey! (*Laz İsmail'den, Gürcü Yusuf'tan haberleri vardır*) (s. 9).
- ✓ "Demek insana yakınlığı var. Yılanın öfkesi anlaşılmaz!" Ürperdi. Abdülkerim Bey ancak tek başınayken korkardı. Gene *öyle* olmuş, aklından geçirdikleriyle boğazı kuruyuvermişti (*Tek başınayken korkmuş*) (s. 17).
- ✓ Daha bu sabah, biri gelip saklanmak zorunda kalacağını söylese " olmaz *öyle* şey!" diye bire bir bahse tutuşmaktan çekinmezdi (*Saklanmazdı*) (s. 81).
- ✓ "Aman Şaban Efendi, bu lafın ucu ırağa gider, Gazi Paşa' ya da Selanikli demekte kimileri... Benim aklım ermez ya... Rumeli' nde değil mi bu Selanik?"
"Selanik... Evet, kimileri *öyle* derse de..." (*Selanik, Rumeli' de derse de*) (s. 151).
- ✓ "Bu nasıl tarafsızlık dayıcım, taraflardan birine yardım ederek?"
"Ne yardımı? Yok *öyle* şey! Bir kere saklandıkları yeri bilmiyorum"(*Yardım etmedim*) (s. 185).

8.2. Böyle Sözcüğü ile Yapılan Değişirim

- ✓ "Benzinimiz var mı acaba yeterince?"
"Hasip Ağa düşünür *böyle* şeyleri (*Benzinin olup olmadığını*) (s. 62).
- ✓ Son umudu Ziya Hurşit serserisine bağlamakla bulduk hak ettiğimizi... Hak ettiğimiz... Rezillikti çünkü... *Böyle* serseriler direnemez sıkıyı görünce (*Ziya Hurşit gibi serseriler*) (s. 74).
- ✓ Kara Kara Kemal Bey'in korktuğu büyük temizliğe şimdilik girilmiyor demektir. Durum *böyleyse*, bu belayı da savuşturmak umudu büsbütün, aptal iyimserlik sayılmayabilirdi (*Kara Kemal Bey'in korktuğu büyük temizliğe girilmiyorsa*) (s. 106).
- ✓ Planı, n'apıp yapıp sınırdışı atılmaktı. Bunu karşındakilerin de *böyle* düşüneceklerini bildiklerinden, en çetin pusuların sınır yakınlarına kurulmuş olacağını şimdiden kabullenmişti (*Sınırdışı atlayacağını*) (s. 118).
- ✓ "Korkuyorum, bu ruh çağırma maskaralığı sınırlarını bozmasın! *Böyle* çapraşık oyunların ne halt edeceği hiç bilinmez" (*Ruh çağırma oyunlarının*) (s. 195).

9. METNİ BÖLÜMLERE AYIRAN BELİRTİCİLER

Belirticiler metinde bir olayın veya durumun bölümlere ayrılmasına anlaşılmasına yardım eden unsurlardır. Metinde olayların akışına göre bağlama uygun olarak kullanılan belirticiler aslında bağdaşıklıkla doğrudan ilgilidir. Bağlama uygun olarak metnin kurgusunda sıralamayı sağlayan ve metinde anlam akışını yürüten belirticilerin kullanılmasında siyak-sibak dengesi gözetilir⁴⁷. Doğan Günay bununla ilgili "*Metni bölümlere ayıran belirticiler (fr. marqueur)*,

⁴⁷ Nimet, Kara Kütükçü, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, 2021, s.196.

olayın gelişim aşamalarına göre bulunabilir. Belirticiler için bağdaşıklık ilişkisi (fr. lien cohésif) terimi de kullanılır. Metinler, kurgusu gereği belli bir sıralama içindedir. Bu sıralamada bir bağdaşıklık vardır ve aralarındaki ilişki de belirticilerle sağlanır”⁴⁸ ifadelerini kullanmıştır.

9.1. Sonra Belirticisi

- ✓ Bir an daldı, tatlı bir şey hatırlamış gibi gülümsedi, **sonra**, içinden geçirdiklerini karşısındakinin sezmesinden korkmuş gibi boynunu büktü (s. 26).
- ✓ Sen beni Şükür’yle Baytar Rasim mi sandın ki, zararlı kağıtlar bulunsun şuramda buramda? Ferah ol! Şimdiye kadar zararlı bir şey yakalatmadım ben... Allah ömür verir de yaşarsam, bundan **sonra** da yakalatmam.” Saatine baktı (s.60).
- ✓ Abdülkerim artık telaşını saklayamaz hale gelmişti. Kapıyı gözetleyerek tabancasını yokladı. **Sonra** birden sıçrayıp Hayriye’nin bileğine yapıştı, yüzüne canını alacak gibi baktı (s.167).
- ✓ Hasan Fehmi’nin öldürülmesi şaşkınlığı içinde yaşadığı 31 Mart rezaletinden **sonra**, Cemiyet’ten çekilmesini çocukluk arkadaşı Kara Kemal Bey önlemişti ama, Birinci Dünya Savaşı’ndaki açık yağmada lekelenmek korkusunun önünde hiçbir mantık dayanmamıştı (s.191).
- ✓ “Siyasetle ilgim yok dedin... **Sonra** karşıma Kara Çete’nin reisini saklamaktan çıktın... Şapka meselesinde durumun nedir? Karşı mısın?” (s.254).

9.2. Artık Belirticisi

- ✓ “Yok canım... Amma yaptın haa! **Artık** ne hacet, kendimizden de şüphelenelim.” (s.38).
- ✓ Daha önemlisi, kurulurken idam yetkisi tanınmamış olan Ankara İstiklal Mahkemesi’ne bu yetkinin verilmesiydi. **Artık** bu mahkeme, sekiz ay yedi gün sürece avukatsız adam yargılayacak, Yargıtaysız margıtaysız adam asabilecekti (s.88).
- ✓ Hayır hayır... hiç karışmayın siz **artık** bu işe... Elverir buraya kadar yaptıklarınız...” (s.122).
- ✓ Kızarsın. Kızılmaktan da öte bir şeydir bu... Kızılmak insancıl bir duygudur. Oysa **artık** sen insanlıktan çıkmışsındır! Bir toplum düşün ki, orda adam öldürmeye SİYASET deniyor (s.212).
- ✓ İstiklal Mahkemesi Kararını vermişti. Bu kararın **artık** bir üst makamda incelenmesine kanun bakımından imkân yoktu (s.242).

9.3. Şimdi Belirticisi

- ✓ Hasip Ağa nargileyi alıp çıktı. Kara Kemal Bey bu dikkati beğenmişti. Gülümseyerek saatine baktı:

“Hani hikâye vardır. ‘Bizim uşak, **şimdi** papuçları giydi... Şimdi kapıdan çıktı... **Şimdi** limana indi... **Şimdi**...”

⁴⁸ Doğan, V.Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, 2017, s.108.

Abdülkerim çok önemli bir şey hatırlamış gibi elini kaldırarak atıldı... (s.59).

- ✓ Yüreğini aralık aralık kıskançlık yokluyordu. "Saçmalama oğlum... Bırak *şimdi* geçmişi... Önümüzdeki işlere bakalım!" Böcekler ötüşüyordu. Birkaç kurbağa atladı suya... (s.156).
- ✓ Sigarayı hınçla içti. "Onların *şimdi* bizim için neler düşündüğünü bilirim ben... Bizim ömrümüz, bütün suçlarımızı muhaliflerimize yüklemekle geçmiştir. Büyük politika sandık bunu... (s.211).
- ✓ Bizi yani İttihatçıları bitirince rahatlayacaklarını sanıyorlar *şimdi*... Oysa biz belki bir dönemde dış güçlere karşı denge olurduk (s.229).
- ✓ Bana sorarsanız hanımlar, olayların gerçeği, gazetecinin gördükleri değil, yazdıklarıdır. Siz *şimdi* söyleyin bakalım, ziyafetin baş yemeği nedir? (s.287).

SONUÇ

Bu çalışmada Kemal Tahir'in "Kurt Kanunu" adlı romanı metinsellik ölçütleri ve küçük yapı; sözcüksel bağdaşıklık ve dilbilgisel bakdaşıklık yönüyle incelenmiştir. Romandaki cümleler aşağıdaki başlıklara göre değerlendirilmiştir ve her başlığa beşer örnek verilmiştir.

1. Sözcük tekrarı ile yapılan yineleme, söz grubu tekrarı ile yapılan yineleme ve cümle tekrarı ile yapılan yinelemeler oluşturucu ögenin yinelenmesi başlığı altında incelenmiştir.

2. Gönderim, artgönderim ve öngönderim başlıkları altında incelenmiştir. Kitabın genelinde artgönderim örnekleri öngönderime oranla daha çok kullanılmıştır.

3. Eksilti yapılar, kitabın konuşma bölümlerinde oldukça sık kullanılmıştır. Bu incelemede eksiltili yapılar: yüklem eksiltisi, özne eksiltisi, nesne eksiltisi, yer tümleci eksiltisinden örnekler verilmiştir.

4. Sezdirim ve çıkarsamalar örtük anlatım başlığı altında değerlendirilmiştir. Yazar, eser kişilerine bu anlatımı oldukça sık kullanmıştır. Özellikle Gazi'ye suikast, İttihat ve Terakki, Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşları konuları açıldığında örtük anlatıma yer verilmiştir.

5. Roman, örgeler ve izlek bakımından oldukça zengindir. Romanın yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti' nin içinde bulunduğu siyasi zeminden bahsetmesinden dolayı örgeler ve izlek, tarihi bilgiler de içinde barındırmaktadır.

6. Dilbilgisel eylem zamanları, yalın zamana ve bileşik zamana göre ele alınmıştır. Roman, bu kullanım açısından zengindir.

7. Romandaki bağıntı ögeleri: karşıtlık, sebep, amaç, sonuç, katkı-sürerlilik, zaman, karşılaştırma, birlik ve almaşım bildiren bağıntı ögeleri başlığı altında değerlendirilmiştir.

8. Öyle ve böyle sözcükleri değiştirim başlığı altında ele alınmıştır. Değiştirim de bir çeşit gönderim sayıldığından bu başlık, romandaki artgönderim kadar zenginliğe sahip değildir.

9. Önce, sonra, artık sözcükleri metni bölümlere ayıran belirtiler olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Cemil, “Hacı Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-pasa> (ADALI, Oya, Türkiye Türkçesinde Biçim Birimler, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.
- AITCHISON, Jean, Teach Yourself Linguistics, London, Hodder-Stoughton, Fourth Edition, 1993
- AKSAN, Doğan, Anlambilim ve Türk Anlambilimi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Yayınları, 2. Baskı, 1978.
- AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, 1982.
- AKSAN, Doğan, Dilbilim Seçkisi, Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Seçmeler, Ankara, TDK Yayınları, 1982.
- AKSAN, Doğan, Dil, Şu Büyüklü Düzen, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2003.
- AKSAN, Doğan, Dilbilim ve Türkçe Yazıları, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2004.
- BAŞTÜRK, Mehmet, Dil Edinim Kuralları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi, Ankara, PegemA Yayıncılık, 2004.
- BAYRAV, Süheyla, Yapısal Dilbilimi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969.
- BAYRAKTAR, Nesrin, Dilbilimi, Ankara, Nobel Yayınları, 2017.
- CHOMSKY, Noam, Dil ve Zihin (Çev: Ahmet Kocaman) Ankara, Ayraç Yayınevi, 2001.
- GÜNAY, Doğan, Metin Bilgisi, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2003.
- KARA KÜTÜKÇÜ, Nimet, Ekonomi ve Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler, Ankara, Gazi Kitabevi, Eylül 2021.
- KILIÇ, Veysel, Dilin İşlevleri ve İletişim, Dilbilim Açısından Kurumsal Bir Çalışma, İstanbul, Papatya Yayınları, 2002.
- KIRAN, Zeynel, Dilbilim Akımları, Ankara, Onur Yayınlar, 2. Baskı, 1996.
- NIDA, E:A, Dilbilim Üzerine Tartışmalar (Çev. Ö.Başkan) İstanbul İÜ, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1973.
- SAUSSURE, Ferdinand de, Genel Dilbilim Dersleri, (Çev. Berke Vardar), Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- SMİTH, Neil, Chpmks Ideas and Ideals Cambridge: Cambridge Universty Press, 1999.
- TAŞ, İsmail, Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel Şiirleri Örneği, Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi, trk dergisi, 2020, s., 59-86
- TOKLU, M. Osman, Dilbilime Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.
- UZUN, Leyla Subaşı, Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Ankara, Simurg Yayınları, 1995.
- ÜÇOK, Necip, Genel Dilbilim, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2. Baskı, 2004.
- VARDAR, Berke, Dilbilimin Genel Kavramı ve İlkeleri, Ankara, TDK Yayınları, 2. Baskı, 1982.
- YULE, George, The Study of Language, Cambridge, Cambridge Universty Press, Second Edition, 1996.
- YÜCEL, Tahsin, Yazının Sınırları, İstanbul, Adam Yayınları, 1982.

TÜRKÇEDEN OSMANLICAYA CEP KILAVUZU'NDAN KULLANIM YAYGINLIĞI KAZANMAMIŞ KELİMELER ÜZERİNE*

ON UNCOMMON WORDS FROM THE POCKET GUIDE FROM TURKISH TO OTTOMAN TURKISH

Hanifi VURAL **

ÖZ

Diğer diller gibi Türk dili de ilk konuşurundan itibaren tarihi süreçte gelişip büyüme ve yayılma yolunda çeşitli aşamalardan geçmiştir. Türk dilinin gelişim macerası, iç kümelenmeler ve dış temaslar olmak üzere iki ayrı yönden farklı görünüm ve nitelikler zemininde süregelmiştir. En eski devlet dillerinden biri olması bakımından erken dönemlerde başka kültürlerle alış veriş fırsatı bulmuş olan Türk dili, hem etkilemiş hem de etkiye açık konumda bulunmuştur. Canlı bir varlık olan dilin doğası çerçevesinde ve doğal bir seyir içinde sanatsal ve sosyal faaliyetlerin de etkisi ve katkısıyla yoluna devam etmiş olan Türk dili, özellikle Tanzimat'tan sonra kimi arayışlara ve hatta projelere konu edilmiş ve bir bakıma bazı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu yazıda, söz konusu bağlamda 1935 yılında yayımlanan Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu adlı eser hakkında bilgi verilecek ve burada önerilen söz kadrosundan günümüze kadar gelemeyenler tespit edilip değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dil, sözlük, Türk Dili, Türk Dil Devrimi, Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu

ABSTRACT

Like other languages, the Turkish language has passed through various stages in the historical process since its first speaker, on the way to growth and spread. The development

---

* Bu makale 23.11.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 23.11.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 30.11.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atf şekli; Hanifi Vural, Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'ndan Kullanım Yaygınlığı Kazanmış Kelimeler Üzerine, *Karabük Türkojoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: IV (2021), Karabük 2021, s. 85-. ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885 DOI: 10.7596/katud.31122021.006

** Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü hvural@fsm.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-3082-1005>

adventure of the Turkish language has continued on the basis of different appearances and qualities from two different aspects, internal clusters and external contacts. Being one of the oldest state languages, the Turkish language, which had the opportunity to exchange with other cultures in the early periods, was both influenced and open to influence. The Turkish language, which continued on its way within the framework of the nature of language as a living entity and with the influence and contribution of artistic and social activities in a natural course, was subject to some searches and even projects, especially after the Tanzimat, and was subjected to some regulations in a way. In this article, information will be given about the work called Pocket Guide from Turkish to Ottoman Turkish, which was published in 1935 in this context, and those who have not survived from the list of words proposed here will be identified and evaluated.

Key Words: Language, dictionary, Turkish Language, Turkish Language Revolution, Pocket Guide from Turkish to Ottoman Turkish

Giriş

Bilindiği gibi, Anadolu’da konuşulan Türkçenin, yazı dili olduğu günden itibaren etkilendiği ve kısmen beslendiği dillerden, diğer bir ifadeyle Arapça ve Farsçadan uzak kalıp kalamama konusunda zaman zaman kimi çıkışlar ve görüşler ortaya çıkmışsa da¹ Yeni Türkiye dönemine kadar bu anlamda Türkçe lehine sonuçlanmış bir noktaya gelinememiştir. Konu, alfabe tartışmalarıyla birlikte² Tanzimat döneminde de farkı muhitlerde etraflıca ele alınmış, bu doğrultuda ‘gazete dili’ dolayısıyla, yazılanların geniş kitlelere ulaşması maksadıyla konuşma diline kısmen yaklaşılmaya çalışılmıştır. Yeni Türkiye döneminde birçok alanda olduğu gibi ‘dil’ alanında da pek hızlı bir değişim süreci başlamıştır. Türkçenin tarihî köklerinden gelen zenginliğini; bilim, kültür, edebiyat ve öğretim dili olarak kendine özgü taraflarını ortaya çıkarmak maksadıyla 12 Temmuz 1932’de Mustafa Kemal Atatürk’ün talimatıyla "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" kurulmuş ve Cemiyet faaliyetlerine başlamıştır. Kurucular kurulunda devrin milletvekilleri ve tanınmış edebiyatçıları yer almış, ilk başkanı olarak da Samih Rifat Bey görevlendirilmiştir. Cemiyet, "Türk dilinin öz güzelliğini ve varsıllığını ortaya çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" olarak belirlediği hedefler doğrultusunda daha Atatürk’ün sağlığında 1932, 1934 ve 1936 yıllarında üç kurultay yapmış, yönetim

¹ Ağah Sırrı Levend, “Dilde Özleşme Hareketinin Tarihiçesi”, Dil Devrimi Üzerine, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1967, s. 14-25.

² Bkz. Nurettin Gülmez, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Harfler Üzerine Tartışmalar*, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul 2006.

organlarını seçmiş ve sunulan bildirimler üzerine yapılan tartışmalar doğrultusunda dil politikasının çerçevesini netleştirmiştir³.

Cemiyetin ilk faaliyetlerinden biri de Cep Kılavuzları çalışmalarıdır. “İkinci Kurultay’da planlandığı üzere”⁴ 1935 yılında önce Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu sonra da Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu olmak üzere iki ayrı çalışma yayımlanmış, bir yandan da Büyük Türkçe Sözlük için çalışmalar sürdürülmüştür.

Bu yazıda, Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu’nun içeriğinden, madde başlarından söz edilecek ve 1935 yılında önerilen söz kadrosundan günümüze kadar gelemeyen kelimeler tespit edilip ortaya konulacaktır. Karşılaştırma için Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’ün son baskısı esas alınacaktır.

Kılavuzun ön sözünde şu bilgilere yer verilmektedir:

“Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu adıyla ortaya konan bu kitap, Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzunun endeksidir. Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzunda yazılı Türkçe karşılıklar, alfabe sırasına alınarak, hangi Osmanlıca sözlere karşılık tutulmuş ise onlar da yanına yazılmıştır. Bunu böyle çıkarmakla düşünülen şey, Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzuna göre bir yazıyı okuyanlar, yazıda gördükleri bir Türkçe sözün ne demeye geldiğinde duraklarsa, bunu bulabilmelerini kolaylaştırmaktır. ...”⁵

Kılavuzun ön sözünde de belirtildiği gibi Cemiyet tarafından oluşturulan yeni kelimelerle yazılan metinlerin doğru anlaşılması için böyle bir çalışmaya gerek görülmüştür. Diğer bir ifadeyle Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu bir bakıma Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu’nun yazmada ve anlamada ortaya çıkaracağı aksaklıkları giderme amacıyla hazırlanmıştır. Yine bu amaç doğrultusunda taşınabilirliği de hesaba katılarak çalışma, cep kitapçığı hacmiyle yayımlanmıştır. 340 sayfadan oluşan bu cep lügatinde izlenen yöntem şöylece sıralanabilir:

1. Osmanlı Türkçesindeki Arapça veya Farsça kelimeler açıklama bölümüne, önerilen karşılıklar da madde başı olarak yazılmış:

Acıklılık : Fecaat

Açım :Küşad

2. Eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeler bir maddede toplanmış:

Acılar : 1. Alâm; 2. Evcâ

3. Karşılıkları verilen Arapça veya Farsça kimi kelimelerin Fransızca karşılıkları da verilmiş:

³ Zeynep Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, Ankara 1963.

⁴ Geoffrey Lewis, *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, (Çev. Mehmet Fatih Uslu), Paradigma Yayınları, İstanbul 2007, s. 74.

⁵ *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul Devlet Basımevi, 1935, s. III.

Açık : 1. Zimmet; 2. Müsteban; 3. Mekşuf; 4. Aleni; 5. Münhal : Vacant; 6. Celi : Clair, ouvert, evident; 7. Bâhir, hüveyda, ayan, zâhir, aşikâr : Clair, apparent, ouvert, evident; 8. Vâzlı : Clair

4. Madde başının terim olduğunu belirtmek üzere önerilen kelimeden hemen sonra (T.) kısaltmasına yer verilmiş:

Ağanlar : Usul (T.)

5. Kimi maddelerde parantez içinde eşanlamı kelime veya kelimelere gönderme yapılmıştır:

Angı (Bak: ün, ad, san, kü) : Şöhret : Reputation, renom, renomee, celebrete

Cep Kılavuzunda Yer Alan Örnekler

Baştan sona taranan kılavuzun madde başları Türk Dil Kurumunun genel ağ ortamındaki Güncel Türkçe Sözlük'teki madde başlarıyla karşılaştırılıp önerilenlerden günümüze kadar gelemeyenler tespit edilerek listelendi:

A	Aktıcı, aktılı : Ecîr
Abay : Dikkat : Attention ⁶	Aktsız : BilâücretAlaca verece : Teslim teslimüm
Abaylamak : Dikkat etmek	Alacı : Cellad
Abaylı : Dikkatli	Alağız : Zemmam
Acık : Facia	Alaç : Müsadere : Cofiscation
Acır : Merhametli	Alaç etmek : Müsadere etmek
Acunsal : Âlemşümül, cihanşümül : Mondial	Alçaklama : Hakaret
Açılama : İstikşaf.	Alçaklanmış : Muhakkar
Açılamak : İstikşaf etmek	Aldaç : 1. Desise, mekr, firib, hile, hud'a 2. Kâzib
Açım söylevi : Nutku iftithah.	Aldanık : Mağbun
Açın : Keşf	Algı : Ganimet
Açınlamak : Keşfetmek.	Alımca : 1. Aavid 2. Caize
Açınlanmış : Mekşuf	Alımcı : Tahsildar : Percepteur
Açkı : Cila, saykal [Kelime bu anlamda kullanılmıyor.]	Alımsa : Tahsildar
Adanç : Vâd : Promesse	Alımsa veren : Raşi
Ağal : Havas	Alınç : Mehuzat, tahsilât, makbuzat
Ağan : 1. Sâid; 2. Şahab	Alıt : Makbuz : Reçu
Ağanlar : Usul (T.)	Almaş : Becayış
Ağbide : Âbide	Altüstleme : Takdim ve tehir
Ağbit : Âbid	Alveri : Muamele
Ağbidevî : Âbidevî	Anak : Hafıza : Memoire
Ağım : Suud	Anasal : Esasi : Costitutionnel
Ağrsamak : İstiskal etmek	Angı : Şöhret : Reputation, renom, renomee, celebrete
Ağlamsık : Mütebakı	Angular : Meşahir
Akağ : Mecra	Anık : 1. Müstaid, kabiliyetli; 2. Müheyya
Akımsar : Nikbin : Optimiste	Anıklık : Ehliyet, kabiliyet, istinad
Akınmak : Meyletmek	Anlaşıp : Mütelif
Akız : Seyyale	Anlatığ : Medlül
Akılık : Nuhâ : Moelle	Anlatık : Fıkra : Anecdote
Akkın : Selis	Anmaç : Bergüzar : Souvenir
Akkınlık : Selaset	Antbeti : Ahidname
Aklamak : Tebriye etmek : Acquitter	Ahtbozan : Ahidşiken
Akkan : Sathı mail	Antbozmak : Nakzı ahdetmek : Parjurer, violer, son serment
Aksa : Ârıza : Entrave	Antil : Mukaddime
Aksalar : Avarız	Antsıyan : Ahidşiken
Aksoyluk : Asalet, necabet, esalet : Noblesse	
Akti : Ücret : Salaire	

⁶ Kılavuzun yazımına bağlı kalındı.

Antsiymak : 1. Nakzı ahdetmek :Parjurer, violer, son serment; 2. Hanis olmak.
Aptalavlıyan : Eblehfürüb
Ar akademisi : Güzel San'atlar Akademisi
Aral : Cezairi müctemia
Aramaç : Taharri : Fouille
Aran : İtidal
Arasil : Mütevazi, müvazi
Arasılız : Gayrimüvazi
Arda : Aile : Famille
Ardaç : Peyk
Ardala : Zeyl : Appendice, supplement
Ardalamak : Tezyil etmek : Adiondre, Ajouter un uppendice
Ardamak : Terdif etmek : Faire accompagner
Ardın arđın : Kahkari
Arıĝ : 1. Münakkahi; 2. İsmet
Arıkan : Halisüddem
Arılma : 1. Tasfiye : Liquidation, epuration; 2. Tezkiye
Arın : Pakize
Arkış : Kafile
Arkuru : HamailiArısı- : Beyne : İnter
Arıbaĝınç : Menutiyeti mütetekabile, tâbiiyetimütetekabile : Interdependance
Arıma : Müdahale : İntervenir
Arısulusal : Beynelmîlel : International
Artamak : Baki kalmak : Survivre
Asad : Unvan, mahlas
Asadlama, asadlanma : Tahallûs
Asbetik : Müzakere
Asdirektör : Müdürî şâni
Asıda : Muallâk : En suspens
Asıda bırakmak : Muallakta bırakmak
Asıĝ : Menfaat, menafî, faide : Profit, interes
Asıĝcıl : Menfaatperest
Asıĝlanma : İntifa
Asıĝlanmak : İstifade etmek
Asıĝlanmış : Müstefid
Asıĝlı : Müfid, nafi
Asılĝan : Musallat
Asımtakım : Hulliyat
Aslıbir : Hemasil
Asman : Avize : Lustre
Aşuur : Tahteşşuur
Astöz : Faraziye : Hypothese
Astözel : Farazî : Hypothetique
Astüzük : Talimat : Reglement
Asuĝman : Asüman :Ciel
Aşırım : İhtilas
Aşırta : İhtiras
Ataĝ : Vasi : Tuteur
Ataĝlık : Vesayet : Tutelle
Atan : -endaz
Atayık : Ceddanî : Atavique
Atayıklık : Ceddaniyet : Atavisme
Ateşĝet : Ateşĝede
Atınc : Mermi

Avlı : Harim : Senatuire, enceinte
Avunç : Teselli : Consolation
Aybit : Bârî
Ayırĝa : Nifak, tefrika, nifaku şikek
Ayırmaç : Fârika
Ayırtsamak : Tecrid etmek : İsoler
Ayıt : Bahs : Propos, question, chapitre
Ayıtılan : Mezkûr
Ayıtılmak : Bahsetmek : Parler, traïter
Ayle : Aile
Ayral : İstisnaî, şaz, müstesna
Ayrallık : İnsaniyet
Ayaram : Tafsilat : Detail
Ayramak : Müstesna tutmak, istisna etmek
Ayramlamak : Tafsil etmek : Detaïller
Ayramlarıye : Tafsilatiye : En detail
Ayramlar : Teferruat : Details
Ayrasız : Bilâistisna : Sans exception
Ayırç : Fasl
Ayırksın : Tuhaf, acayib : Excentrique
Ayrıs : Muhalefet : Opposition
Ayta : Hitabe, hutbe
Aytaç : Hatîb
Aytamak : Hitab etmek
Aytab : Muhatab : Interlocuteur
Aytar : Muahabir : Correspondant
Ayta söylemek : İradı hitabe etmek
Aytaşma : Muhataba : Conversation
Ayta vermek : İradı hitabe etmek
Aytaşma : Münazara, mübahase, münakaşa : Discussion
Aytaşmak : Münazaraetmek , mübahase etmek : Disculer
Ayyl : Senei kameriye
Azay : Asgari : Minimum
Azı : İhtilal, isyan : Revolte, rebellios
Azınc : Dalâlet : Egarement, aberration
Azıyan : İhtilâlcî, asi, baĝi
Azıyanlar : Usat
Azrak : Ender

B

Baĝı : Sihir
Baĝın : İrtibat
Baĝınan : Râm, münkad.
Baĝınç : Menutiyet
Baĝınçlı : Menut : Dependent
Baĝınlı : Tâbi
Baĝınmak : Tabiiyet etmek, inkiyad etmek, râm olmak
Baĝınsız : Müstakil, gayritabii : İndependent
Baĝlanışma : Nikâh
Bakıt : Mirsad
Bakman : Müfettiş
Bakmanlık : Müfettişlik
Bahĝ : Şehir : Ville
Barıma : Muhafaza

Barımak : Muhafaza etmek	Berilemek : Tebriye etmek, ibra etmek : Acquitter
Basan : Tabi : Impremeur	Berilenme : Beraet : Acquittement
Basarık : Pedal	Berilenmek : Teberri etmek, beraet etmek : Etre acquitte
Basış : Tazyik	Berilenmiş : Beriyyüzümme
Basıçlamak : Tazyik etmek : Oppresser	Bekem : Muhkem
Başın : Esasî : Principal	Bekit : Vakf, tesis
Başmanlar : Esas, rüesa	Bekiten : Vakıf
Başsağı : Taziye	Bekitler : Evkaf
Başsağlamak : Taziye etmek	Bekitme : Tarsin
Baştak : Muharrir : Promoteur	Berilik : Beraet : Innocence
Başvurak : Mercii, aid	Berkem : Müstahkem
Batın : Gurub	Berki : Metanet : Solidité, resistance
Batır : Şeci	Berkite : Kuvvei müeyyide : Sanction
Batırılmak : Tecellüd göstermek	Besbellik : Bedahet : Evidence
Batka : İflas	Beslem : İlaşe
Batkamak : İflas etmek	Beti, Betik : 1. Varaka : Fuille 2.Mektub, name, 3.Tahrirat,tezkere
Bayar : Celil	Betikler : Evrak
Bayarlar : Ayan : Notables	Betil : Haceri semavi
Bayık : Muhakkak, alettahkik, şühbesiz	Betimen : Katib
Bayındırmak : İmar etmek	Betimenlik : Kitabet
Bayla : 1. Cilve 2. Şive, eda : Grace, charme	Betke : Makale : Article
Baylav : Şart	Bezeksell : Yezvini : Decoratif
Baylavbeti : Şartname	Bırakğ : İmtiyaz : Concession
Bayragün : Yevmi mahsus:Fete	Bırakım : Ruhsat
Bayramak : Tes`id etmek : Feter	Bırakışma : Mütareke
Bediz : Bedi : Merveille	Bırakışmak : Mütareke etmek
Bedizel : Bedii	Bırakutlar : Metrukut
Beğendeğer, Beğenilir : Şayanı takdir	Bildirig : 1. Tebrig, tebligat 2.Beyanname
Beğenik, beğenilmiş : Pesendide, makbul, meşhur	Boğuluk : Kemend
Beğence : Takriz	Bolavurt : Tafrafürüş : Charlatan
Bekitmek : Tarsin etmek	Bor : Mey, hamr
Beldek : Alamet	Borçsıratma : İtfayı düyun
Beldekler : Alaim, araz	Boşartmak : 1.Terhis etmek : Congedier 2.Tahliye etmek 3.Serbest bırakmak
Belgem : İlam	Boşinan : Batıl itikad : Fausse croyance
Belgen : Mevsuk	Boşinanlar : Etabil : Superstitions prejuges
Belgin : Şöhretli, meşhur 2.Malum	Boşsanı : Zehabı batıl
Belginler : Meşahir	Bozut : Mefsedet, nifaku şikak, fesad, fitne:Corruption,sedition,perturbation
Belgirtme : İsbat	Bozutçu : Münafik, müfsid, fitnecu
Belgit : Sened	Bozutçuluk : Münafıklık, müfsidlik, mefsedet
Belin : Haşyet	Bozutlama : Tahrif
Belirgi : Tebartız	Bozutlanmış : Muharref
Belit, belişme : Taayyün	Bozutmak : İfsad etmek:Corrompre
Belişmek : Taayyün etmek	Böle : Sütün
Belletim : Müzakere : Repetition	Böleç : Maksim
Bellilik : Müayyeniyet	Bölek : Fıkra : Paragraphe
Bellsiz : 1. Mechül, gayrimuayyen : Inconnu, incertain 2.gayrimahsus	Bölem : Tefrika : Feuilleton
Beltir : Meydan : Carrefour	Bölgel : Nahiyevi : Regional
Benbenlik : Nahvet : Orgueil	Bölsüz : Cüz`ü layetecezza : Atome
Bengilemek, bengileştirmek : Tebid etmek : Eterniser	Buç : Hudud
Benzek : Taklid	Buçlamak : Tahdid etmek : Limiter
Benzet : Taklid	Buçlu : Mahdud : Limite
Benzetçi : Mukallid : Imitateur	Buğurma : Tebahhur
Benzetleme, benzetmel : Taklidi	Bulcay, buluşak : Mev`idi mülakat
Benzetlemek : Taklid etmek	Bulduru : Fihrist
Berileme : Tenzih	

Bulgu : Vicdan : Conscience	Değre : Daire : Cercle
Bulman : Muhteri, mucid : Inventeur	Değrel : Dairevî : Circulaire
Bulu : İhtira, icad : Invention	Değşin : İstihale
Büget : Su bendi, bend : Barrage	Değşinmek : İstihale etmek
Büksül : Mevce	Değşitleme : Muavaza
Büksülme : İvıvac	Dekçi : Mekkâr, dessor, hilekâr, ayyar : Ruse, intriguant, fourbe
Bürüm : Zarf : Enveloppe	Delçe : Mesame
Bürümlü : Mazruf, mazrufen	Deleceen : Sakib
C	Denev : Tecrübe
Cezel : Cezai : Penal	Dendeş : Küfûv, adil, muadil : Equivalent
Cete : Cehd : tache, effort	Dengeşmek : Teadül etmek
Ceteleşme : Mücahede	Dengeştirmek : Tevazün etmek, tevzin etmek : Equilibrer
Cismel : Cismanî : Corporel	Dengey : Siklet merkezi
Cuda : Asla, haşâ, kat'ıyyen, kat'a	Denizel : Bahrî : Maritimemahfil
Cumlama : Cemi : Addition	Derge : Dergah, mahfil, hanıkah
: President de la Republique	Dergimek : Tedvin etmek
Cumlamak : Cem etmek : Additioner	Dergin : Müdevven
Cumlayın : Cem'an : En tout	Derilgen : Tertibli
Cumur : Cümhur : Publicanis	Dermeç : Muktetefat
Cumur Başkanı : Reisi Cümhur	Devrel : Mevku
Cumur Başkanlığı : Riyaseti Cümhur	Dılığ : Dılı
Cumurcu, cumurcul : Cümhuriyetperver : Republican	Dışahlâksal : Lâahlâkî : Amoral
Cumuriyetler, cumurluklar : Cemahir	Dış Bakanı : Hariciye Vekili
Cumurluk, cumuriyet : Cümhuriyet : Repiblique	Dış Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı : Hariciye Vekâleti
Cumursal : Cumhurî	Dış Dinsel : Lâdini
Cusun : Cins : Genre	Dışnomal : Gayritabii, anormal
Cusundaş : Mütecanis, hemicins	Diben : Zemin : Fonds
Cusundaşlık : Tecânüs	Diki : Amût, sütun, şakul
Cusunlar : Ecnas	Dilger : Takrir
Cümleyn : Cem'an : En tout	Dilev : 1.Mütalebe, müdde; 2.Dava
Ç	Dilev açmak : Dava etmek
Çağan : Mevsim	Dilevci : Davacı
Çağbeti : Takvim	Dilevermek : Fâş etmek, ifşa etmek
Çağırman : Dellal : Crieur public	Dilevler : Müddeiyat, mütalebat
Çağırmanlık : Dellaliye	Dilge : Şerha
Çağlık : Mevku	Dilgem : Teşrih
Çağrık, çağrılı, çağrılmış : Med'uv	Dilgelemek : Teşrik etmek
D	Dinastî : Hanedan
Dağılaşmak : Tevazu etmek.	Diniz : Mutmain : Convaineu
Dağıtmaç : Müvezzi	Dinilemek : Tatmin etmek
Dakka : Dakika	Dinizlik : İtminan
Delay : Umman : Ocean	Dinlenek : Âramgâh : Lieu de repos
Dalum, dalınç : İstiğrak	Dipsel : Esasî : Fondamental
Damık su : Mai mukattar	Direnci : Musir
Danak : Ucube, acıbeı hilkat	Dirkeç : Sütun
Danışım : Meşveret	Diye : 1. İfade; 2. Mantuk
Danışıt : Şûra	Diye : Beyanat : Declaration
Değet, değey : Temas	Dizeç : Satr
Değette bulunmak : Temasta bulunmak	Doğak : Matla
Değışgeç : Muadil	Doğusa : Lohusa
Değışit : Taviz, ivaz	Doğuşlu : Bihzad : Bien né
Değışkel : Muaddel : Modifie	Doğut : Maskatı reis
Değışkemek : Tadil etmek : Modifier	Dokunam : Lâmise
Değışmen : Mubadil	Dokuş : Temas
	Dolan : Tezvir

Dolancı : Müzevvir

Donsuk : Camid : Inanimé

Donşak : Cümudiye : Glacier

Doy : Ziyafet

Doysak : Müstağni

Doysatmak : İğna etmek

Doyu, Doyurgu : İşbâ

Doyuksamak : Gina getirmek

Doyumsama : İstiğna

Doyumsamak : İstiğna etmek

Dölen : Azm, cezm

Dölenmek : Azmetmek

Dölerme : Tenasül : Procréation

Döngge : Mahrek : Trajectoire

Döngül : Medar

Dönü : 1. Tevbe; 2. Devr; 3. Rücü

Dönükbaş : Sergerdan

Dönümek : Tevbe etmek

Dönüyücü : Taib

Dura : Sebat

Durlu : Müstakar, sâbit

Durluk : İstikrar

Dursama : Tatil

Dursamak : Tatil etmek

Duruştay : Mahkeme

Duyak : Uzvu his

Duyal : Hissî : Sentimental, sensoriel

Duyganlık : Hassasiyet : Sensibilité

Duygucu : Hissiyatperest

Duymaç : Muhbir

Duyuk : Peyam, mesmu

Duyuklaşma : Muhabere, mürasele

Dürüş : Himmet, cehd : Tache, effort

Dürüşken : Mukdim

Dürüşmek : Gayret etmek, cehdetmek, teemmül etmek; S'efforcer, tâcher

Düşerge : 1. Fariza, vecibe; 2. Nasib

Düşgelmek : İsabet etmek

Düşgetirmek : İsabet ettirmek

Düşke : Araz, ârıza : Accident

Düşkel : Ârızı : Accidentel

Düşkünezen : Zebunküş

Düzem : Düzemeç : Tertib : Ordre

Düzemek : Tertib etmek

Düzmen : Bestekâr : Compositeur

Düzeygiç : Tesviye ruhu

Düzge : Nesak

Düzü : Tarz

Düz ürem : Faizi basit

E

Ebe : Kabile

Edevler : Âdab

Edinek haklar : Hukuku müktesebe : Drotis acquis

Edinik : Müktesebe

Edinsel : Kisbî

Eğmel : Mukavves : Courbé, arqué

Eğriç : Münhani

Ekelge : Mezraa

Ekitli : Munsif : Equitable

Ekitmek : Nisfet etmek, insaf etmek

Eklenik : Mülhak : Annexe

Ekse : Nâkis : Moins

Eksin : Âciz : Incapable, inpuissant

Eksince : Âcizane

Eksinler : Aceze

Eksinler yurdu : Darülâceze

Eksinlik : Acz

Eksinmek : Âciz kalmak

Ekşit : Hâmız, asit : Acide

Ekşitlenmek : Tahammuz etmek

Ekzemek : İcrayı memuriyet etmek, icrayı sanat etmek : Exercer

Ekzenme : Mümarese

Eline : Yadbeyad : Directement

Eliuz : Çiredest

Emdeme : Müdavât

Emgen : Eczacı

Emget : Eczahane

Erece : Pâye, rütbe, mertebe

Ereceler : Meratib

Eрге : Maksud, maksad, garaz, meram

Eriç : İstirahat

Eriçlik : Huzur ve âsaiyş, rahat

Eriçsiz : Bihuzur : Sans repos, gêné

Es : Zihn

Esi : Asil

Esillik : Asalet

Esimek : İlham etmek

Eskin : Nesin, rüzgâr

Eskinler : Riya

Etizlenme : 1. Tecessüm; 2. Teşahhus

Eten : Madde : Matière

Etenci : Maddiyun : Materialiste

Etensel : Maddî : Material

Etiz : Cism : Corps

Etizler : Ecsam

Etke : Âmil : Facteur, mobile

Etleç : Mülalhâm

Evele : Tevil

Evelemek : Tevil etmek

Evelem : Mûsaraat

Evemek : İstical etmek, acele etmek

Evin : 1. Lûb : Pülpe; 2. Cevher

Evrinmiş : Müttekâmil

Evrinmek : Tekâmül etmek

Eylev : Amel, fiil

Eylevler : Âmâl, e'âl

G

Geçegen : Muvakkat

Geçiv : Hiçiv

Geçivci : Heccâv

Genel savaman : Müddei umumî
Geneloy : Reyî âm
Genit : Teşrih, Şerh : Commentaire
Genitmek : Teşrih etmek, Şerh etmek
Genlemek, genlik vermek : Terfih etmek : Améliorer
Genli : Müreffeh : Aisé
Gerçe : Şe' niyet, hakikat : Réalité
Gerçel : Hakikî, şe'ni : Réel
Gerçelemek : Tahakkuk ettirmek : Réaliser
Gerçelenebilir : Kabili Tahakkuk
Gerçeleşme : Tahakkuk : Réalisation
Gerçleşmek : Tahakkuk etmek
Gerçelik : Hakikat : Réalité
Gerçin : Anket, tahkik, tahkikat
Gerçinci : Muhakkik
Gerçinlemek : Tahkik etmek
Gerçinlendikte : Ledettahkik
Gerçinlendikten sonra : Badettahkik
Gerçinlenebilir : Kabili tahkik
Gerçinlenmiş : Muhakkak
Gerçinleşme : Tahakkuk : Vérification
Gerit : İade
Geritli : İadeli
Geritli bağıtlı : İadeli, taahhütlü
Geritmek : İade etmek
Geysi : Kısve, came
Gezek : Mesire
Gezin : Seyahat
Girek, girit : Medhal
Giret : İdhalât : Importation
Girim : Duhul
Giriç : Giriş
Gizaç : İfşaat : Divulgation, révélation
Gizbili : Keramet
Gizden : Bâtınî : Esotérique
Gizdeş : Mahremi esrar, mahremi râz, sırdaş : Confident
Gizep : Hikmet
Gizer : Ketum
Gizerlik : Ketumiyet
Gizely : Harîm : Sanctuaire
Göçeyil : Hicrî
Göçünmüş : Mütevaffa
Gökçül : Nilgün
Gömme alayı : Tedfin merasimi
Gömülge : Medfen
Gönülmeç : Cemile
Görem : Basra : La vue
Göret : Ziyaret
Göretçi : Zâir : Visiteur
Görey : Nezaret, manzara
Görgüç : Adese : Lentille
Görgüçsel : Adesî
Görmen : Müşahid
Görülük : Cihannüma
Görüüşü : Müzakere
Göyet : Rasadhane

Göymen : Râsîd
Göynü : İstirab, piçü tâb
Göyüm : Rasad
Gözen : Cazibeli, cazip
Gözerim : Ufk : Horizon
Gözet : Nezaret : Surveillance
Gözlemen : Râsîd
Gözyumu : İğmazı ayn
Gücem, gücen : Sitem
Gücame : Gadr
Gücemek : Gadr etmek
Güçemen : Gaddar, zalim : Cruel
Güçengen : Seriül'infial
Güdem : Sevk ve idare : Direction
Güdemek : 1.Sevk ve idare etmek : Driger; 2.Takib etmek
Güden : Mürevvic
Güderge : Fikri takib
Güleşme : Musaraa
Gündebir : Ruzmerre
Günnyıl : Senei şemsiye
Gürelme : Tefeyyüz, feyz
Gürelmek : Feyzdar olmak, feyz bulmak
Gürelmiş : Feyzdar
Gütge : Muzmer, fikri muzmer
Güzey : Saye

H

Hak iyesi : Müstehik
Haktanır : Hakşinas :Equitable
Ham ürüt : Hasıraltı gayrisafıye
Haykırı : Feryad, efgan, figan
Hötlem : Tehdit
Hötlemek : Tehdit etmek : Menacer
 Hura! : Aferin : Bravo
Hükümen : Hakim : Juge
Hükümenler : Hükkâm

I

Ira : Seciye, siret, haslet, şemail
İralar : Hasail.
Iram : Buud : Dimension
İramlar : Eb'ad
İrlam : Sürud
İsnık : Menus
İsı yel : Semum, sam, badı semum
İslı : Meskun
İşınak : Meşale

İ

İçelge : Meyhane
İçel güç : Kuvve-i maneviye
İçken : Ayyaş
İçkili : Mütevehhâm
İçyakan : Dilsüz
İdem : Eyzan, Kezalik
İdemen : Entellektüel, münevver, mütefekkir : Intellectual
İdentite : Ayniyet : İdentité

İdeyel : Fikrî**İdi** : Mabud, mevla, rab**İdililik** : Rububiyet : Divinité**İğcil, iğdir** : Alil, malûl : Infirmé**İğcil savaşılar** : Malûl gaziler**İğrence** : Zemime**İkin** : Sâniyen**İldeş** : Hemşehri**İldim** : Peşiman**İlemek** : Tel'in etmek : Maudire**İleritutmak** : takdim etmek : Précéder**İlgen** : Alâkabaş : Intéressant**İlimek** : Taallûk etmek**İlimmen** : Âlim : Savant**İmay** : İma**İmaylamak** : İma etmek, telmih etmek**İmaylı** : Manidar**İmkant** : karine**İmre** : Aşık : Amoureux**İmrence** : Mağbut**İmsel** : Misal**İmsilemek** : Temsil etmek : Représenter**İngiz** : Münhat : Abaissé**İngizlik** : inhîtat : Abaissement**İnsel** : Beşerî, insani : Humaine**İrde** : İrade, ihtiyar : Volonté**İrdel** : Tetebbu, mütalea, tahsil : Etude**İrdeli** : İradeli**İrdemen** : Mütetebbi, müteharri, müdekkik, muhakkik**İrdemen** : Talebe, şagird, üniversite talebesi : Etudiant**İrdesel** : İradî**İrdesiz, irdesizce** : Minharikasdin, bigayrikasdin,

gayriihtiyarî, gayriiradî

İrgen : Müsbet : Positif**İrtelemek** : Talik etmek**İspekter** : Müfettiş**İspekterlik** : Müfettişlik**İsremek** : İsrar etmek**İstekveren** : Müştehi**İsten** : ihtiyar : Option**İstenel** : İhtiyarî : Facultatif**İsteni, istev** : Mütalebe**İşanlar** : Kârazma, kâarazmûde, kârdan**İşçen, işçimen** : Faal**İşçenlik, işçimenlik** : Faaliyet**İşidem** : Samia**İşitlik** : Misma**İşletge** : Kuvvei muharrike**İşnel** : Filî**İzdemek** : İktifa etmek**İzdemem** : Peyrev, şagird, şagirdi marifet**İzdeş** : Mensub, müntesib**İzdeşlik** : Mensubiyet**İzer** : İsr : Trace**İzilik** : Rububiyet**K****Kaçıt** : Mefer, mahalli firar**Kalga** : Tereke**Kahğ** : Miras**Kahız** : Bakî, lâyemut : İmmortel**Kamoy** : Efkârî umumiye**Kamuğ** : Amme : Le public**Kamuğası** : Menfaati umumiye**Kamun** : Nahiye : **Commune****Kamun başkendi** : Nahiye merkezi**Kamunbay** : Nahiye müdürü**Kamun yönetim kurulu** : Nahiye idare heyeti**Kanağı** : Nişter**Kandırı** : İlkaat**Kanığ, kanmış** : Kani**Kanışma** : İcabî kabul**Kanıtkan** : Mukni : Convaincant**Kanlak** : Demevi**Kapaç** : Gasb**Kapaççı, kapman** : Gasıb**Kapaçlamak** : Gasbetmek**Kapsık** : Mahbus**Kaptaç** : Seddade**Karabun** : Dahiyse : Cataclysmé**Karaç** : İftira, bühthan**Karaçlamak** : İftira etmek**Karadamar** : Verid**Karal** : Ahâdî nas, avam : Plébe, populace**Karalak** : Avamfirib, avampesend**Karalı** : Mazennei su : Suspect**Karatören** : Tedfin merasimi**Karşılga** : İvaz, taviz**Kasak** : Şaki**Kasaklık** : Şekavet**Kasamak** : Mahkum etmek : Condamner**Kasanık** : Mahkum : Condamné**Kasanmak** : Hüküm giymek, mahkum olmak**Kası** : Adale : Musclev**Kasınlık** : Mahkumiyet : Condamnation**Kaslak** : Adalı : Musculaire**Kataç** : Zam : Augmentation**Katımlamak** : Terkeb etmek**Katımlanan, katınç, katın** : Mürekkkeb : Composé**Katımlanmak, katınçlanmak** : Terekkeb etmek : Se composer**Katınç ürem** : Faizi mürekkkeb**Kavra** : Kariha**Kavşit** : İltisak noktası**Kavşit kolları** : İltisak hatları**Kavşitmak** : Vasletmek : Conjoindre**Kavuşak** : Mülteka : Confluent**Kavuşuk** : Mülâsık**Kayırk** : Mültemes : Sollicité**Kayralcı** : Mün'im**Kayralı** : Keremkâr**Kayramak** : Lütfetmek, taltif etmek**Kazman** : Hakkâk : Graveur

Kendibiten : Hüdayi nabit	Olasal : İhtimali
Kendişler : Bizatihi müteharrik, müteharrik bizatihi : Automatique	Olasız : Gayrımuhtemel
Kendiz : İndi	Olcay : İkbal
Keskil : 1. Keder, mükedder, mukadderat : Destin, destinée; 2. Maktu	Olga : Vâkıa, vak'a : Fait
Kestör : İdare amiri	Olgalar : Vakayi
Kılga : Fail : Auteur	Olut : Emri vaki : Fait accompli
Kınav : Faaliyet	Omag : Evrenk, erike, serir, taht : Trone
Kınavlı : Faal	Onalmak : İladei afiyet etmek
Kınc : Kin	Onam : Tasvib
Kır : İskonto	Onarsa : Tarziye: Réparation, satisfaction
Kindik : Merkez	Onarsamak : Tarziye vermek
Kinema : Sinema	Onultmak : Teşfiye etmek, şifabaş olmak, şifa vermek
Koklam : Şemem	Onur kuru : ..divan haysiyeti
Kokşa : Taaffün, ufunet	Orkomutan : Ordu komutanı
Kolsalmak : Teşaub etmek, inşiaib etmek	Orkurmay : Ordu erkânharbiyesi
Komutmak : Kumanda etmek	Orunsuz : Lâmekân
Konaç : Âşıyan : Nid, home	Oruntak : Mümessil : Représentant
Konutma : İkame	Oruntamak : Temsil etmek
Konutmak : İkame etmek : Placer	Otan : Vatan : Patrie
Koran : Badire	Otru : Mesken, sükna
Korkomutan : Kolordu komutanı	Oydam : Telkin : Suggestion
Korkurmay :Kolordu erkânharbiyesi	Oydamak : Telkin etmek : Suggérer
Koşukçu : Şair	Oydaşık : Muvafık : Conforme
Kovalaşmak : Tevali etmek	Oysu : Vadi : Vallé
Köknel : Cezrî : Radical	Ozansak : Mütेशair
Könü : âdil : Juste	Ö
Könülük : Adl, madelet : Justice	Öçeş : Bahs
Kötügen : Şerir	Öçeşmek : Bahse girişmek, bahis tutuşmak
Köymek : Keyetmek	Öcük : Garaz, nefsaniyet
Köze : Cemre	Öçgüder : İntikamecü
Ku : Sada, âvaz	Öçmen : Garazkâr
Kur : Heyet : Corps	Ödek : Tazminat
Kurumsak : Deyyus	Ödel : Vâde : Délai
Kusu : Kay	Öden : İkramiye, mükâfat
Kü : Şöhret : Réputation, renom	Öğrem : Ders : Leçon, cours
L	Öğreni : İttıla
Lağap : Lâkap	Ökem : Muhakeme, hikmet
M	Öklem : Mefhum
Malsırat : İstimlâk	Ökmen :Ç Hâkim : Sage
Malsıratmak : İstimlâk etmek	Ökmenler : Hükema
Mez : Zevk	Ölçe : Mesaha
N	Öleş : Laşe
Nom : Şeri, şeriat	Ölez : Fani
Nomal : Alelâde, normal, tabii	Ölger : Vecîze : Maxime, aphorisma
O	Ölnük : Müntehir
Obartma : Mübalâğa	Ölünç : İntihar
Obartmak : Mübalâğa etmek, izam etmek	Ölütke : Maktel
Ogan : Mabud, Kadiri mutlak	Ömek : Maşer, cemaat
Okuv : Kıraat : Lecture	Ömet : Ümmet : Peuple
Olaç : Hadise	Öney : Cebhe : Front, façade
	Öneylem : Tercih : Préf'rence
	Önge : Mâni, mâniâ
	Öngelen : Mütেকaddim
	Öngelme : Takaddüm
	Öngelme : Takaddüm
	Öngelmek : Takaddüm etmek

Öngü : İnad	S
Öngücü : Muannid : Tétu	Öğüt : İsrâf
Öngül : İnadet, anud : Tetu, enteté	Öğümlü : Teyakkun, ikan
Öngümek : Taannüd etmek	Öğüş : Muhasebe
Öngün : Arife	Öğüşkur : Divanı Muhasebat
Önretilmiş : Muaccel	Öğüşmek : Muhasebe rüyet etmek
Öntasar : Avanproje	Öğüşman : Muhasebeci
Önüm : Takaddüm	Öğüşmek : Tedavi etmek : Soigner
Önümek : Takaddüm etmek	Öğüşme : Vedâ : Adieu
Önürdeş : Rakîb : Concurrent	Öğüşcamak : Veda etmek
Önürdeşme : Rekabet etmek	Öğüşsal : Sihî
Önürtge : Mürevvici efkâr	Öğüşman : Muhafız : Garde, gardien
Önürtmek : Tervîc etmek	Öğüş : İhtiyat
Önüt : üstad	Öğüşlü : Müdebbir, hâzin, ihtiyatkâr
Önütler : Esatize	Öğüşürüm : Taaddi, taarruz, tecavüz
Önvermek : 1. Teşvik etmek : Encourager; 2. Müsaade etmek	Öğüş : Hey'et : Mision
Örgelenmek : Teşekkül etmek	Öğüş : Taaddi, Tecavüz, Taarruz
Örgelendirmek, örgülemek : Taazzi etmek	Öğüşlümek : Tecrit etmek
Örgenme : Taazzi : Organisation	Öğüş : Rakkas
Örgenmek : 1. Teşekkül etmek; 2. Taazzi etmek	Öğüş : Fele
Örkün : Rûkn	Öğüş : Hey'et : Délégation
Örtünç : Mübhem :Vague	Öğüş : Matrah : Assiette
Örükbeti : Şartnâme	Öğüş : Muhayyile : İmagination
Örüşük : Mudil : Comğlexe	Öğüş : Tahayyül etmek
Öteygün : Evvelki gün	Öğüş : Mevhum, muhayyel
Ötü : Terane : Chant	Öğüş : Telkib
Ötün : Şefaaf	Öğüş : Tespit : Fixation
Övütmek : Tahnetmek	Öğüş : Müddei
Öydüşmek : Razi olmak : Consentir	Öğüş : Savaşman : Muharib
Özelgelemek : Temlik etmek	Öğüş : İddianame
Özelgelik : Mülkiyet : proriété	Öğüş : Savga : Müdafaa
Özelgörü : ictihad	Öğüş : Savgacı : Müdafî
Özelgörük : ictihadî	Öğüş : Savgal, savgalık : Tedafulî
Özgeçen : Feragat sahibi	Öğüş : Savgamak : Müdafaa etmek
Özgeçi : Feragat : Abnegation	Öğüş : Savgaman : Müdafî
Özgen : Hür	Öğüş : Savamak : 1. İddia etmek; 2. def' etmek
Özgenicil : Hürriyetperver	Öğüş : Savuk : Mühmel : Négligé
Özgenler : Ahrar	Öğüş : Savurga : İsrâf
Özgenlik : Hürriyet	Öğüş : Sayar : Hürmetkâr
Özgeren : Mütegayyir	Öğüş : Sayıt : Seyyid
Özgermek : Tagayyür etmek	Öğüş : Saypa : Masraf
Özgerti : Tağyir	Öğüş : Saypamak : Sarfetmek : Dépenser
Özgerilmiş : Muharref	Öğüş : Sayra : Gina, taganni, zezeme
Özlük : 1. Haysiyet; 2. Mahiyet	Öğüş : Sayracı, sayram, sayrıyan : Hânende,
Özsöz : Vecize : Maxime, aphorisma	Öğüş : müterennim, muganni
Özürüt : Hasılatı safiye : Bénéfice net	Öğüş : Sayran : Terane, Sürud : Chant
Özyürekten : Ansamimilkalb	Öğüş : Sekin : Sakin
	Öğüş : Seleserpe : Serbest serbest
	Öğüş : Sevgenmek : Şefkat göstermek
	Öğüş : Sıkıç : İstırar
	Öğüş : Sıkılcın, sıkıncı : zücret
	Öğüş : Sıkmaç : Mıs'ara
	Öğüş : Sıkta : Usare : Sue
	Öğüş : Sınam : Sanem : İdole
	Öğüş : Sınat : Belâ, musibet, âsib
	Öğüş : Sınatlar : Mesaib
	Öğüş : Sınay : 1. Resim; 2. Levha; 3. Tasvir, tavsif
	Öğüş : Sınayıcı, sınaıhyan : Musavvir
P	
Pazıbağ : Bazubend	
Puluç : İnnin	
Puluçluk : Ananet	
Pusarik : Mağmum : Triste, sombre	
Pürgü : Car	

Sımaylamak : Tasvir etmek
Sımaylanmak : İrtisam etmek
Sımaylanmış : 1. Musavver; 2. Mürtesem
Sımaylar : Elvah
Sımaylı : Musavver
Sıngı : İzmihlâl
Sıralarınca : Aledderecat, alâmeratibihim
Sıralaşma : Münavebe : Alternation
Sıray : Suret
Sıymak : Nakzetmek : Casser
Sililik : 1. Nezahet; 2. İffet
Simi, simil : Şebih
Simler : Temasil
Sindirgin : hâzım
Sinem : İtidal
Sinimli : Müteditil : Modéré tempéré
Somtöz : Terkib : Synthèse
Somtözel : Terkibi : Synthétique
Somtözlemek : Terkib etmek
Sonalnak : Münkazi olmak, inkıza etmek
Sonratın : Tecil
Sonratmak : Tecil etmek : Ajourner
Sonucun : Binneticce
Soralıtı : Anket
Sorav : Mes'uliyet
Soravlı : Mes'uliyetli
Sorman : Müstantik
Soykök : Ceddî âlâ : Souche
Söbü : Beyzî : Oval
Söndürge : İtfaiye
Sövgen : Kûfurbaz
Söyke : Medar
Söyleni : Monoloğ, hasbihal
Sunam : kurban : Offrande
Suyumak : Temeyyü etmek
Sü Bakanı : Milli müdafaa vekili
Sü Bakanlğı : Milli müdafaa vekâleti
Süder : Tevabi, etbâ, maiyet : Suite
Süel : Askerî
Süel danıştay : Şûrayı askerî
Süel yargıtay : Divanı Temyizi Askerî
Süngün : Münbasıt
Sürçek : Üstüre
Sürel : Daimî, berdevam, pâydar
Süremek : Tevali etmek : Se succéder
Sürgüç : Merhem
Sürgüt : Müshil
Sürsal : Taarruz, Taaddi, Tecavüz
Sürsahk : Taarruzî : Offensif
Sürsalmak : Taarruz etmek
Sürülge : Menfa
Sürüt : Mahrec

Ş

Şakı : Taganni, terane : Chant
Şarbay : Belediye reisi
Şarbaylık : Belediye riyaseti

Şardaş : Hemşehri
Şarkurulu : Belediye meclisi
Şartbeti : Şartname
Şavmak : İnşia etmek
Şayga : Sefahet
Şevle : Lem'a
Şişirgenca, şişken : Balâpervaz
Şomsamak : Teşe'üm etmek

T

Tadan : Zaika : Geofüte
Tadı : Zevk
Tanrı : Kut : Semavî kudret
Tansı : Mucize
Tansılı : Hârikavâf
Tansımak : Mefturn ve meshur olmak
Tansıtma : İcaz
Tapıyar : Müstahdem
Tapkan : Zâhit, âbid
Taplak : Muntabık : Conforme
Taplanmış : Merkû
Tapşırılama : Tavsiye
Taptama : Tatbik : Application
Taptamak : Tatbik etmek : Appliquer
Tapu kılmak : Biy'at etmek
Tasarsız : İrticalen, bilbedahe, bedaheten
Tasın : Tahmin
Tasınlama : Takdirî, tahminen, tahminî
Tasınlamak : Tahmin etmek
Taşın : Nakliyat : Transport
Tavusmak : İdarei akdah etmek
Tavust : İdarei akdah : Toast
Tayındırmak : Şahidi cerhetmek, Şahadete tânetmek
Tayla : Yâlü bal
Tecimel : Ticarî : Commercial
Tecimer : Tacir, tüccar
Tecimge : Ticarethane
Tekitlemek : İnhisara almak, monopolize etmek
Tekitler Bakanı : İnhisarlar Vekili
Tekitler Bakanlğı : İnhisarlar Vekâleti
Terkimek : Takib etmek
Terkişmek : Taakub etmek
Tevi : Tarz, siyak
Tevilem : Tensikat
Tevilemek : Tensik etmek
Tezgider : Serîüsseyr, seriülhareke, tizrefrar
Tezgidiş : Seyri seri
Tezkatar : Sûrat treni
Tezküser : Serülinfial
Tinel : Manevî : Moral, psychique
Tinli : Ziruh
Tokuca : Nefiri âm : levée en masse
Tolyapı : Kârgir
Tom : Cild
Törü : Âdet, de'b, örf, resm, taamül
Törümlü : Meşru : Légitime, legal

Törüsel : Örfi
Tuğkomutan : Liva kumandanı
Tuta : Mahsuben
Tutav : İşgal
Tutsa : Tevkif : Arrestation, détantion
Tutsamak : Tevkif etmek
Tutsu : Vasiyet
Tutsu belgesi, Tutsubeti : Vasiyetname
Tü : Her
Tüdeş : Nüsha
Tükel : 1. tamam; 2. Mükemmel; 3. Kâffe
Tükel bağış : Affi umumî : Amnistie
Tükellemek : Tekmil etmek
Tükellenmek : Tekemmül etmek
Tüken : Zeval, fenâ : Decliné
Tüme : Tetimme
Tüme : Tüveve : Corolle
Tümkomutan : Fırka kumandanı
Tümkurmay : Fırka erkânı harbiyesi
Türe : Hukuk : Science juridique
Türeç : Bid'at : İnnovation
Türlüç : Tuhafiye
Tüze Bakanı : Adliye Vekili
Tüze Bakanlığı : Adliye Vekaleti
Tüzel gerçin : Tahkikatı adliye
Tüzel terkinler : Tahkibatı adliye
Tüzetken kuvet : Kuvvei adliye

U

Ucar : Haber
Ucel : Serhat
Udunma : Huşû
Udunma ve yükünme : Hudû ve huşû
Uram : Mahalle
Urasa : Hurafe
Urunç : Vecd : Extase
Urunmak : Vecde gelemek : S'extasier
Uruşak : Mareke : Champ de bataille
Usalır : Makul
Usalırılık, usalma : Makuliyet
Usalmak : Makuliyet
Usalmaz : Namakul, gayrimakul
Usuğ : Fetanet, dirayet, kiyaset
Usuğlu : Fatîn, dirayetli
Uyası : Numunei imtisal : Exemple
Uyatç : Münebbih
Uygşamak : Tevafuk etmek
Uygu : Tenasüb : Convenance, proportion
Uygunlama : Tatbik : Application
Uygunlamak : Tatbik etmek : Appliquer
Uyka : Tenazur : Symétrie
Uykamak : Mütenazır olmak
Uykaz : Mütenazır
Uyramak : Tebaiyet etmek
Uyrač : Metbu
Uyratmak : Tebaiyet ettirmek
Uyru : Tabi, tebaa : Sujet
Uyrunluk : Menütiyet

Uyrum : 1. İtaat; 2. Taat
Uyrumuz : Gayrimuti
Uyurutmak : Tahtı tebaiyete almak, tâbi kılmak, münkad eylemek : Assujettir
Uyuk : Muntabık : Conforme
Uyuran : Muti
Uyurmak : İtaat etmek, imtisal etmek
Uza : Mesafe : Distance
Uzadı : İtnab, tatvil
Uzadı : Mufassal
Uzdil : Belig, fasih : Eloquent
Uzdillik : Fesahat, belâgat, talâkat
Uzdiyem : Fasih
Uzgidim, uzgidiş : Hüsni halü hareket
Uzgören, uzgörüür : Dûrendiş, dûrbîn
Uzgörürlük : Dûrendişlik, dûrbînlik
Uzgüdü : Hüsni niyet
Uzkes : Mutlaka, katıyen, elbet, elbette
Uzkişi : Şahsiyet : Personnalité
Uzyazı : Hüsni hat : Calligraphie
Uzyön : Hüdâ
Uzyönetim : Hüsni idare
Uzyönüm : Hidayet

Ü

Üleç : Taksim
Ünde : Nida
Ündeci : Münadi
Ündemek : Nida etmek
Ürbanik : Şehirçiliğe müteallik
Ürbanist : Şehirçi
Ürbanizm : Şehirçilik
Üreğen : Feyzdar
Ürelemek : Tenmiye etmek
Ürem : Faiz, riba, nema
Üren : Nesl, zürriyet : Génération
Ürenler : Ensal
Üreşme : Tenasül : Procréation, génération
Ürkün : Panik
Ürpe : Raşe, irtiaş
Ürpek : Râşan
Ürürt : Hasılât
Üşgelmek, üstelmek : Tefevvuk etmek
Üşgelen : Mütefevvik
Üsnet : İsnat
Üsnetmek, üstüne atmak : İsnad etmek, azvetmek, atfetmek : Attribute
Üsnomal : Fevkalâde, harikulâde, adetin fevkinde
Üsten : Taahhüd : Engagement
Üsterme : İhale, tevfiz
Üstermek : İhale etmek
Üzünler : Ahzan
Üzünlü : Mahzun, hazin

V

Verimse : Teslimiyet
Verimsemek : Teslimiyet göstermek

Verinç : Medfuat	Yava : Yâve
Vuruşak : Mareke : Champ de bataille	Yayak : Piyade
Y	Yaygaz : Tevatür : Rumoir, broit
Yadbağınç : Ademitabiiyet, istiklâl	Yaygazlanan, yaygazlanmış : Mütevatir
Yadbelgin : Mechul : Inconnu	Yayılma : Sâhai intişar
Yadbelginlik : Mechuliyet	Yedemek : İrşad etmek
Yadcusundaş : Gayrimütecانىs	Yediz : Hafta : Semaine
Yaddinsel : Gayridinî : İrréligieux	Yeğnik : Hafifmeşreb
Yadgözen : Antipatik, cazibesiz	Yeğrem, yeğrim : Salâh : Amélioration
Yadgözenlik : Cazibesizlik : Antipathie	Yeğritim : Islahat
Yedigöven : Ademiemniyet, asayişsizlik	Yeğritmek : Islâh etmek
Yadırgan : Bihuzur : Sans repos, gêné	Yeke : Vekil
Yadısa : İnkâr	Yekebeti : Vekâlet
Yadısamak : İnkâr etmek	Yekelikle : Vekâleten
Yadısiyan : Münkir	Yentakı : Takı zafer
Yadmerkezlik : Ademimerkeziyet	Yerence : Zemime
Yaduyru : Ecnebi: Sujet étranger	Yerinç : Esef
Yağınç : Suikast	Yerinli : Müessif
Yalgörü : Firaset, isabeti rey, vuzuhu nazar : Clarté de vue	Yeterge : Haddi kifayet
Yalgörür : Firasetli	Yetil : Malikâne : Domaine
Yalınmak : Tecerrüd etmek : S'isoler	Yetkil : Kifayetli, ehliyetli
Yalkı : Barika	Yetri : Nisab
Yalkın : Revnak	Yetsiz : Âciz : İncapable, impuassent
Yalkırı : İnkısarı ziya	Yetsizlik : Ademi iktidar
Yalkız : Merdümgiriz	Yeysi : Zahire : Vivres
Yalpırdamak : İltima etmek	Yığla : Medhar : Entrepôt
Yalpırılar : İltimaat	Yıkı : Harabe
Yaltırık : Nur	Yilbeti : Salname
Yalvarı : Reca, istirham	Yılçığ : Mevsim
Yanat : Tarafdar, lehdar	Yıldırğı : Tedhiş
Yançeker : Tarafgir	Yılın : Dehşet, hevl : Terreur
Yançekerlik : Tarafgirlik	Yılınç : Hevlnâk
Yandama : İltizam	Yırtlaz : 1. Şeni, eşna; 2. Fahişe
Yandamak : İltizam etmek, terfik etmek	Yırtlazlık : 1. Fuuş; 2. Şenaat
Yanı : Şekva	Yiyinci : Sefih
Yanıç : Gayritabî : Contre, natüre	Yiyincilik : Sefahat
Yanıkan : Müşteki	Yiysi : Mekülât
Yanıkma : Şikayet	Yoğalma : Helâk olmak
Yanıkmak : Şikâyet etmek, iştikâ etmek	Yoğaltım : İstihlâk
Yanıtmak : Aksettirmek	Yoğaltmak : İstihlâl etmek
Yantaz : Tarafgir	Yoğaltman : Müstehlik: Consommateur
Yantazlık : Tarafgirlik	Yoğatım : İdam
Yantıkokşa : Muzadı taaffün	Yoğatmak : İdam etmek
Yantıköz : Aksi müddea : Antithése	Yoksundurmak : Mahrum etmek
Yapa : Vefa : Fidélité	Yoksunmak : Mahrum olmak
Yaraç : Alet : Instrument	Yoldürme : Kat'ı merahlil
Yarbaşkan : Reis muavini	Yora, yoru : Tefsir, tabir
Yardaş : Refiki mesai	Yoracı : Muabbir, müfessir
Yardirektör : Müdür muavini	Yoramak : Tabir etmek, tefsir etmek
Yarsılı : Haris, muhteris : Ambitieur	Yoruk : Siyret
Yarşubay : Zabıt vekili	Yönel : 1. Teveccüh; 2. İltifat
Yarsağmak : Nehyetmek, men etmek	Yönet : !. Sevk ve idare: Direction; 2. İstikamet; 3. Viche : Directif
Yasav : Zabtu rabt, inzibat	Yönetge : Müsteşar
Yasavsızlık : Ademi inzibat	Yönetke : İdare
Yasavul : Zabıta	Yöney : Cebhe : Front, façade
Yatırı : Tevdiat	Yörütgrn kuvvet : Kuvvei icraiye
	Yukarlamak : Terfi etmek

Yumsama : Teyemmün

Yumuş : Temrin : Exercise

Yunu : Gasl

Yuval : Üstüvanî

Yuvarcık : Küreyve

Yuvu : Silindir

Yüken : Taahhüd : Engagement

Yüken : Taahhüd : Engagement

Yükenmek : Taahhüd etmek : S'engager

Yüket : Mekâri

Yükümel : Mecburî

Yüret : İcra

Yüretim : Tatbik : Exécution

Yüretke : İcra dairesi

Yüretmek : İcra etmek

Yürettirmek : İcra ettirmek

Yürüm : Cereyan : Courant, marche

Yürünge : Mahrek : Trajectoire

Yürüşme : Mütâşat

Yüzel : Cebhe : Front, façade

Yüzeyküre : Kürei musattaha

Yüzlek : Sathî : Superficiel

Yüzölçer : Mesahai sathiyе

SONUÇ

Kılavuzun hızlı bir şekilde hazırlanışı ve hazırlayıcıların bu işe fazla zaman ayırmamaları⁷ şu eleştiriyi haklı kılmaktadır: “Yabancı sözcüklerle anlatılan bir kavramın Anadolu ağızları ve halk dilindeki karşılığı ile çeşitli Türk lehçelerindeki karşılıklarının bir araya gelmesi, hangi sözcüğün seçileceği konusunda kararsızlık yaratmış, kimi zaman da bir Türkçe sözcük ayrı ayrı yabancı sözcüklerle anlatılan birden çok kavramın karşılığı olarak kullanıma sunulmuştu. Kısacası, ortaya çıkarılan geniş söz varlığı gerçek bir değerlendirmeden ve eleştiri süzgecinden geçirilmeden topluma sunulmuştu.”⁸

Kılavuz genel olarak değerlendirildiğinde Osmanlı Türkçesinde kullanılmış olan Arapça ve Farsça kelimelere karşılıklar verilirken birden fazla yöntemin kullanıldığını tespit ettik:

- Yeni karşılık üretme: **Abaylamak**: *Dikkat etmek*, **Otan**: *Vatan:Patrie*; **Ölez**: *Fani*, **Tansı** : *Mucize*, **Yaraç**: *Alet*
- Var olan Arapça veya Farsça kelimelere yapım eki getirilerek karşılık oluşturma: **Acaleci**: *Acul*, **Bahadrlık**: *Celâdet*, **Hükümen** : *Hakim* : *Juge*
- Arapça, Farsça kelimelerin imlâsını değiştirerek karşılık oluşturma: **Asuğman** : *Asüman* : *Ciel*, **Bahıt**: *Baht*, **Cumur** : *Cümhur* : *Publicanis*, **Doğusa**: *Lohusa*, **Mağden**: *Mâden*, **Ömet** : *Ümmet* : *Peuple*, **Sekin**: *Sakin*; **Sürat**: *Sür'at* **Tabiğat**: *Tebiat*, **Vahy**: *Vahy*
- Arkaik kelimelerden yararlanma yolu ile: **Sü**: *Ceyş*, **Tamu**: *Cehennem*, **Tapkan** : *Zâhit*, *âbid*, **Uçmak**: *Cennet*
- Batı dillerinden karşılık verme: **İdol**: *Mabud*, *sanem*, **Kapasite**: *Ehliyet*, *kabiliyet*, **Lojik**: *Mantık*

Karşılığı üretilmeyen/bulunamayanları olduğu gibi alma: **Ahlâk**: *Ahlâk*, **Aheste**: *Aheste*, **Elem**: *Elem*,

Mülkiyet: *Mülkiyet*, **Zam**:*Zam*, **Zan**:*Zan*

İstatistiksel bir sonuca ve dolayısıyla bir kanaate varmak üzere tek tek saydığımızda, Kılavuzda yer alan 8107 madde başından 1175'inin günümüzde kullanılmadığı tespit edildi.

⁷ Lewis, Geoffrey, age. s. 74.

⁸ İmer, Kamile, *Dilde Değişme Ve Gelişme Açısından Türk Dili Devrimi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976, s. 87.

Önerilip de kullanılmayanlar, imlası değiştirilerek alınanlar, aynen tekrarlar ve mevcut olanlardan türetilme yoluyla elde edilenler ayrı ayrı hesaba katıldığında Kılavuzun hedeflediği sonuca ulaşamadığı söylenebilir. Yine bu sayım döküm ve rakamlar; canlı bir varlık olan dilin, doğal seyirinde elbette hemen her zaman değişmeye, gelişmeye elverişli ve açık olmasına rağmen müdahalelerle değiştirilip dönüştürülmeye pek yakın durmadığını, sıcak bakmadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Gülmez, Nurettin, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Harfler Üzerine Tartışmalar*, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul 2006.
- İmer, Kamile, *Dilde Değişme Ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976, s. 87.
- Korkmaz, Zeynep, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, Ankara 1963.
- Levent, A. Sırrı, "Dilde Özleşme Hareketinin Tarihçesi", *Dil Devrimi Üzerine*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1967, s. 14-25.
- Lewis, Geoffrey, *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, (Çev. Mehmet Fatih Uslu), Paradigma Yayınları, İstanbul 2007, s. 74.
- Türkçeden *Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul Devlet Basımevi, 1935.
- <https://sozluk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük

KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ (KATÜD)'NİN **YAYIN İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI**

A. Yayın İlkeleri

1. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ*, Karabük Üniversitesi Rektörlüğü nezdinde yılda iki sayı yayımlanan, bilimsel, uluslararası hakemli bir dergidir.

2. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nde Türk dili, edebiyatı ve kültürü ile ilgili, araştırmaya dayalı, alanına orijinal katkılar sağlayacak, daha önce bir yerde yayımlanmamış bilimsel yazılar yer alır. Yazıların hukukî sorumluluğu yazarlara aittir. Yazı telifi için ücret talep edilmeksizin *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*ne verilmiş kabul edilir. Yazıların yayımlanması için ücret alınmaz.

3. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nde yayımlanacak makalelerin bilimsel ve teknik bakımdan yayına uygun olup olmadığı Dergi Yayın Kurulu tarafından değerlendirilir. Uygun bulunan yazılar değerlendirilmek üzere sahasında uzman, farklı üniversitelerden üç hakeme gönderilir. En az iki hakemden “olur” alan makaleler *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nde yayımlanabilir.

4. Yayın Kurulu veya Hakem Heyeti tarafından yayımlanması uygun görülmeyen yazılar yazarlarına iade edilmez.

5. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nde yayımlanan yazıların kanunî, bilimsel ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.

6. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nde yayımlanmış yazılardan kaynak gösterilerek -sınırlı oranda- alıntı yapılabilir.

7. *KARABÜK TÜRKOLOJİ DERGİSİ'*nin yayın dili Türkçedir. Ancak yayımlanan makalelerin %30'unu geçmemek şartıyla İngilizce, Arapça, Almanca, Fransızca, Rusça ve Farsça dillerinde de makale yayınlanabilir. Yabancı dilde gönderilen makaleler Türkçeleriyle birlikte gönderilmelidir.

B. Makale Yazım Kuralları

1. Makaleler Times New Roman (özel yazı fontları kısmî olmak kaydıyla kullanılabilir) yazı karakterinde, 11 punto ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

2. Yazılarda büyük harflerle yazılmış olan Türkçe başlığın (14 punto) hemen altında yine büyük harflerle yazılmış İngilizce başlık (10 punto), İngilizce özet (Abstract) ve beş anahtar kelime (key words) yer almalıdır. Makalede Türkçe özet ve İngilizce özet ayrı ayrı ve yazıya başlanmadan önce yer almalıdır.

3. Yazarın adı hemen başlığın altında bulunmalı, “*” dipnotuyla unvanı ve çalıştığı kurum yazılmalıdır. Makaleyi gönderen kişi ayrıca iletişim için adresini, telefon numaralarını ve e-postasını açık olarak yazmalıdır.

4. Yazılar dergi sistemine yüklenmeli veya iletişim adresine e-posta gönderilmelidir.

5. Gönderilen makalelerin sayfa düzeninde düzenleme dergi editörü tarafından yapılabilir.

6. Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu*'na uyulmalıdır.

7. Çevriyazılı metin çalışmalarında Timesefras, Munevver, Oktay New Transkripsiyon veya Timestrans fontlarından biri kullanılacaktır. Bunlar dışında bir fontla gönderilen çevriyazı çalışmaları kabul edilmeyecektir. Bu fontlar da yalnızca metin kısmında kullanılacaktır. Makalelerin “giriş, inceleme, sonuç vs.” bölümlerinde 1 numaralı maddede belirtildiği gibi Times New Roman karakteri kullanılacaktır.

8. Çeviri (tercüme) gönderenler, orijinal metnin bir örneğini ve bibliyografik künyesini de dergiye iletmelidir.

9. Makalelerde dipnot gösterirken ve Kaynakça hazırlanırken şu kurallara uyulmalıdır:

a. Metin içi yapılan alıntılarda veya bulunulacak atıflarda dipnot sistemi uygulanacaktır. Dipnotlar Times New Roman fontu ve 10 puntoyla yazılacaktır.

Makaleye atıfta bulunulacak ise;

Yazar ad ve soyadı, “Makale adı”, *Makalenin yayımlandığı derginin adı*, Cilt ve sayı numarası, baskı yeri ve tarihi, sayfası.

Örnek: Faruk Kadri Timurtaş, “Eski Anadolu Türkçesi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. II, 2. bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 120-145.

Kitaba atıfta bulunulacak ise;

Yazar ad ve soyadı, *Kitap adı*, baskı yeri ve tarihi, sayfa numarası.

Örnek: Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi I*, İstanbul 1970, s. 48.

Aynı eserden örnek vermeye devam edecekse;

Yazar adı soyadı, a.g.e., s. 48

Örnek:

Ahmet Caferoğlu, a.g.e., s. 40.

Teze atıfta bulunulacak ise;

Yazar ad ve soyadı, *Tez adı*, Tezin yaptırıldığı üniversite ve enstitü adı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans/Doktora Tezi), Tezin yaptırıldığı ilin adı ve tarihi.

Örnek: Mertol Tulum, *Sinan Paşa, Maarifname, Metin ve ki’li Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi), İstanbul 1978.

b. Makale sonunda yer alacak olan Kaynakça bölümünde kaynaklar yukarıda anlatıldığı gibi, fakat tek farkı “Yazar soyadı, adı” şeklinde, alfabetik olarak, 10 puntuyla yazılmalıdır.

Örnek:

CAFEROĞLU, Ahmet, *Türk Dili Tarihi I*, İstanbul 1970.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. bs., Ötüken Yayınları, İstanbul 1980.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, “Eski Anadolu Türkçesi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. II, 2. bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 120-145.

İnternet Alıntıları:

Kaynak Gösterilen İnternet Adresi, tarih, saat.

İrtibat Adresi ve Telefon Numaraları

Karabük Üniversitesi Demir Çelik Kampüsü Edebiyat Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü 78050 KARABÜK / TÜRKİYE

Tel: 03704187500 / 6524

05556500014

e-posta: ismailtas80@gmail.com
ismailtas@karabuk.edu.tr

EDITORIAL PRINCIPLES AND RULES OF ARTICLE WRITING OF THE JOURNAL OF KARABUK TURKOLOJI (KATUD)

A. Editorial Principles

1. KATUD, which is published two issues in each year in the four periods of publishing that is declared by the Chancellery of Karabuk University, is a scientific journal with an international editorial board.
2. KATUD includes unpublished scientific articles related with Turkish language, literature and culture which are dependent on research and will make original contributions to the field.
3. The conformity of the articles that will be published in KATUD is evaluated by The Editorial Board of the journal. The relevant articles are sent to be evaluated to three referees from different universities who are specialist on their fields. The articles that are accepted by at least two referees are published in KATUD.
4. The articles which are not accepted by The Editorial Board or The Committee of Referees are not given back to the writer.
5. The legal, scientific and ethical responsibility of the articles that are published in KATUD belongs to their writers.
6. The articles that are published in KATUD can be quoted in a limited way.
7. The publication language of KATUD is Turkish. Yet the articles in foreign languages can be published with the decision of the Editorial Board with the condition of not being over one-third of the existing articles.

B. The Rules of Writing Article

1. The articles have to be written with 11 point Times New Roman font (Special writing fonts can be only used partially.)and single space.
2. In the articles, the title in English written with capital letters (10 points), the Abstract and five key words have to be right below the title in Turkish written with capital letters (14 points).
3. The name of the writer have to be below the title and his/her title and the institution he/she works have to be written with the footnote “*”.

4. The articles have to be sent with their three-copies printout and disk.
5. The articles mustn't be over 70 pages.
6. The Spelling Dictionary of the Institution of the Turkish Language have to be abided in the articles and abbreviations.
7. In the studies of texts with transliteration, one of the fonts of Timesefras, Munevver, Oktay New Transkripsiyon or Timestrans will be used. The transliteration studies with the fonts other than those will not be accepted. Those fonts will only be used in the text part. Times New Roman will be used in the Introduction, Analysis and Conclusion parts as stated in the first topic. Moreover, the photocopy or CD of the text that was studied have to be sent (to send the referees and be used for the evaluation of the texts).
8. The people that send translation have to also send a sample of the original text and bibliographical info.
9. In the articles, while making citation or preparing bibliography, these rules must be obeyed:
  - a. The footnote system will be used in the citations and references in the text itself. The footnotes will be written with the font Times New Roman and 10 points.

If an article will be refereed;

The name and surname of the writer, "the name of the article", *the name of the journal that the article was published in*, the volume and number, the place and date of publication, the page.

Example: Faruk Kadri Timurtaş, "Eski Anadolu Türkçesi", *Türk Dünyası El Kitabı*, C. II, 2. bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 120-145.

- a. The resources in the bibliography section that will be in the end of the article have to be written as stated above but with the only difference as "the surname, name of the writer", alphabetically and with 10 points.

Example:

CAFEROĞLU, Ahmet, *Türk Dili Tarihi I*, İstanbul 1970.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. bs., Ötüken Yayınları, İstanbul 1980.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, "Eski Anadolu Türkçesi", *Türk Dünyası El Kitabı*, C. II, 2. bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 120-145.

Contact Address and Telephone Numbers

Karabük Üniversitesi Demir Çelik Kampüsü Edebiyat Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü 78050 KARABÜK / TÜRKİYE

Tel: 03704187500 / 6524

e-posta: ismailtas80@gmail.com

ismailtas@karabuk.edu.tr